

Středoškolská odborná činnost 2004/5005

Obor 16 – historie

Československá emigrace do Kanady po roce 1948

Autor:

Jakub Hodbod'

Gymnázium F. X. Šaldy v Liberci,

Partyzánská 530,

460 11 Liberec, 4. ročník

Konzultant práce:

Mgr. Jan Goll

(Gymnázium F. X. Šaldy, Liberec)

Zadavatel práce:

Liberec, 2004

Liberecký kraj

Prohlašuji tímto, že jsem soutěžní práci vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Jana Golla a uvedl v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další informační zdroje včetně internetu.

V Liberci dne 5. března 2005

vlastnoruční podpis autora

PROJEKT A VZNIK PRÁCE LASKAVĚ PODPOŘILI:

Předseda Senátu PS ČR, senátor MUDr. Přemysl Sobotka

Konzul Kanadské ambasády v Praze Olivier Nicoloff

Člen Stálé senátní komise pro krajany žijící v zahraničí, senátor Ing. Jaroslav Šula

Ředitelství Gymnázia F. X. Šaldy v Liberci

Sdružení studentů, rodičů a přátel školy při Gymnáziu F. X. Šaldy v Liberci

Komerční banka a.s.

Lékárna Klášter s.r.o.

Fenestra Wieden Liberec a.s.

Pekm Kabeltechnik s.r.o.

GTS International spol. s. r.o.

České a Slovenské sdružení v Kanadě

Satelite 1-416

OBSAH:

ÚVOD, METODIKA	6
II. NÁSTIN HISTORIE ČECHŮ A SLOVÁKŮ V KANADĚ	8
III. KOMUNISTICKÁ TYRANIE.....	12
SOKOLSKÉ Hnutí.....	12
LEGIONÁŘI - ZA OBRANU VLASTI ŽALÁŘ.....	14
MAJETNĚJŠÍ LIDÉ POD RUDÝM TEROREM	17
IV. CESTA ZA HRANICE	22
BEZMOCNÍ POLITICI.....	22
S STB V PATÁCH	27
UNESENÁ DAKOTA.....	29
VLAK SVOBODY	31
PŘES KOPEČKY ZA SVOBODOU.....	33
NEÚSPĚCH.....	40
V. UPRCHLICKÉ TÁBORY - OČEKÁVANÁ SVOBODA?	45
ALASKA HOUSE - ZLATÁ KLEC PRO PROMINENTY	46
TÁBORY IRO	47
VI. VSTŘÍC ZEMI JAVOROVÉHO LISTU.....	54
ZÁVĚR.....	58
VII. LITERATURA A PRAMENY	59
VIII. PODĚKOVÁNÍ	62
IX. PŘÍLOHY	63
FOTOGRAFIE.....	63
MAPY ÚTĚKU	81
DOKUMENTY	84
STRUČNÝ PŘEHLED UDÁLOSTÍ V ČESKOSLOVENSKU	91
V LETECH 1948 - 1953	91

VĚNOVÁNÍ:

B. Moravcovi za to, že mi otevřel oči,

a všem,

kteří na svou rodnou zem nikdy nezapomenou...

ÚVOD, METODIKA

„Jak to všechno začalo?“

Jak vás něco takového napadlo? Otázka, na kterou se lidé ptají vždy, když jim vysvětluji, co je projekt Neviditelné oběti komunismu v zemi javorů.

O projektu Neviditelné oběti komunismu v zemi javorů jsme poprvé začali přemýšlet v září roku 2003. Velkou měrou se na „nastartování“ celého výzkumu podílel profesor libereckého Gymnázia F. X. Šaldy Mgr. Jan Goll.

Věděli jsme o existenci Centra pro exilová studia při Palackého univerzitě v Olomouci i o literatuře, která k tématu emigrace nebo exilu existuje.

Přesto jsme měli pocit, že je stále co zkoumat, že čeští emigranti mají stále co říci jak k době minulé, tak i k současné situaci v České republice. Pro nás jsou emigranti nesporně oběťmi komunismu. Museli ve své vlasti nechat vše, co měli rádi, všechny, jež milovali, a začít znovu, zcela od nuly. Však co víme o lidech, kteří tenkrát, před padesáti lety bojovali za osvobození Československa ze spárů nacismu, kteří se později nebáli ozvat, když šlo o opětovné omezování svobody? Tyto osoby jsou pro nás totiž skutečně neviditelné. Proto tedy neviditelné oběti komunismu. Většina z okruhu autorů (Čelovský, Kratochvíl atd.) zabývajících se touto problematikou navíc emigrací sama prošla. Jejich pohled je tedy do určité míry tímto faktem determinovaný.

Záhy jsem zjistil, že vše asi nepoběží, jak jsme si představovali. Projekt narážel od začátku na mnohá, nejen finanční úskalí. Hodiny a hodiny strávené u telefonu nebo psaním žádostí o poskytnutí finanční či jiné pomoci nakonec stály za to. Na začátku prázdnin, v červenci 2004, jsem se svými dvěma spolužačkami seděl v letadle směr Kanada.

Tři týdny v Torontu pro mě znamenaly nezapomenutelné zážitky a setkání s lidmi, u kterých jsem měl pocit, že tři hodiny strávené s nimi mě naučily více než tři roky v lavicích gymnázia. Často to byla setkání, při nichž mě mrazilo. Se zatajeným dechem jsem doslova hltal každé jejich slovo a do očí se mi draly slzy. Na cestě do Kanady jsem si myslel, že návratem pro mě vše skončí. Teď ale vím, že projekt Neviditelné oběti komunismu v zemi javorů poznamenal můj pohled na svět na celý život, tak jako málo věcí před tím. Za to patří dík všem, kteří se nebáli i téměř po půl století zavzpomínat na mnohdy nejhorší okamžiky svého života, i Mgr. Janu Gollovi, jenž mě celým projektem vedl.

Cílem projektu bylo zpracovat některé osudy emigrantů v Kanadě, podat ucelený obraz o kanadském emigrantovi a různými formami jej přiblížit veřejnosti, zejména studentům středních škol. Za tímto účelem vznikl půlhodinový videodokument, na kterém pracovali mé kolegyně i tato práce.

V Kanadě jsem pracoval formou rozhovoru- oral history se samotnými aktéry emigrace. Kontaktovat se mi povedlo především díky pomoci krajaných organizací, ve kterých se krajané scházejí. Celkem jsem na audio, video pásky vyzpovídal přes 25 osob, od emigrantů, kteří utíkali po únorových událostech roku 1948, přes druhou skupinu, kterou tvořili lidé, jež utekli po vpádu vojsk Varšavského paktu na území ČSSR, až po jejich děti a osoby, které do Kanady přišly v období pozdějším. V práci však byly použity rozhovory jen s některými z nich. Interview bylo vždy rozděleno na několik částí. V první z nich jsem se vyptával, proč byli pronásledováni komunistickým režimem, co je vedlo k opuštění ČSR, respektive ČSSR. Následovaly dotazy na samotný útěk a pobyt v uprchlických táborech v Německu, Rakousku a Itálii. Dále mě zajímal začátek jejich nového života v Kanadě, nová práce, jazyková bariéra atd. Pak jsem se přesunul do současnosti a ptal jsem se, jak hodnotí současnou situaci v České republice, vstup do Evropské unie, do NATO a jak vidí budoucnost české komunity v Kanadě. Ačkoliv by se mohlo zdát, že všechny příběhy se musí opakovat, není tomu tak. V každém vyprávění se skrývá neopakovatelná jedinečnost a autenticita. Má práce je pouze začátkem dlouhodobějšího výzkumu, kterým bych se chtěl v budoucnu zabývat, a proto v ní není využit celý obsah rozhovorů.

Po prvních interview jsem zjistili, že obsáhnout celé téma emigrace do Kanady během třítydenního výzkumu je nemožné. Studentský projekt Neviditelné oběti komunismu v zemi javorů-Toronto 2004 je tedy jakýmsi „pilotním“ dílem k snad dlouhé sérii historických prací na téma česká emigrace a exil a v současné době již naplno běží přípravy na druhý výzkumný pobyt v Kanadě.

Po přečtení mé práce by čtenář měl získat přehled o první vlně emigrace, tedy o lidech, kteří museli utéci poté, co se v roce 1948 dostali komunisté definitivně k moci. V každé z kapitol se snažím srovnat známá historická fakta s příběhy lidí, jež jsem v Torontu zpovídal. Přílohy pomáhají dokreslit příběhy útěků emigrantů. Pro nás, mladou generaci, která hrůzy komunismu už nezažila, jsou všechna ta data, události a jména pouze nekonkrétním a mnohdy nezáživným učivem. Doufám, že právě autenticky zaznamenané příběhy emigrantů oživí zašlou historii a dodají jí trochu lidský rozměr. Záměrně jsou proto ponechávány delší pasáže výpovědí. Více historických fakt čtenáři poskytují poznámky.

II. NÁSTIN HISTORIE ČECHŮ A SLOVÁKŮ V KANADĚ

od 16. století až do současnosti

Cílem této práce není mapovat přítomnost českého elementu v zemi javorového listu. Následujících několik stránek má sloužit jako jakýsi nástin dějin Čechů a Slováků v tomto prostoru.¹

Tím úplně prvním se zřejmě stal Tomáš Štítnický, zvaný též Parmenius nebo Budaeus, který se účastnil plavby na lodi Veverka. Úkolem posádky bylo částečně zmapovat sever Ameriky a hlavně rozšířit britské impérium o další kolonii, která by, stejně jako ostatní, obohatila státní pokladnu². Tomáš Štítnický měl latinsky zaznamenávat události, jež se cestou udály. Dne 3. srpna 1583 loď zakotvila v místě, kde se dnes nachází St. John, a její kapitán Sir Humphrey Gilbert prohlásil 5. srpna oblast Newfoundlandu za vlastnictví anglické královny. O dva týdny později vyrazila loď na zpáteční cestu, kde ji 9. září zastihla prudká bouře, která si vyžádala životy všech členů posádky.³

Dalším významným Středoevropanem, který je spojen jak se zeměmi Českými tak s Kanadou, se stal princ Rupert. Princ Rupert se narodil v létě roku 1619 na Pražském hradě jako syn tzv. „Zimního krále“ Fridricha Falckého a anglické princezny Alžběty. V listopadu 1620 se jeho otec rozhodl uprchnout ještě před porážkou na Bílé hoře do exilu. Rupert, který se proslavil jako admirál královského námořnictva a soupeř Cromwellův, obdržel roku 1670 od svého strýce, anglického krále Karla, chartu na „monopol v obchodě v oblasti odvodňující se do Hudsonova zálivu. Karel ho jmenoval spolu s dalšími sedmnácti muži „skutečnými“ a absolutními lordy a vlastníky. Touto listinou získali ohromné území, dodnes známé jako Rupertova země. Společnost, kterou 2. května 1670 založil, nese dosud název Hudson's Bay Company.⁴ Největším paradoxem je, že Rupert, jenž zaoceánskou firmu nejen založil, ale až do své smrti roku 1682 z Londýna řídil, se do Kanady nikdy nedostal.

Skutečně první emigranti, kteří přišli do Kanady, byli potomci pobělohorských uprchlíků, moravští bratři. Jejich první misie se konala roku 1752 mezi eskymáky na Labradoru, ale nebyla úspěšná, protože kapitán lodi a dalších pět členů posádky bylo zavražděno. O dvacet let později plula skupina jedenácti bratří (někteří i s manželkami) na malé lodi na Labrador, kde vytrvale a mnohdy i se zbraní v ruce přesvědčovala eskymáky, že všichni Evropané nejsou stejní jako obchodníci, ke kterým

¹ Velmi podrobně se tomuto tématu věnuje např. Josef Čermák. Také já jsem čerpal především z jeho děl.

² Británie toho času patřila ke koloniálnímu hegemonovi celé Evropy.

³ Čermák, J. : It all started with Prince Rupert, Luhačovice 2003, s. 120.

⁴ Čermák, J. : Fragmentsy ze života Čechů a Slováků v Kanadě, Zlín 2000, st 16.

chovali takovou nedůvěru. Trpělivost bratří zajistila nečekaný úspěch. Do roku 1800 byly na poloostrově postaveny tři misijní stanice (Nain, Okkak, Hopedale) a 110 osob bylo pokřtěno.

Jiná skupina bratří, kteří přišli i s rodinami z Delaware, založila roku 1792 osadu s kostelem a školou nesoucí jméno Fairfield, jež se nacházela poblíž ontarijského Londýna. Celá prosperující „rezervace“ se rozkládala na rozloze asi 50 tisíc akrů až do 5. října 1813, kdy se v její blízkosti odehrála bitva mezi americkými a britskými silami, nazvaná bitva u Moravského města. Velká část osady byla spálena či jinak poškozena. Bratři našli dočasné útočiště na břehu jezera Ontario, odkud se po nějaké době opět vrátili a na místě původní osady vystavěli New Fairfield s novým kostelem, který slouží svému účelu i dnes.⁵

Masivnější imigrace Čechů a Slováků do Kanady začala v druhé polovině devatenáctého století a můžeme ji zhruba rozdělit do čtyř vln.

První znatelnější vlna emigrantů spadá do období před první světovou válkou. Prvním slovenským imigrantem v Ontariu se stal pravděpodobně Jozef Ballon, přišel v roce 1878 a založil v Torontu dílnu na výrobu drátu. V roce 1884 se v Saskatchewanu usadila větší skupina Čechů, kteří svou osadu nazvali Kolín. První čeští usedlíci, jejichž předkové se kdysi dávno vystěhovali z Volyně⁶, se přestěhovali do Pennsylvanie a nakonec do Kanady, žili zpočátku v zemljankách. Dodnes jich zde však zůstal jen malý počet.⁷

Po roce 1860 dochází v našich zemích k další výrazné emigrační vlně, kdy většinou chudí lidé z vesnic odcházejí za prací, nejčastěji do země zaslíbené - Ameriky. Tato emigrace se nazývá „Hladová“ (Hungry emigration). Odhaduje se, že tehdy opustilo Rakousko-Uhersko 2,3milionu lidí a jen během čtyř let 1881 až 1884 odešlo ze Slovenska 5% obyvatel.⁸

Největší příliv krajanů do Kanady nastal až po roce 1920. Z Československa, převážně z Moravy a Slovenska, se tehdy stěhovaly celé rodiny. Využívaly velmi liberální emigrační politiky Kanady. Kanadské sčítání lidu v roce 1931 ukazuje na 30 tisíc občanů s českým nebo slovenským původem. V této době vznikají na území Kanady první krajaňské spolky. Nejstaršími byly Československý podpůrný spolek ve Winnipegu (1913) a Československý podpůrný spolek v Montrealu (zanikl v roce 1939). Spolek vyplácel nemocenské podpory a pořádal divadelní představení a jiné kulturní akce. Protože Čechů zde bylo ještě poměrně málo, v čele krajaňských organizací a časopisů, jako bylo např.

⁵ Čermák, J. : It all started with Prince Rupert, Luhačovice 2003, s. 123 - 124.

⁶ Audio a video rozhovor s Ivem a Mili Sypátkovou, Toronto, 19. 7. 2004.

⁷ Čermák, J. : Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě, Zlín 2000, s. 19.

⁸ Novotná, J., Rollerova, V. : Masaryktown – 50 let českého a slovenského národního parku v Kanadě, Toronto 1998, st 10.

Slovenské slovo, Naše slovo, Slovenské bratrstvo, stáli, jak už ostatně názvy napovídají, spíše Slováci. Roku 1927 byl založen slovenský katolický Sokol a pro děti dokonce otevřena první škola.⁹

Rok 1939 byl zlomem po všechny krajany v Kanadě, poprvé se rozdělili na dva tábory. Na ty, co si přáli demokratické Československo, a na ty, kteří chtěli nezávislé Slovensko (Kanadská slovenská liga). Krátce po obsazení republiky Německem se K. Buzek, A. Springl, G. K. Pokorný a G. Přístupa sešli s prezidentem Benešem v Chicagu. Výsledkem setkání byla myšlenka vytvoření společného výboru krajanů, jež se stala realitou, když se 24. a 25. června 1939 v kostele Church of All Nations konal první československý kongres, kde byla založena Národní Aliance Slováků, Čechů a Podkarpatských Rusínů.¹⁰

Během války se emigranti snažili materiálně podporovat svoji rodnou zemi. Pořádali sbírky, vojákům přímo na frontu dokázali zaslat balíčky v hodnotě několika tisíc dolarů. I po válce došlo na materiální pomoc, především ve spolupráci s Červeným křížem v Londýně.

V roce 1948, kdy byl jasně zpečetěn osud Československa a kdy vidinu lepší budoucnosti skryly na desítky let rudé mraky, přišlo do Kanady podle údajů statistik na 300 tisíc lidí¹¹. Nejčastěji to byli, oproti předchozím vlnám, mladí, vzdělaní a talentovaní lidé, jež nesouhlasili s totalitní politikou, kterou s sebou přinášel komunistický režim. Mnohdy začínali v nové zemi úplně od nuly, ale díky své vytrvalosti se téměř vždy dokázali adaptovat a mnohdy ještě udělat skvělou kariéru.

Krajané pořádali několik kulturních akcí ročně a neustále rozšiřovali informovanost o totalitním režimu ve své nové vlasti pomocí novin. Nejen pro kulturní krajanový život měl velký význam Masarykův ústav (Masaryk Memorial Institut). V historii Čechů a Slováků v Kanadě se svou činností (např. zřízením kulturně rekreačního centra v jedné z částí Toronta, tzv. Masaryktownu) zařadil mezi „tahouny“ krajanového života krátce po svém vzniku roku 1945¹².

Když nastala 21. srpna 1968 invaze „spřátelených“ armád Varšavského paktu, bylo krajanům v Kanadě zcela jasné, že musí zasáhnout. Hned 21. srpna tak kanadská vláda přijala delegaci Československého sdružení v Kanadě. Krátce na to byl založen Kanadský fond pro československé uprchlíky a v průběhu následujících šesti měsíců Kanada dvanáct tisíc uprchlíků přijala.¹³

⁹ Novotná J., Rollerová, V. : Masaryktown – 50 let českého a slovenského národního parku v Kanadě, Toronto 1998, s. 11.

¹⁰ Později od roku 1940, po spojení s montrealským Československým národním sdružením, vzniká Československé sdružení v Kanadě. Se vznikem samostatné České a Slovenské republiky dochází znova ke změně názvu, a to na České a slovenské sdružení v Kanadě. Internet: [http:// www.cssk.ca/history](http://www.cssk.ca/history).

¹¹ Novotná J., Rollerová, V. : Masaryktown – 50 let českého a slovenského národního parku v Kanadě, Toronto 1998, s. 13.

¹² Viz příloha č. 29 a č. 30. Čermák, J. : Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě, Zlín 2000, s. 52.

¹³ Čermák, J.: Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě, Zlín 2000, s. 26.

V tomto roce došlo také k založení Sdružení bývalých politických vězňů, ze něhož se později oddělil tzv. Klub 231¹⁴. Cílem sdružení bylo vytvoření České unie a demokratizace československého života v zahraničí. K-231 pak iniciovala zřízení památníku obětem komunismu umístěného na Masaryktownu¹⁵.

Po roce 1989 Kanada nezaznamenala žádný vyšší počet příchozích z nynější České republiky či Slovenska. Výjimku tvoří snad jen příchod asi 1 200 Romů , kteří do Kanady přicestovali roku 1997.¹⁶

¹⁴ Název K-231 pochází od nechvalně známého zákona na ochranu republiky. Na základě údajného porušení tohoto zákona byla souzena většina politických vězňů. Audio a video nahrávka, rozhovor s Edou Ottovou, Toronto 12.7.2004.

¹⁵ O výstavbu památníku se hodně zasloužili manželé Ottovi. Dílo Znovuukřížovaný vzniklo podle návrh Josefa Randy. Tamtéž, viz příloha č. 28.

¹⁶ Internet: <http://www.cssk.ca/history>. Prvním podnětem tehdy bylo odvysílání reportáže v pořadu TV Nova Na vlastní oči o životě několika romských rodin v Kanadě.

III. KOMUNISTICKÁ TYRANIE

Režimem pronásledované společenské vrstvy

„Nacismus jako komunismus – v pátek buchta...“

Co vedlo komunistický režim k hromadnému stíhání určitých skupin obyvatelstva? Co vadilo rudým mocipánům na hnutí jako byl Sokol nebo na legionářích, kteří se vrátili z bojišť druhé světové války? Odpovědi se pokusím nastínit v následující kapitole. Jako příklad mohou posloužit konkrétní příběhy emigrantů, z nichž některé jsme v Kanadě navštívili.

Komunisté si po vítězných volbách v roce 1946¹⁷ velmi rychle uvědomili, kdo by mohl být pro budoucí vedoucí postavení strany nebezpečným soupeřem, a to soupeřem nejen politickým, ale i ideovým. Začalo velmi důkladné pronásledování všech, kteří mohli potencionálně narušit šíření komunistických idejí. Velmi často šlo o lidi zbídačené druhou světovou válkou. Výrok, že „extrémní“ režimy, ať jsou jakékoliv, mají k sobě opravdu blízko, se tenkrát skutečně potvrdil. Komunisté často jen převzali seznam osob stíhaných za nacistické okupace a začali odškrtnávat další jména, mařit tisíce dalších životů. Rád bych se pozastavil nad třemi společenskými skupinami či vrstvami.

SOKOLSKÉ HNUTÍ

Jednou z pronásledovaných společenských skupin bylo Sokolstvo. Znelíbili se zejména náčelníci Sokola. Co vůbec vadilo komunistům na mírovém, přátelském tělovýchovném spolku?

Je třeba si uvědomit, že v dnešní době představuje sokolské sdružení téměř nulovou politickou sílu, ale těsně po válce zaznamenávala tato organizace opravdový rozkvět, což se samozřejmě komunistům nelíbilo. A není se co divit, Sokol hrál v tehdejší době několik důležitých rolí.

Tento spolek vznikl z popudu Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera roku 1862¹⁸ jako výhradně české sdružení. Jeho cílem se nestalo jen dosažení pověstné řecké kalokagathie pod českým mottem

¹⁷ Volby do Národního shromáždění proběhly 26. května 1946 a Komunistická strana Československa v nich získala 40,17% hlasů. Voleni mohli být jen členové Národní fronty, případně bezpartajní, které si některá z těchto stran zařadila na kandidátku. Na Slovensku vyhrála Demokratická strana Slovenska s 62,0% hlasů. Úspěch bývá připisován poválečným socializačním představám a náladám, které po válce zachvátily celou Evropu. Podrobněji in: Čapka, F. a kol.: Vybrané kapitoly z nejnovějších československých dějin pro posluchače občanské výchovy I., Brno 1991 nebo Mencl, V. a kol.: Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách, Praha 1990, s. 213-237.

¹⁸ Podrobněji in: Novotný, J. : Sokol v životě národa, Praha 1990, Hodaň, B.: Sokolství a současnost, Olomouc 2003. Internet: <http://www.sokol-cos.cz/COS/testweb.nsf/0/5D7B11F6E1942BF1C1256EF8006A4DD9?OpenDocument&cat=>

„Zdraví - Síla - Krása“ nebo „Ve zdravém těle zdravý duch“, ale jako organizace se snažil o povzbuzení národní suverenity, o zvýšení povědomí o češtví. Osvobození českého živlu z područí Rakouska a později Rakouska-Uherska nebylo jenom politickou či uměleckou a literární činností, ale propagátoři české myšlenky se ji snažili prosazovat i v oblastech školství a v dalších společenských aktivitách.¹⁹ Toto postavení si Sokol udržel i během nacistické okupace. Nacisté měli ze sokolské organizace oprávněně respekt, a tak bylo do koncentračního tábora Auschwitz²⁰ deportováno na 1000 sokolských náčelníků. Konce války se jich dožilo pouze 68²¹. Bylo tedy jedno, zda šlo o útlak ze strany rakouského císaře Františka Josefa I., německého diktátora Adolfa Hitlera nebo komunistických pohlavárů, Sokolové se dokázali vždy ozvat. Mezi členy Sokola patřili i takové osobnosti jako T. G. Masaryk či E. Beneš²². Sokolské hnutí navíc v exilu, respektive v zahraničí, působilo už za první světové války, kdy například pomáhalo v USA T.G. Masarykovi v jeho úsilí o založení československého státu²³.

V roce 1947 čítal Sokol 1 005 000 členů. Několik let po válce jim tak patřil i určitý společenský a politický vliv. Jinak by se režim nesnažil zmařit poslední Sokolský slet v červnu 1948²⁴ nebo by v takové míře nevystupoval proti demonstraci po záhadné smrti Jana Masaryka v březnu 1948²⁵. Po válce navíc mnoho občanských organizací neexistovalo. A figuroval-li zde Sokol jako spolek s prvorepublikovými ideály demokracie, svobodného rozvoje i svobody jako takové, který v poválečném Československu znamenal pro mnohé jednu z mála alternativ náplně volného času a společenského života, pak se komunisté báli zcela právem. Také proto se režim snažil všechny organizace podobného zaměření jako Sokol ideově přetvořit pomocí Československého tělovýchovného svazu, jenž začal fungovat od roku 1946²⁶ na bázi dobrovolného vstupu, a to jen díky tlaku Sokola a Orla. Sokolští náčelníci tedy patřili mezi vysoce nepohodlné osoby.

Jako příklad útlaku Sokolstva lze uvést otce pana Ivo Syptáka- Ervína Syptáka²⁷. Dlouholetý náčelník Sokola Malá Strana byl nacisty odvezen do koncentračního tábora a do tří let po skončení

Co%20je%20Sokol

¹⁹ Hodaň, B.: Sokolský exil, in: Kratochvíl, J. a kol.: Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, s. 93.

²⁰ Jeden z nejznámějších koncentračních táborů Osvětim.

²¹ Čermák, J.: It all started with Prince Rupert, Luhačovice 2003, s. 28

²² Podrobněji in: Krejčí, A. : Edvard Beneš a Sokol, Praha 2002.

²³ Hodaň, B.: Sokolský exil, in: Kratochvíl, J. a kol.: Český a slovenský exil 20. století, Praha 2002, s. 99; Novotný, J. : Sokol v životě národa, Praha 1979, s. 62-75.

²⁴ Kaplan K.: Československo v letech 1948 - 1953, Praha 1991, s. 45; Kvaček, R.: České dějiny II., Praha 2002, s. 188, viz příloha č. 24.

²⁵ Diplomát, nestrannický ministr zahraničí ČSR za druhé světové války a krátce i po válce. Věřil v důstojnou existenci Československa mezi Východem a Západem. Podrobněji in: Šedivý, Z. : Jan Masaryk, Vimperk 1998.

²⁶ Podrobně in: Kocián, J. : Poválečný vývoj v Československu 1945-1948, Praha 1991, s. 48.

²⁷ Ervín Sypták se narodil roku 1910 a v sokolském hnutí se angažoval už od útlého věku. Nejprve v Praze, následně také v Bratislavě. Během 2. světové války byl Sypták uvězněn na tři roky v koncentračním táboře. V roce 1948 uprchl z vlasti nejprve do Londýna, později do Kanady. Jak v Londýně, tak později v kanadském Torontu prosazoval českou myšlenku. V roce 1967 se stal náčelníkem Torontské župy Sokol Canada. Celý život podnikal v oblasti hotelnictví a gastronomie.

války se opět musel skrývat, tentokrát před režimem. V případě pana Syptáka bylo dalším trnem v oku vlastnictví soukromého prosperujícího podniku, kde se navíc scházela česká kulturní scéna. Právě tato vrstva obyvatelstva, tedy umělci, sportovci, inteligence, obecně lidé aktivně činní ve veřejném životě, měla být nosným prvkem češství, národní hrdosti, svobody a boje proti cizímu útlaku.

„...Já jsem byl malý kluk. Táta byl tenkrát náčelník Sokola na Malé Straně a už ho dost pronásledovali za Němců. On měl hodně kamarádů ze západního světa. Tak jeho chtěli zlikvidovat snad nejdřív. A mimo to, jak vyhodili Jana Masaryka z okna, tak Sokolové šli protestovat na Hrad. Nevím, co tam chtěli dokázat, ale šli tam, byli viděni. Táta pak už nesměl ani do bytu, do banky a ani do obchodu, ten hned zaplombovali. Vlastnili jsme restauraci v pasáži Černá růže, Na Příkopěch²⁸. Nahoře se nacházela kavárna a dole restaurace, kulečníky a ping-pongový klub.

Táta nechtěl z Československa, myslel, že se půjde schovávat někam na Valašsko. On je původem Valach. Doufal, že se to za pár měsíců nebo za rok zase obrátí. Ale jeho příbuzní, co byli na západě, například bratranec, který byl za války v českém anglickém letectvu²⁹, tak ten říkal, že otec musí pryč. Otec se nakonec po dlouhém matčině přemlouvání nechal přesvědčit...“

(Ivo Sypták)³⁰

LEGIONÁŘI - ZA OBRANU VLASTI ŽALÁŘ

Další neméně důležité nebezpečí pro režim představovali vojáci cizineckých legií. Legionáři, občané Československa, kteří se nespokojili s německým převzetím moci na konci září roku 1938³¹. Vojáci, již se nesmířili s výsledky Mnichovské dohody a kteří se po okupaci Československa rozhodli opustit vlast, nastoupit do služeb cizích armád a po jejich boku bojovat za opětovnou nezávislost a svobodu Československa³².

²⁸ Jedna z nejznámějších pasáží v centru Prahy na ulici Na Příkopěch.

²⁹ Šlo o Karla Šťastného a Emanu Šťastného, oba letce RAF. Karel Šťastný v roce 1939 vstoupil do armády a létal v Olomouci. V roce 1939 utekl přes Polsko do Francie, kde už nezasáhl do bojů, byl evakuován do Anglie, kde létal u naší 311. bombardovací perutě. Při jednom z náletů byl sestřelen (viz příloha č. 25) a tři roky strávil v německém zajetí. Po válce byl leteckým instruktorem v Olomouci a již 14. června 1948 uletěl s Dakotou za hranice. Létal jako bojový pilot RAF v Malajsii, později byl instruktorem a z jednoho instruktážního letu se nevrátil. V roce 1953 mu byla udělena Air Force Medal. Internet: <http://www.divadloschod.cz/val.atheny/so/sv.php?cat=23>

³⁰ Audio a video nahrávka, rozhovor s Ivem Syptákem, Toronto 19.7. 2004.

³¹ Podrobněji in: Gebhart, J., Kulík, J. : Druhá republika 1938-1939, Praha 2004.

³² Bylo dohodnuto, že se sníží počet českých vojáků. Zbraně, munice, technika a další vojenské vybavení bude nepoškozené předáno. Gebhart, J.: Rok zkoušek a zklamání, Praha 1990, s. 25-27.

Mnoho Čechů se dodnes nevypořádalo s komplexem, který na našem národu Mnichov, jak se osudnému jednání a jeho výsledku říká, zanechal. Pro mnohé to je jen další břímě z mnoha, jež český národ musel snášet už od bitvy na Bílé Hoře³³. I dnes, v době, kdy jsme pevně začleněni v Severoatlantické alianci a strukturách Evropské unie³⁴, můžeme stále ještě pozorovat u starších lidí nedůvěru a strach ze zemí jako je Francie, Anglie, případně ostatních aktérů Mnichova. Velmi silné jsou tyto nálady mezi některými torontskými Čechokanaďany³⁵.

Nejčastěji čeští vojáci utíkali k francouzským a anglickým jednotkám. Zde se dostávali do styku nejen s cizí kulturou, ale i s demokracií a občanskou společností, která u nás v pravém slova smyslu existovala až od roku 1918³⁶, kdy vznikl samostatný československý stát. Když se pak legionáři po válce vrátili zpět do vlasti, byli rozčarováni a zklamáni z poměrů, jež v Československu panovaly. Nešlo jen o zklamání ze společenských a morálních změn, které národ prodělal za nacistické okupace. Nestranní pozorovatelé, jakými legionáři jistě díky svému několikaletému působení v cizině byli, viděli například velmi zřetelně mnohdy nevýhodnou hospodářskou orientaci na Sovětský svaz. Ideologická zaměřenost funkcionářů, nevýnosné, neekonomické zakázky a kontrakty toho byly jen dokladem. Snaha o nezávislost na západním průmyslovém světě a často nelogické zastaralé sovětské metody obchodu, nesmyslná výroba jen za účelem vyhovět sovětskému ochránci³⁷, také s tím se lidé, kteří v zahraničí viděli, jak se dělá „business“, museli potýkat.

Příkladem budiž příběh pana Bohumila Moravce. Ten si v různých podobách dovolím ještě několikrát citovat. Moravec za války působil v Africe u francouzských jednotek i v deštivé Anglii, kde například školil speciální oddíly commandos³⁸. Po válce se samozřejmě vrátil do vlasti, pracoval několik poválečných let v Československých závodech kovodělných a strojírenských, tzv. Kovostroji³⁹. V práci narážel na problémy, které souviseli nejen s jeho působením na západní frontě za druhé světové války, ale i s jeho politicko-ekonomickým smýšlením.

„... Krátce na to mi telefonovali z Aše, že je tam na nádražním seřadišti celý vlak plný jízdnic kol vyrobených firmou Eska, což byla továrna, jejíž výrobky jsme exportovali. Bylo to právě před pražským veletrhem a já si lámal hlavu, jaká kola tam budu vystavovat. Povereník pre výrobu jízdních

³³ Bitva na Bílé Hoře roku 1620 znamenala pro český národ téměř čtyři století habsburské nadvlády. Podrobněji in: Kavka, F.: Bílá Hora a české dějiny, Praha 2003.

³⁴ Členem NATO je Česká republika od roku 1998. Členem Evropské unie se stala v rámci rozšíření o deset nových států v květnu 2004.

³⁵ Rozhovory s např. Bohumilem Moravcem, prof. Viktorem Ficem či Vlastou Troblovou, Toronto červenec 2004

³⁶ Pernes, J.: České dějiny v datech, Praha 1998, s. 132.

³⁷ Kaplan, K.: Československo v letech 1948-1953, 2. část, Praha 1991, s. 93-95.

³⁸ Moravec, B. J.: Pod třemi prapory, koncept, s. 168. Autor záměrně pracuje s konceptem knihy, protože vydavatel podle Moravce neotiskl přesnou verzi konceptu.

³⁹ Audio a video nahrávka, rozhovor s Bohumilem Moravcem, Toronto 14.7.2004.

kól (to si nedělám legraci, to byl jeho titul), byl Slovák, levý sociální demokrat, který o obchodu a exportu neměl ponětí. Rozhodoval, kde, jak a kolik se vyrobí jízdních kol, a proti jeho rozhodnutí nebylo odvolání. My jsme byli jediná země na světě, kde všechna kola byla černě nabarvená a měla brzdu na převodovku. Naši zahraniční zákazníci si stěžovali, že tento zastaralý typ brzdy je velmi nepopulární. Navrhl jsem jednou panu povereníkovi, abychom typ brzdy změnili, ale on prohlásil, že se po nikom nebudeme opičít a naučíme svět jezdit na našich kolech.

Do Aše a do Chebu, kde jsme měli dvě největší továrny na jízdní kola, jsem jezdil poměrně často, a tak po zprávě o vlaku plném kol jsem se tam okamžitě rozjel. Stál tam dlouhý vlak, opravdu plný kol natřených německou polní barvou „feld grau“. Do jednoho nebo dvou vagonů se již naši pohraniční novousedlíci vloupali, a co se dalo odmontovat, bylo ukradeno. Eska tehdy neměla moc práce, a tak jsem nechal všechna kola převézt do továrny, překontrolovat a natřít hýřivými barvami duhy. Asi deset nabarvených kol jsem poslal okamžitě do Prahy s úmyslem vystavit je na veletrhu. Architekt, který stánek připravoval, se bouřil, že už nemůže měnit plány, ale když jsem mu vysvětlil, o jaká kola jde, s úsměvem podotkl: „Pane, z toho bude průser. Počkejte, až to uvidí pan povereník.“

Stánek to byl nádherný. Mezi květináči s kytkami ta jízdní kola vypadala jako slet barevných papoušků. Jeden z prvních návštěvníků byl pan povereník. U stánku se zarazil, zrudnul a beze slova odešel. Co mě asi čeká, jsem si uměl představit. Utěšoval jsem se, že mám nad sebou ještě zbytek svatozáře z úspěšného prodeje turbin⁴⁰ a popuzeného pana povereníka jsem vypustil z hlavy.

Hned po obědě se u stánku zastavili dva Angličané a začali zevrubně prohlížet kola. Stoupl jsem si vedle nich a poslouchal. Kola se jim líbila - sice zastaralý typ, ale problém bude s dodáváním. Představil jsem se, omluvil nemoderní brzdy s vysvětlením, že náš průmysl se pomalu zotavuje z německé okupace, to přece znají z domova, ale že budoucnost už bude jiná. Na moji otázku, o kolik kol by měli zájem, řekli, že 5 000 a to že bude asi problém. Srdce mi začalo bušit. V tom vlaku jich bylo dobře přes 6 000 a rovnou jich prodat 5 000 by asi uzemnilo i pana povereníka.

Z války jsem si pamatoval, co pro správného Angličana znamená ten jejich slavný "cup of tea". Ten v dnešní Praze asi nenajdou, a tak po chvíli pánové moje pozvání na "nice cup of tea" přijali s radostí.⁴¹ Ti dva Angličané zastupovali jednu z největších britských exportních firem King Export Ltd. Brzy jsme se domluvili a ještě na místě mi podepsali zakázku na 5 000 jízdních kol do Indie.

Druhý den ráno jsem byl volán na konferenci. Svolał ji pan povereník a zúčastnili se jí všichni

⁴⁰ Krátce před touto událostí se Moravcovi podařila zakázka na prodej vodních turbín delegaci z Tasmánie.

⁴¹ Moravec je odvedl do restaurace Ve Starém Podskalí, kde dělal kuchaře jeden z českých vojáků, sloužící za války v Anglii u britského proviantu, a oběma Angličanům připravil prvotřídní anglickou svačinu. Audio a video nahrávka, rozhovor s Bohumilem Moravcem, Toronto, 14.7. 2004, Moravec, J.B.: Pod třemi prapory, koncept.

referenti exportního oddělení, včetně Jarolímků⁴². Seděl jsem vedle Ing. Poláka a ten šeptal: „Drž se, budou lítat rachejtle“.

První bylo, kdo nařídil natřít naše kola těmi příšernými barvami. Klidně jsem řekl, že já. Vstal jsem a Jarolímekovi předal podepsanou zakázku firmy King Expert Ltd. Jarolímek, který o nabarvených kolech nic ještě nevěděl, zakázku přečetl, obrátil se s úsměvem na pana poverenika a řekl, že to byl jistě dobrý nápad, protože díky těm barvám jsme dostali největší zakázku na jízdní kola a dodal: „Moravec, to byl dobrý nápad.“ Tiše jsem trpěl...“

(Bohumil Moravec)⁴³

Kromě české kultury se mezi legionáři během druhé světové války utužovalo také národní cítění a touha po svobodné a nezávislé zemi. Člověk si pak jen těžko dokáže představit míru jejich zklamání, když viděli, kam se země řítí. Mnoho z nich mělo možnost díky kontaktům z války zemi včas, tedy ještě před únorem 1948, opustit. Mnozí tak neučinili. Boj o znovuzískání reálné nezávislosti byl pro ně důležitější a přednější než strach z rudé tyranie. A tak ti, co prokázali svou statečnost a sílu v nejtěžších bojích druhé světové války, ať už to bylo na zemi, ve vzduchu nebo na moři, museli místo doživotní úcty a klidu umírat potupnou smrtí v komunistických lágrech.

MAJETNĚJŠÍ LIDÉ POD RUDÝM TEROREM

Existuje několik důvodů nenávisti komunistického režimu k těm, kteří něco vlastnili. Za prvé jde do jisté míry o přirozenou věc či vlastnost, jež lidstvo potkává v průběhu celých dějin a která s člověkem ruku v ruce půjde i v budoucnu. Odpor k majetným a movitým se v historii zkrátka vyskytuje už od pradávna, hlavně ze strany těch, co mají méně a jichž je vždy většina.

Otázku, zda tomu je tak správně či zda se dá společnost uspořádat tak, aby nebylo třídních rozdílů, se v samé podstatě snažil řešit marxismus, považovaný za ideový základ komunismu. Cílem této práce ale není posuzovat, nakolik se marxismus vzdaloval či přibližoval komunismu a nakolik ovlivnil jeho ideový základ.

Faktem zůstává, že komunistická zvěrstva praktikovaná v Československu neměla v reálu nic společného s komunismem, o kterém přednášeli Marx a Engels na půdě anglických univerzit. Komunisté

⁴² Ing. Jarolímek, ředitel exportního oddělení Kovostroje. Kromě něj se účastnili Ing. Bazilka, Ing. Vondrášek, Ing. Polák. Moravec, J.B.: Pod třemi prapory, koncept, s. 169.

⁴³ Z korespondence, in: Moravec, J.B.: Kanada střídavě oblačno, koncept, s. 22-23. Autor záměrně pracuje s konceptem knihy, protože vydavatel podle Moravce neotiskl přesnou verzi konceptu.

v Československu dokonale využili vakua, jež na evropské politické scéně existovalo. Zdiskreditovaná pravice a celá pravicová politika byla pro mnohé nevolitelná kvůli druhé světové válce, ta jí byla všeobecně kladena za vinu. Levici se tak otevřela cesta na politické výsluní.⁴⁴ Krátce po válce se politická elita rozhodla vybudovat novou republiku, lepší než byla ta předválečná. V tehdejší Československu existovala potřeba inovovat politický systém tak, aby byl odolnější než ten, který zemi dovedl až k německému protektorátu. Vznik Národní fronty, jež v sobě obsahovala všechny politické strany, toho budiž důkazem. Všem bylo jasné, že se nesmí opakovat události Mnichova, a právě proto byla vědomě zahraniční politika přeorientována na Sovětský svaz⁴⁵. Předválečné zahraniční politice byla také vytýkána neschopnost vypořádat se se sociálními problémy a s problémy národnostními a politickými, které z nich vyplývaly⁴⁶.

Navíc je třeba připočítat válkou zbídačenou zemi, často bez jakýchkoliv aspektů sociálního státu. Obyvatelstvo je v situaci, jaká nastala po druhé světové válce, kdy je bída mnohem více vidět, kdy se třídní rozdíly projeví ještě více než za standardní situace, náchylnější propadat třídní nenávisti. V roce 1947 k tomu přispěly i vážné hospodářské potíže vyvolané mimo jiné ukončením amerických dodávek z fondu UNRRA⁴⁷ a také československo-sovětské odmítnutí pomoci v rámci Marshallova plánu⁴⁸. Extrémní situace vyvolávají extrémní chování. Snad i toto je důvodem silných socializačních nálad, jejichž výsledky v podobě prezidentských dekretů se uplatňovaly v Československu po válce a které vedly k vítězství komunistů ve volbách v květnu 1946. Následný vývoj znamenal pro veškeré vrstvy společnosti vlastní větší nemovitosti či půdu o větší rozloze cestu k horšímu. Ať už to byly návrhy KSČ na milionářskou dávku,⁴⁹ či stále větší omezování vlastnictví zemědělské i soukromé půdy „z dílny“ ministra zemědělství Julia Ďuriše⁵⁰.

Eduarda Ottová je politický vězeň. S důsledky znárodnování se bohužel musela potýkat hned

⁴⁴ Podrobněji in: Wegs, J. R., Ladrech R.: Evropa po roce 1945, Praha 2002.

⁴⁵ Náklonnost k SSSR byla klíčová nejen pro komunistické politiky a stoupence. Svědčí o tom například událost z 22. 2. 1948, kdy se konalo ustavující shromáždění Svazu československo-sovětského přátelství. Shromáždění se v této pohnuté době (demokratická část vlády podala demisi 20.2. 1948) účastnili i demokratičtí ministři na důkaz svého přátelství k SSSR. Podrobněji in: Mencl, V. a kol.: Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách, Praha 1990, s. 220.

⁴⁶ Kocián, J.: Poválečný vývoj v Československu 1945-1948, Praha 1991, s. 7.

⁴⁷ Mencl, V. a kol.: Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách, Praha 1990, s. 228.

⁴⁸ 9.7. 1947 jednala vládní delegace v Moskvě se sovětskými představiteli o přistoupení Československa k Marshallovu plánu, který USA vyhlásily 5.6. 1947. (George C. Marshall- poválečný ministr zahraničních věcí USA) V noci z 9.7. na 10.7. se Stalin vyslovil proti účasti ČSR na plánu s tím, že případné přistoupení by mohlo narušit sovětsko-československé spojení. ČSR uposlechla. Velmi často je tento krok vnímán jako přechod od nezávislosti do područí SSSR. Podrobněji in: Wegs, J. R., Ladrech R.: Evropa po roce 1945, Praha 2002; Kaplan K., Špiritová, A.: ČSR a SSSR 1945 - 1948, Brno 1997.

⁴⁹ Návrh KSČ na mimořádné zdanění majetných občanů vláda zamítla 2.9.1947. Podrobněji in: Čapka, F.: Čítanka ke studiu nejnovějších dějin Československa, Brno 1992, s. 59.

⁵⁰ Pozemkové reformy vládě předložil ministr zemědělství Julius Ďuriš poprvé 24.9. 1946 v návrhu tzv. šesti zemědělských zákonů. Schválením 11.7.1947 došlo k významnému přehodnocení předválečné pozemkové reformy. Vlastnictví bylo omezeno na 150 ha zemědělské nebo 250 ha veškeré půdy. O několik měsíců později (17.10.1947) vláda v rámci tzv. Hradeckého programu schválila další omezení majetku, tentokrát jen na 50 ha. Např. in: Mencl, V. a kol.: Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách, Praha 1990, s. 230.

několikrát. V roce 1948⁵¹ jim byl znárodněn statek. Její manžel byl vnuk zakladatele slavného chemického podniku Rakona, kde se vyrábělo v celé republice proslavené Ottovo mýdlo. Také Rakona byla znárodněna a paní Ottová až do roku 1966 vězněna. I se svou matkou a bratrem byli odsouzeni podle nechvalně proslulého zákona č. 231/1948⁵². Příběh paní Ottové je zároveň důkazem nelidského zacházení s obžalovanými a ukazuje, jakou roli v Československu v té době hrálo právo, jak zpolitizovaný a zkorumpovaný komunistický režim byl. Zároveň ilustruje osud dalších tisíců majetnějších lidí.

„...Každý, kdo měl vlastní domeček, už pro ně byl buržoa. A je samozřejmé, že třída se bránila proti komunismu, počínaje studentstvem. To byly ty první demonstrace v únorových dnech⁵³.

Můj manžel je vnuk zakladatele firmy Mýdlo Otta - Rakona Rakovník. Jim to sebrali už v roce 1945, mimochodem naprosto nezákonně. Znárodněovali všechny podniky, kde bylo víc jak 150 zaměstnanců. Vlastně znárodněovali potravinářský průmysl. A Ottovi vedle továrny na mýdlo a parfumerii měli také továrnu na margarín. Na základě té továrny na margarín jim pak sebrali všechno. Do stavu zaměstnanců započítali i dělníky na pile, kde si Ottovi sami vyráběli bedny na zboží, a tak měli rázem těch 150 zaměstnanců. A Rakonu už jsme nikdy nevladnili⁵⁴

Tchána s tchýní pronásledovali už od roku 1945. Nasadili je do práce – z uhelného prachu dělali brikety. Jezdili do Kladna, až tchýně dostala rakovinu.

Pak přišli komunisté s nápadem rozparcelovat půdu, kdo měl nad 50 ha, tak ji vzali a rozparcelovali⁵⁵. No a pak v 50. letech přišli znova a začali združstevňovat. A lidé, kteří volili komunisty v roce 1946, vzali vidle a šli na ty agitátory družstev⁵⁶. Komunisti byli výborní davoví psychologové. Přesně věděli, co platí na masy lidí. A bohužel není to jenom u českého národa. Je to nenávisť a řevnivost vůči tomu, kdo má víc.

⁵¹ Audio nahrávka, rozhovor s Edou Ottovou, Toronto 12.7. 2004.

⁵² Podle zákona č. 231/1948 na ochranu republiky a první hlavy zvláštního trestního zákona č. 86/1950 bylo v období od 1. října 1948 do 1. října 1953 odsouzeno Státním soudem 27 000 osob. Kaplan, K.: Československo v letech 1948-1953 2. část, Praha 1991, s. 86.

⁵³ Události 24. a 25. 2. 1948, známé jako únorový převrat. 24. února došlo k jednohodinové všeobecné stávce na podporu ministerského předsedy Klementa Gottwalda organizované komunisty. 25. února prezident ČSR Edvard Beneš jmenoval Gottwaldem navrhovanou vládu. Podrobněji in: Ripka, H.: Únorová tragédie, Brno 1995.

⁵⁴ Rakona pak byla dál nezákonně prodána a dodnes nebyla rodině Ottových vrácena. Ti se v současné době soudí s Českým ústavním soudem, aféra se dostala až k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Více internet: <http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2000/Mar/Krcmar%20jud%20epress.htm>.

⁵⁵ Viz odkaz č. 34.

⁵⁶ K nepatrnému uvolnění v otázce JZD došlo až po smrti Klementa Gottwalda roku 1953. K moci se dostal Antonín Zápotocký. Ve stejném roce zemřel i vůdce SSSR Stalin. Celá 50. léta pak proběhla ve znamení postupného ekonomického, ideového i politického uvolňování, dá-li se tento termín vůbec použít, protože šlo stále o komunismus. Hned krátce po svém zvolení 21.3. 1953 vystoupil už v srpnu Zápotocký na Kličavské přehradě, kde vyslovil nesouhlas s násilným získáváním rolníků do JZD. Pernes, J.: České dějiny v datech, Praha 1998, s. 195; podrobněji in: Ripka, H.: Únorová tragédie, Brno 1995.

Nám v roce 1945 náš statek vůbec nevrátili. Trvalo to asi půl roku, než otec vydobyl, že nám jej vrátili. V roce 1948 25. února⁵⁷ byl převrat a 28. února už u nás byli všechno znárodnit. Já jsem byla ve škole a doma se nacházel jen bratr, jelikož můj otec byl velice nemocný.⁵⁸ Oni přišli znárodnovat, když věděli, že byl malý Alex⁵⁹ sám doma. Ale nechali nás v našem domě aspoň bydlet. Později se bratr oženil. Vzal si moji spolužačku z gymnázia. V červnu nás zavřeli, i bratra, a v srpnu se jim narodil syn. Ti dva se už nikdy nepotkali.

Kvůli čemu nás zavřeli? My jsme byli proti komunismu. Člověk se snažil pomoci, jak mohl, aby se režim svrhl. My jsme se zapojili do protistátní skupiny. Patřili jsme mezi jednu z mála skupin, která nebyla založená estébákem⁶⁰. Pak ale začalo zavírání. Zavřeli studenty. Pak mladí studentíci začali tisknout a rozdávat letáky, tak je taky pozavírali. Ale bylo to všechno na kratší doby a ještě nebylo tak zle. Pak ale přišel rok 1950 a s ním zákon 231.⁶¹ Otevřel se státní soud a přišly hromadné soudy, tresty smrti, doživotí...⁶²

Pamatuji si, že bylo 26.června, krásný červnový večer. Já jsem seděla u nás v zahradě a dívala jsem se směrem k Blaníku. Najednou dvůr plný aut a estébáků. Sebrali bratra a potom přišli za maminkou a za mnou. Já jsem se hrozně bála, jelikož mně bylo jen dvacet let a estébáci po zuby ozbrojení. Jedna parta sebrala maminku, další chytla mě a vodili nás po baráku, jestli tam náhodou někdo není. Vždycky nás strčili napřed. Mě vzali na půdu. Bylo tam slabé elektrické osvětlení. Otočila jsem se. Já jsem malé postavy, ale ten po zuby ozbrojený, velký estébák se za mnou krčil. Báł se víc než já. A tenkrát se ve mně něco zlomilo.

Já nejsem žádný nebojsa, ale takový ten bytostný strach z komunismu, ten ze mě tenkrát spadl. Říkala jsem si, ty chlape, ty tady děláš ramena a krčíš se za dvacetiletou holkou. Já jsem se pak ještě mnohokrát v životě bála. Na lágru, při transportech, ale to vždycky byl strach o někoho jiného, o přátele, co jsem měla. Takový ten strach do morku kostí z komunismu já jsem tam tenkrát ztratila...

Potom nás odvezli do Votic, kde byl okresní výbor ze starého kláštera. Tady nás poprvé

⁵⁷ Viz odkaz č. 37.

⁵⁸ Otec Eduardy Ottové zemřel v březnu 1951.

⁵⁹ Bratr Eduardy Ottové, Alex. V politických procesech roku 1952 odsouzen k smrti oběšením. Pak náhle mizí jeho tělo ještě před oficiální popravou. Dodnes tedy není objasněna okolnost, příčina a datum jeho smrti, ani místo, kde bylo tělo pohřbeno. Procházková, M.: Příběh Edy Ottové, Raport, roč. 13, č. 1 (07.01.2003), s. 4.

⁶⁰ Velmi často Státní bezpečnost lákala aspiranty protistátní činnosti do uměle vytvořených skupin.

⁶¹ Viz odkaz č. 38.

⁶² Poté, co se v dubnu 1950 zřídilo nové ministerstvo národní bezpečnosti, v čele s L. Kopřivou, rozjela se série zatýkání, křivých obvinění, extrémních trestů a politických procesů. Procesy s Dr. Miladou Horákovou či Rudolfem Slánským patří mezi ty nejznámější, ale mezi oběťmi byli i nejbližší paní Ottové. Dle záznamů Nejvyššího soudu činí počet obětí politických procesů po roce 1948 83 000. Nejsou však zahrnuty soudy za „hospodářskou sabotáž“. K trestu smrti bylo od října 1949 do ledna 1953 odsouzeno 233 osob a 178 z nich nakonec popraveno. Mencl, V. a kol.: Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách, Praha 1990, s. 248; Kaplan, K.: Největší politický proces, Praha 1995.

vyslychali. Následně nás posadili do antonu a jeli jsme do Bartolomějské⁶³, do vyšetřovací vazby.

Následoval pobyt v Ruzyni. Tam jsme byli až do zří, pak nás převezli na Pankrác. Tam to bylo trošičku volnější, dokonce jsme tam měli i svoje civilní šaty. Já jsem byla na velké cele, kde nás žilo asi 22. Vždycky se nás tam nacházelo tak o 2 víc než postelí. A protože já jsem byla nejmladší, tak vždycky přírůstek, co přišel, šel ke mně spát. Tenkrát mi to vůbec nevadilo. Dneska si říkám, jak to bylo možné, jak nám tohle mohli dělat.

Jídlo strašné. Celá Pankrác byla v postihu. Prý našli chlapcům z truhlárny vysílačku. Nevím, jestli to byla pravda, ale za to dostala celá Pankrác trest. Nesměly se kupovat, jak se tenkrát říkalo, požitky. Ve vyšetřovací vazbě jsme si totiž jednou za týden mohly koupit kousek chleba a máslo. Na Pankráci byla zima a hlad. Zimní brambory, jako pro prasata, ještě horší. Uvařené nám je vždycky bachařka nasypala do takového plechového umyvadla a my jsme si to rozdělávaly.

Na pátek jsme se vždycky těšily. Můj otec byl za války zavřený také na Pankráci, avšak nikdy o tom moc nemluvil. Často ale vzpomínal na páteční večere, kdy dostali bílé kafe a takovou velkou buchtu, ve které byla řepná marmeláda. Já jsem dostala to samé, tak jsem vzpomínala na svého otce. Nacismus jako komunismus – v pátek buchta...“

(Eda Ottová)⁶⁴

⁶³ Sídlo Státní bezpečnosti v Bartolomějské ulici v Praze.

⁶⁴ Audio a video nahrávka, rozhovor s Edou Ottovou, Toronto 12.7.2004.

IV. CESTA ZA HRANICE

Za svobodou...

„A na kameni čtu: na jedné straně "ČS", na druhé "B", tj. Bavorsko. Ted' už nezabloudím! Přešel jsem na stranu ČS a naposled políbil svou milovanou zemi...“

Život mnoha lidí se tedy začal po válce vyhrocovat. Únorové události, definitivní převzetí moci KSČ znamenalo pro tisíce občanů ČSR zlomový moment, kdy si mnozí uvědomili, že ve vlasti z nějakých důvodů nemohou zůstat. Bohužel, šlo často o lidi, kteří se v letech minulých nebáli nasadit za republiku život, o ty, jež se nebáli riskovat. Ted' však bylo jasné, že případné setrvání na území československého státu by se rovnalo holému šílenství. Řešením byla emigrace.

S jakými pocity se asi loučili s oblíbenými místy svého dosavadního bytí a jaké to bylo opouštět své nejbližší přátele a příbuzné s myšlenkou, že se možná vidí naposledy v životě...

BEZMOCNÍ POLITICI

Tehdejší „potenciální emigranti“ by se dali rozdělit do dvou velkých skupin. Ti první patřili mezi politickou elitu tehdejšího Československa nebo mezi takzvanou inteligenci národa. Jednalo by se v podstatě o kompletní politickou opozici v čele s Masarykem a Benešem⁶⁵. Pro ně byl přechod někdy naplánován, respektive tito lidé měli díky svým kontaktům více možností, jak překročit hranici. Na druhou stranu je potřeba uvést, že sledování ze strany agentů Státní bezpečnosti probíhalo důkladněji než u nepolitických uprchlíků. Politici znamenali nebezpečí protikomunistického odboje v zahraničí a stali se cenným zdrojem informací pro západní zpravodajské služby. To komunisty děsilo, a tak byli tajní špioni nasazováni i do politických klubů a stran. Ze známých jmen československé politiky se krátce po únorovém převratu dostali ze země například Petr Zenkl⁶⁶, Ota Hora⁶⁷, Vladimír Krajina⁶⁸, Julius Firt⁶⁹,

⁶⁵ Otázku, zda odstoupivší prezident Edvard Beneš a ministr Jan Masaryk patřili do politické opozice i po Únoru nechává autor otevřenou...

⁶⁶ Petr Zenkl. Už v roce 1945 se stal primátorem hlavního města Prahy. Po volbách 1946 se stal místopředsedou Gottwaldovy vlády a zároveň vedl nejsilnější demokratickou stranu v zemi, Národně socialistickou stranu. Právě jemu spolu s Janem Masarykem a Prokopem Drtinou byli v tzv. krčmaňské aféře doručeny balíčky s výbušninami. 20. února 1948 byl v čele demokratických ministrů, kteří podávali demisi Edvardu Benešovi. Po politickém převratu byl Zenkl hlídán ve svém bytě. A po pečlivé přípravě odešel spolu s manželkou v sobotu 7. srpna do emigrace (svým strážcům sdělil, že jede na hrob svého bratra do Karlova Týna).

Zenkl, P.: Mozaika vzpomínek, Olomouc 1997, s. 6-9; Dvořáková, Z. : Politikové na útěku, Praha 2004, s. 192.

Václav Majer⁷⁰ či Ladislav Feierabend.⁷¹ Nutno dodat, že způsoby mnohdy nedůstojnými pro jejich funkce, postavení a vliv⁷². Například místopředseda vlády Petr Zenkl byl společně s manželkou převezen v kufru auta.⁷³

⁶⁷ Ota Hora. Aktivní poslanec Československé strany národně socialistické byl trnem v oku komunistům už od prvních poválečných měsíců. Nebál se prezentovat své myšlenky a po celou dobu v období upevňování nedemokratického režimu bojoval za ideály Masarykova státu. Klement Gottwald o něm tenkrát dokonce prohlásil, že přijde doba, kdy bude trhat Horovi kůži z těla. Ta doba se přiblížila po 25. únoru 1948. 26. února Hora utekl za pomoci pražského řezníka Edy Hauptmanna. S manželkou a synem se setkal po dlouhých devíti měsících v Londýně. Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 30-33; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 79-88.

⁶⁸ Dr. Vladimír Krajina. Proslul svou účastí na domácím odboji už za druhé světové války. Po válce se stal generálním tajemníkem Československé strany národně socialistické. Během únorového puče byl zatčen, ale následně na příkaz prezidenta Beneše propuštěn. Znechucen politikařením svých kolegů v exilu začal se věnovat botanice a stal se profesorem na University of British Columbia. Kanadskou vládou mu za přínos v tomto oboru byla udělena mnohá ocenění. Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 30-33; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 71-75; Šolc, J.: Smrt přála statečným, Praha 1995, s. 177-190.

⁶⁹ Julius Firt, poslanec Československé strany národně socialistické. Roku 1936 se stal ředitelem koncernu Lidových novin. Vedl svěřené podniky k hospodářské úspěšnosti a zasloužil se o vydávání významných novinek české i zahraniční literatury. Udržoval rozsáhlé společenské, pracovní i přátelské styky v politických a kulturních kruzích: mimo jiné s J. Stránským, F. Peroutkou, K. Čapkem. V roce 1939 emigroval do Velké Británie, kde se podílel na činnosti čs. exilu jako pracovník informační služby ministerstva zahraničních věcí. Po válce se stal generálním ředitelem podniků Melantrich a poslancem Národního shromáždění. Po únoru 1948 odešel do exilu. Podílel se na organizování Rady svobodného Československa a byl u počátků československého vysílání Svobodné Evropy. Od roku 1951 v ní pracoval jako zástupce šéfredaktora redakce v New Yorku a roku 1955 se stal ředitelem studia v Mnichově. Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 182; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 134-135; internet: <http://libri.cz/databaze/kdo20/list.php?od=f&start=21&count=20>.

⁷³ Václav Majer v roce 1940 emigroval přes Maďarsko a Jugoslávii do Francie, kde vstoupil do československé jednotky, se kterou prodělal těžké ústupové boje. Od června 1940 žil ve Velké Británii. V letech 1942-45 byl členem Státní rady československé v Londýně a v letech 1944-45 ministrem průmyslu, obchodu a živností v exilové londýnské vládě. Po osvobození se stal v letech 1945-48 ministrem výživy, poslancem Národního shromáždění a členem předsednictva Československé sociální demokracie. Jako jeden z mála členů tohoto orgánu nepodléhal iluzím o záměrech komunistů a o možnostech spolupráce s nimi. Za únorové krize požadoval, aby také sociálnědemokratičtí ministři podali demisi. Bez úspěchu. Před komunismem se mu podařilo emigrovat, a tak si alespoň zachránil život. Nejprve se usadil ve Velké Británii, kde se stal předsedou Československé sociální demokracie v exilu, později přesídlil do USA. Pracoval v Radě svobodného Československa, Socialistické internacionále a v řadě dalších organizací. Více internet: <http://www.libri.cz/databaze/kdo20/search.php?zp=1&name=Majer+V%Ed1clav>, http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_csd.php nebo na <http://wtd.vlada.cz/scripts/detail.php?id=377>.

⁷¹ Dr. Ladislav Feierabend se stal předsedou agrárníků a ministrem zemědělství v druhé Syrového předválečné vládě a ve vládě Beranově. V Eliášově protektorátní vládě zastával post ministra spravedlnosti. Od roku 1940 působil v Anglii. Po návratu do Československa mu byla v roce 1946 odepřena možnost kandidovat za Československou stranu národně socialistickou. Po únorových událostech 1948 opět emigroval přes Londýn, do USA, kde pracoval v Hlasu Ameriky. Feierabend, K.: Politické vzpomínky III., Brno, 1996; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 137.

⁷² Ke konci dubna byli v Německu tito političtí uprchlíci: Za poslance Československé strany národně socialistické Antonín Bartoš, Alois Čížek, Julius Firt, Ota Hora, dr. Vladimír Krajina, Jan Stránský, Jarmila Uhlířová. Z poslanců Československé strany lidové: dr. Ivo Ducháček, Eduard Fusek, dr. Bohdan Chudoba, Adolf Klímek, Jindřich Nermuť, dr. Antonín Procházka, dr. Alois Rozehnal. Poslanci Československé strany sociálnědemokratické: dr. Vilém Bernard, Václav Holub, Jan Novotný, Miroslav Sedlák, Blažej Wilím. Za poslance slovenských stran se stali exulanti: dr. Samuel Belluš, Štefan Blaško, dr. Emanuel Böhm, Rudolf Fraštacký, Josef Hanzel, dr. Fedor Hodža, dr. Jozef Lettrich, dr. Tibor Šabo, dr. Michal Zibrín. Z dopisu Jana Stránského Otovi Horovi a Aloisi Čížkovi ze 23.4. 1948 in: Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 176; Špetko, J.: Líšky kontra ježe, Bratislava, 2002, s. 71-90.

⁷³ Zenkl, P.: Mozaika vzpomínek, Olomouc 1997, s. 140-143; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 192.

Útěk politicky činných osob byl často otázkou rychlosti, jelikož po únorovém převratu každým dnem stoupala pravděpodobnost, že se Státní bezpečnost pověsí oněm osobám na paty a útěk pak bude realizovatelný jen obtížně, jak tomu bylo u dr. Petra Zenkla

„...Před vchodem do domu, kde jsem bydlel, jsem zastihl několik mužů, kteří tam dříve nestávali a kteří se tvářili zjevně nepřátelsky. Když jsem vstoupil do bytu, dověděl jsem se, že před domem už delší dobu stojí nějací muži. Když jsem vyhlédl oknem na ulici, viděl jsem, že tam stojí ti, jež jsem viděl přicházející domů. Po chvíli jsem si všiml, že v protějším domě stojí za zavřenými okny nějací muži, kteří si nemohli odepřít kouření, takže bylo vidět při tmě za záclonami jen jejich zapálené cigarety, odcházeli od oken a vraceli se k nim. Mimo strážce stojící na ulici patrolovalo tam ještě také civilní auto s několika muži. Nebyly to pocity nijak příjemné. Vzbuzovalo to spíše hanbu než strach. Ani já ani moje žena, která prokázala skutečně obdivuhodnou statečnost, jsme nespali a co chvíli pozorovali oknem, jaké pohyby se na ulici a v okolí dějí. Počítali jsme bezpečně s tím, že se u dveří už už ozve policie, aby mne odvedla.

Byl to první den komunistického režimu, který zahájil dlouhou řadu následujících dní, jež byly stejné. Střídání policejních civilních strážů bylo z počátku nepravidelné, různý byl jejich počet i doba jejich trvání. Později se ustálilo tak, že v okolí měl policejní službu uniformovaný strážník a v pravidelných intervalech, později čtyřhodinových, se střídaly skupiny civilních agentů. K výkonu své služby nastupovali ve dvojicích o půlnoci, aby byli vystřídáni ve čtyři hodiny druhou dvojicí, která byla zase vystřídána po dalších čtyřech hodinách dvěma jinými. Celá skupina byla ve službě u nás celkem 12 dní, aby byla vyměněna jinou zase na 12 dní. Nikdy jsme nevěděli, zda nás budou hlídat v tutéž hodinu zase stejní agenti, či jiní. A mimo několika jednotlivců zřídka přišli stejní. Komunistický režim se všemožně staral o to, aby nedošlo k nějakému našemu důvěrnějšímu styku se strážemi...“

(Petr Zenkl)⁷⁴

Aby tedy nedošlo k situaci, do jaké se dostal poslední československý předúnorový demokratický ministerský místopředseda, museli jednat poslanci a ministři velmi rychle a rozhodovat se během okamžiku.

„...Po příjezdu k parlamentu jsem neviděl před vchodem do budovy ani jednu uniformovanou hlídku SNB. Vstoupil jsem do kanceláří Klubu poslanců národně sociální strany, kde už bylo hodně lidí, nejen poslanců, ale i prostých členů strany a mládeže. V Klubu vládlo neustálé vzrušení nad zprávami, které docházely do Prahy ze všech koutů republiky. Týkaly se zabírání našich sekretariátů, zatýkání

⁷⁴ Zenkl, P.: Mozaika vzpomínek, Olomouc 1997, s. 137.

tajemníků a funkcionářů i řadových členů, propouštění národních socialistů ze závodů, úřadoven, z armády. V Klubu jsem zastihl i dr. Miladu Horákovou⁷⁵ a poslankyni Zeminovou⁷⁶, tajemníka Klubu dr. Čupera⁷⁷ a jiné. Další vzrušení nastalo, když se do Klubu dostavila choť poslance dr. Krajiny⁷⁸ a oznamovala, že její manžel byl právě zatčen, dokonce snad sovětskou policií. V té chvíli jsem volal ústřední sekretariát, který tuto zprávu potvrdil a dále oznámil, že i poslanec Alois Čížek⁷⁹ byl policií zatčen. Okamžitě jsem žádal o to, aby mi někdo obstaral kompas a mapu, protože musím z parlamentu co nejrychleji zmizet a najít cestu k útěku přes hranice. Svěřil jsem se dobré přítelkyni poslankyni Miladě Horákové; řekl jsem jí, že se budu bránit i zbraní, neboť mám u sebe revolver, že se nesmím dostat do rukou komunistů. Miládka, jak jsme jí říkali, mne od toho zrazovala. Můj úmysl a cíl byl jasný. Uprchnout za hranice...“

(Ota Hora)⁸⁰

Počítalo se, že po překročení hranice předají tyto VIP osoby cenné informace a zapojí se do nově vznikajícího československého exilového hnutí. Pro politicky motivované osoby, od kterých se očekávala další politická činnost, znamenala emigrace často skutečné vysvobození z těžkostí a ze strachu o holý život. Nemuseli trávit dlouhý čas v uprchlických kempech, většina z nich se nepotýkala s existenčními problémy, jako lidé v táborech.

Vojenská spojenecká velitelství EUCOM (European Command) a OMGUS (Office for Military Government for Germany (U.S)) celou únorovou situaci pečlivě monitorovala. Ještě v polovině února si však spojenci nebo minimálně jejich zástupci v Československu mysleli, že dojde-li k emigraci na území, které měli pod kontrolou, bude to přechod zcela legální, to znamená, že poslanci a další důležité vládní činitelé překročí hranici na přechodu a v americkou armádou obsazené zóně Německa jim spojenci zajistí azyl. Vyplývá to tak i z telegramu amerického velvyslanectví v Praze americkému

⁷⁵ Poslankyně Československé strany národně socialistické. JUDr. Milada Horáková strávila dobu války v německém koncentračním táboře. V nejznámějším politickém procesu byla popravena 27. června 1950. Stala se poválečným symbolem boje proti komunismu. Viz Kaplan, K.: Největší politický proces, Praha 1995; Hejl, J., Kaplan, K.: Zpráva o organizovaném zločinu, Toronto 1986.

⁷⁶ Poslankyně Československé strany národně socialistické Františka Zeminová byla v červnu 1950 odsouzena k dvaceti rokům žaláře. Z komunistického žaláře byla propuštěna roku 1960. Viz např. Kaplan, K.: Největší politický proces, Praha 1995; Kaplan K.: K politickým procesům v Československu 1948-1954, Praha 1994, s. 62.

⁷⁷ Dr. Josef Čupera, tajemník Klubu národně socialistických poslanců, byl zatčen v listopadu 1949 a v červenci 1950 odsouzen k dlouholetému žaláři. Kaplan, K.: Největší politický proces, Praha 1995.

⁷⁸ Viz odkaz č. 54.

⁷⁹ Poslanec Československé strany národně socialistické Alois Čížek, velký přítel Oty Hory, se po několika týdnech z vězení dostal a uprchl do exilu. Pro své svébytné smýšlení byl roku 1950 vyloučen ze strany. Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 36-38; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 79-85.

⁸⁰ Hora, O.: Svědectví o puči, Toronto 1978 s. 486 an, tamtéž.

velitelství ze dne 17. února 1948⁸¹. Tato politika se na konci února ve světle tehdejších událostí rapidně změnila. 23. února hlásil svým kolegům americký velvyslanec Laurence Steinhardt, že všechna výjezdní povolení do americké zóny jsou novým režimem považována za neplatná. Fakticky se tím tak znemožnila možnost legálního opuštění země, jelikož o nových výjezdních pasech mělo napříště rozhodovat komunistické ministerstvo. 24. února, když se odstupující ministři ještě snažili působit na prezidenta Beneše, aby nepřijal jejich demisi, zaslal americký ministr zahraničí Marshall generálu Clayovi, veliteli MGGUS⁸², přísně tajnou zprávu, ve které stálo, že je třeba postarat se o prominenty, politiky, všechny, jejichž informace by mohly mít pro zpravodajce hodnotu⁸³. Toto stanovisko, tedy že političtí uprchlíci budou spojenci přijímáni a že je očekáván tlak na německo-československých hranicích, pak bylo nepřímo uvedeno ještě o pár dní později v listu New York Times.

Výzvědné a policejní jednotky pověřené tímto úkolem obsadily německé pohraničí. Zodpovědnost za zachycení uprchlíků a jejich bezpečné předání americkým oficiálním činitelům převzaly úřady celní správy a především bavorská pohraniční policie (Bayerische Landesgrenzpolizei), která na základě amerického souhlasu dbala na dodržování pořádku na československo- německých hranicích.

Spojené státy americké se ještě do konce února rozhodly svou politikou přímo nezasahovat v Československu. Případná přímá politická intervence totiž byla riskantní kvůli vlivu SSSR, ale i nestabilní situaci v některých okolních zemích. Proto bylo rozhodnuto podporovat československý exil a projekty, jako bylo třeba rádio „Voice of Amerika.“⁸⁴

Po překročení hranice, zběžném ohledání a prvních výsleších - tzv. screening, putovali většinou čeští politici pod dohledem americké armády do jednoho z objektů americké zpravodajské služby CIC⁸⁵,

⁸¹ „It does not appear that conditions in Czech itself are such that ordinary anticommunist refugees from the countries are at present in danger.... Discretion could be used refaciliating departure to Am Zone of outstanding democratic political personalities whose personal circumstance is endangered. Embassy would wish to satisfy itself of expectional circumstances and that case could be handled in manner least hazardous to its status. Persons of sp interest to US Mil would be assisted on latter responsibility.“ Dept. of the Army CSCAD and EUCOM, 18.1. 1948. Hoffmann, J.R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s. 56.

⁸² Lucius D. Clay, velitel Military Government for Germany (US), americké vojenské vlády v Německu a od roku 1947 velitel amerických jednotek v Německu. Díky řízení operací během Berlínské blokády mu bylo přezdíváno „Otec berlínského vzdušného mostu“. Později pracoval jako velvyslanec v Berlíně. Internet: <http://www.encyclopedia.com/html/C/Clay-L1uc.asp>, <http://www.konnections.com/airlift/lclay.htm>

⁸³ „...that in view possibility prominent Czech political leaders, editors and trade unions officials may seek refuge in US zone, we assume he will arrange for reception and care of these persons together with other opposition Czechs who may be of informational value...“ Hoffmann, J. R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s. 57.

⁸⁴ Tuto politiku do jisté míry formuloval bývalý velvyslanec USA v Moskvě a expert na východní Evropu Charles Bohlen v tzv. „Office Memorandu“ 29. února 1948. Z československé strany na něj Československo reagoval tak, že velvyslanec ČSR v USA Juraj Slavík složil funkci. Bohlenovo Office Memorandum 29. 2. 1948 in: Hoffmann, J.R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s. 107.

⁸⁵ Command Intelligence Corps. V české literatuře se zkratka CIC interpretuje také jako Central Intelligence Corps nebo Counter Intelligence Corps. Autor uvádí název užívaný Bořivojem Čelovským a zahraničními servery.

do Alaska House na předměstí Frankfurtu nad Mohanem⁸⁶. Plány na jejich útěk byly v pozdější době připravovány právě tady, vně Československa, a pomoci se jim snažily i cizí ambasády v Československu.⁸⁷

S STB V PATÁCH

Do druhé skupiny patřili „obyčejní lidé“ (rozumějme pro západní spojence i režim v Československu méně důležité osoby). Po rozhodnutí opustit zemi museli emigranti řešit kudy, jakým směrem z Československa odejdou. Východní směr nepřipadal v úvahu, protože tam začínalo Stalinovo impérium - Sovětský svaz. Na sever do Polska, odtamtud do sovětské zóny Německa a pak do Berlína nebo do britské či americké zóny utíkal opravdu jen zlomek emigrantů.

Jen několik jich prchlo do britské okupační zóny. Jedním z nich byl například Ladislav Feierabend se svou ženou, kteří se v Ústí nad Labem schovali do nákladní lodi a v tomto úkrytu propluli celou sovětskou zónou až do Hamburгу⁸⁸. Z Hamburгу to pak byl do britské části Německa jen kousek.

Většina uprchlíků zcela jednoznačně volila směr západní, případně jihozápadní, tedy útěk do Bavorska. Bavorsko tehdy patřilo pod americkou vojenskou správu (Military Government for Bavaria)⁸⁹. Přes Šumavu, Český les a Krušné hory tehdy i v pozdější době přešly tisíce lidí. Po druhé světové válce hraničilo Československo s americkou „západní“ okupační zónou v délce 356 km.

Abychom „kruh“ uzavřeli, je třeba vzít v potaz ještě jižní a jihovýchodní hranici země. Rakousko bylo částečně pod vlivem USA a částečně pod vlivem SSSR. Existovalo tak určité procento lidí, kteří utíkali do Rakouska a odtud do americké zóny⁹⁰. Maďarsko a Jugoslávie sloužily jako cesty k útěku spíše pro občany pozdější NDR. Se SSSR, tedy se sovětskými územími v Německu, Rakousku, se sovětskými satelity Maďarskem a Polskem sdílelo Československo hranice o celkové délce 3 197 km⁹¹

Směr emigrace byl jasný. Zbývalo v co nejpřísnějším utajení vymyslet, jakým způsobem a kdy utéci.

Základem úspěšného útěku bylo utajení. Emigranti mnohokrát neřekli ani svým nejbližším o plánu. Příbuzní se po útěku emigrantů už tak ocitali ve velkých potížích. Často byli podrobováni dlouhým výslechům a skutečnost, že někdo z jejich okolí je za hranicemi, se s nimi jako černý stín táhla

⁸⁶ Více o Alaska House- viz dále str. 46.

⁸⁷ Zenkl, P.: Mozaika vzpomínek, Olomouc 1997, s. 138.

⁸⁸ Viz odkaz č. 57, Feierabend, L.: Pod vládou národní fronty, Washington D.C. 1968, s. 180-198.

⁸⁹ Hoffmann, J. R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s. 150.

⁹⁰ U Nových Hradů unikl posledního červencového dne z Československa např. současný významný funkcionář Sokola Canada Jan Waldauf, rozhovor s Janem Waldaufem, Toronto 11.7. 2004.

⁹¹ Hoffmann, J. R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s. 60.

mnohdy celý život. Jen velmi složitě se budoucí uprchlíci rozhodovali, komu věřit a komu ne při výběru převaděče a zprostředkovatele útěku. Kanálů existovalo vždy hned několik, ale dost jich bylo uměle vytvořeno samotným státním aparátem jako léčka. Čím významnější osobnost emigrovala, tím samozřejmě hrozilo větší nebezpečí, že dojde k prozrazení. Důkazem budiž nepovedený útek letadlem bývalých členů vlády monsignora Jana Šrámka a Františka Hály. Akce na Rakovnicku byla organizována francouzským velvyslanectvím, ale došlo k prozrazení. Oba byli zadrženi těsně před odletem s velkým obnosem peněz. Následovala internace v klášteře.⁹²

Kdy tedy utéci? Pro bývalé poslance, významné odpůrce režimu a politiky bylo jasné, že hned po převratu na konci února. Poté, co KSČ ovládala už i ministerstvo vnitra, znamenal pro ně každý další den v Československu stále větší možnost dostat se do komunistické oprátky. Komunisté si vždy dokázali vymyslet záminku. Jako příklad může posloužit následující úryvek z rozhovoru s panem Moravcem.

„...23. února 1948, v půl dvanácté v noci, zazvonil zvonek a do bytu vešlo 5 chlapů v dlouhých kožených kabátech a s vytazenými pistolemi. Byl jsem zatčen. Na otázku proč jeden z nich arogantně odpověděl: „Kde máte tu vysílačku?“ Když jsem řekl, že žádnou vysílačku nemám, prakticky rozebrali celý byt. Vyndali dřeva z vysokých bot, rozmontovali sporák a ledničku a prohlédli byt od jednoho konce k druhému. Dokonce prohlíželi velmi zevrubně i matrace a čalounění v židlích. Jenom postel, ve které již spala manželka, vynechali.

Ve stole jsem měl Colt .45 a Smith Wesson .38. Obě zbraně zabavili. Kupodivu moje lovecké zbraně, tři kulovnice a dvě brokovnice mi nechali. Samozřejmě jsem žádnou vysílačku neměl, a tak také nemohli nic najít.

Ve tři hodiny ráno řekli manželce, že musím jet na velitelství do Písku podepsat nějaké protokoly, ale že budu do snídaně zpět. Při vyšetřování chtěli vědět, pro kterou britskou organizaci pracuji, kde mám vysílačku. Teprve za 4 neděle jsem se z toho vymotal a museli jsme přejít...“

(Bohumil Moravec)⁹³

Zajímavé je vybírání konkrétního data útěku. Emigranti doufali, že na státní svátky nebo

⁹² Kaplan, K.: Největší politický proces, Praha 1995, s. 26; Dvořáková, Z.: Politikové na útěku, Praha 2004, s. 90-96. K samotné internaci pak internet: Charouz, J. Z.: Internace msgre. Jana Šrámka a p. Františka Hály v novoříšském klášteře, dostupné na: <http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Historica%2031-2002/historica31-25.pdf>.

⁹³ Audio a video nahrávka rozhovoru s panem Moravcem, Toronto 14.7. 2004, Moravec, B.: Pod třemi prapory, koncept, s. 171.

například narozeniny prezidenta Klementa Gottwalda⁹⁴ nebude Státní bezpečnost a ostraha hranice tak důrazná a pozorná. 28. září tak například utíkal Bohumil Moravec. Mluvíme-li o tom, kdy utéci, je třeba zmínit jedno stěžejní datum. Po 11. červenci 1951⁹⁵ se útky stávaly téměř nemožnými. Toho dne totiž schválilo Národní shromáždění zákon o ochraně státních hranic. Postupně se kolem celé republiky vybuďovala soustava drátěných zátarasů a minových polí, které byly násobeny ostrahou Pohraniční stráže. Celá země byla hlídána jako tábor. Počet uprchlíků rapidně klesl.

Jedním z posledních problémů, jež budoucí emigranti řešili, byl způsob útěku. Nabízely se varianty po zemi, po vodě nebo vzduchem. Během 40 let komunistické nadvlády v Československu došlo k mnoha až bizarním útkům všemi třemi cestami. Také my jsme se setkávali s mnoha zajímavými způsoby „cesty za svobodou“. Již výše zmiňovaný Ivo Sypták a jeho skupina odcizila na letišti v Ruzyni letadlo samotného Gustava Husáka. Vlasta Troblová utíkala se svým manželem v tzv. Vlaku svobody. Z Masarykova nádraží odjeli směr Aš a tam přinutili strojvůdce přejet hranice do Německa. Někteří podnikli tento riskantní podnik na vlastní pěst, například Jan Trávníček přecházel sám pěšky nedaleko Chebu. Někdo šel s celou rodinou, a tak se šance na úspěšný přechod snižovaly, jako v případě Vlasty Menšíkové či Bohumila Moravce. Ještě větší komplikaci znamenaly děti. Téměř každý emigrant zažil při přechodu situaci, kdy se v jednom momentu rozhodovalo o dalším osudu, o svobodě nebo smrti, té se totiž většinou nepovedený přechod hranice rovnal. Přechod po zemi přes hory znamenal vyhnout se všudypřítomným jednotkám Státní bezpečnosti, překonat přírodní podmínky. Až tři, čtyři dny zabraly přechody Šumavy bez velkých zásob jídla a pití násobené v zimě mrazem a závějemi sněhu, který navíc dával případným pronásledovatelům jasnou stopu. Zima roku 1948 nadto byla velmi tuhá a na Šumavě napadlo až dva metry sněhu⁹⁶.

UNESENÁ DAKOTA

Nejprve navažme na výpověď Sokola Iva Syptáka z Toronta. On sám devítiletý do poslední chvíle o chystané akci nevěděl.

„...Útěk jsme měli celkem jednoduchý. Tátovi příbuzní byli letci a prostě ukradli dakotu na pražském letišti a letěli jsme rovnou do Anglie. Měli jsme původně přistát v Paříži, nevěděli jsme, jestli

⁹⁴ Tento den utekl například známý autor literatury s exilovou tematikou Bořivoj Čelovský. Paleček, P.: Exil a politika, Tišnov 2004, s. 16.

⁹⁵ Jirásek, Z. : Československá poúnorová emigrace a počátky exilu., Brno 1999, s.16.

⁹⁶ Těžkou cestu sněhem roku 1948 popisuje mnoho emigrantů, např. Hora, O. : Svědectví o puči, Toronto 1978 s. 486 an; Moravec, B.: Pod třemi prapory, koncept, s. 182 an.

budeme mít dost benzínu. Tenkrát se můj strýc Karel Šťastný⁹⁷ ptal, kdo umí francouzsky. Všichni mlčeli. Kdo umí anglicky? Většina. Bylo nás tam 21 v tom letadle. Tak jsme letěli rovnou do Anglie. Nedoletěli jsme až na letiště, přistáli jsme na pobřeží. Šťastně to dopadlo, sice jsme trochu rozbili to letadlo, ale to potom dopravili na letiště a spravili ho.

Já jsem si vezl tři knížky a fotbal. Myslel jsem, že jedu na výlet. Rodiče mi nic nesměli říct, abych to neprozradil. Celé to připravovali tři dni. My jsme se skrývali a nikam nemohli. Mně máma řekla, že jedu na výlet letadlem. Než jsme přišli na to letiště, tak mi samozřejmě všechno řekli. Ale já s sebou měl jen ten fotbal a tři knížky. Robinsony z Kronborgu, Pantátu Bezouška a ještě jednu knížku, takovou legrační. To bylo všechno, co mi mělo zbýt z domova.

Náš byt už hlídali a můj bratranec Zdeněk, kterému bylo tenkrát patnáct, a jeden jeho kamarád-oba letěli s námi, se měli vloupat do toho bytu zadem a vynést pro nás nějaké kufry a v nich cennosti, co tam máma měla. Vše se povedlo. Pak jsme v Londýně rozbalili kufry a v jednom byly máminy boty a v druhém klobouky. To ti kluci spakovali. Tak to byly všechny cennosti, co jsme si vezli. Maminka nevěděla, jestli se má smát nebo brečet...“

(Ivo Sypták)⁹⁸

Únos dakoty vyvolal v Československu velkou nevoli. Jednalo se o osobní letadlo Gustava Husáka, který s ním zrovna přilétl z Bratislavy. Všichni účastníci únosu byli odsouzeni v nepřítomnosti k vysokým trestům. Československá vláda žádala letadlo zpátky a dokonce se o něj s Velkou Británií soudila. Nutno dodat, že úspěšně. Letadlo po třech letech putovalo zpět do Československa, spolu s účtem za opravy a údržbu⁹⁹.

V anglických novinách se prý objevila reakce úplně opačná. Jelikož většina pasažérů byli letci, kteří za války sloužili pod RAF a režim se je snažil po návratu zničit, psaly tehdy anglické noviny: „Anglické letectvo se vrátilo do Anglie“.¹⁰⁰

⁹⁷ Viz odkaz č. 31.

⁹⁸ Audio nahrávka, rozhovor s Ivem Syptákem, Toronto 19.7. 2004.

⁹⁹ Týc, P.: DC-3 (Dakota) C-47 a Československo, Cheb 1999, s. 264 - 265.

¹⁰⁰ Tamtéž, audio nahrávka, rozhovor s Ivem Syptákem, Toronto 19.7. 2004.

VLAK SVOBODY

Jedním z nejnámějších a nejvíce vzpomínaných skutků, který se uprchlíkům povedl, se stal tzv. Vlak svobody. Několik osob během jízdy na Aš uneslo vlak a spolu s ostatními překvapenými cestujícími přešli až do Německa. O události informovaly dokonce evropské i zámožské deníky¹⁰¹. Například torontský Globe and Mail označil tento útěk za „nejviditelnější útěk z tyranie v moderní historii“. V rychlíku č. 3717, jenž byl sebrán z pražského Wilsonova nádraží, cestovalo 11. září 1951 106 cestujících a dalších 31 „obyčejných cestujících“. Ti se dostali do nezáviděníhodné situace. Během několika málo minut se museli rozhodnout, zda se vrátit do Československa nebo začít úplně nový život v nové zemi, bez jakéhokoliv zabezpečení a vybavení. S tím se však rozhodně netrápil Václav Trobl, jeden z iniciátorů celé akce.

Václav Trobl byl po událostech února 1948 propuštěn ze služby u policie. Začal pracovat na různých místech, jako třeba v cementárně, ale nakonec se dostal až do výroby papíru¹⁰². Netrvalo dlouho a Státní bezpečnost si ho vyhledala. Po cestě z oběda ho donutili nasednout do auta a jeli směrem na Cheb. Tam ho přiměli přesednout do druhého auta, zavázali mu oči a vezli ho neznámo kam¹⁰³. Na neznámém místě jim musel podepsat „spolupráci“. Odmítnutí by se tenkrát zřejmě rovnalo smrti. Václav Trobl samozřejmě udávat nechtěl, naopak začal roznášet protikomunisticky laděné letáky a zapojil se i do jiné protistátní činnosti. Jelikož se situace kolem jeho osoby začínala vyhrocovat, rozhodl se pro do té doby nevídaný pokus o útěk. Unést vlak. Zašel za známým železničářem Jaroslavem Konvalinkou, ten se také podílel na odporu proti komunismu, a společně s dalším pracovníkem drah Karlem Truskou se odhodlali k troufalému činu.

„...A manžel mu povídal: „Podívej se, Jardo, je na tebe zatykač a já tě mám udat.“ No, ale on by ho ve skutečnosti nikdy neudal. No tak milý Konvalinka udělal vlak. A tím vlakem jsme projeli v Aši. Tam byly koleje. Projeli jsme a jeden z našeho Vlaku svobody uměl německy, tam v pohraničí byli Němci. Tak jim vysvětlil, kdo je a o co jde. Pak přijeli Američané a řekli, že kdo tu chce zůstat, ať si z vlaku vystoupí. Tak my jsme vystoupili...“

(Vlasta Troblova)¹⁰⁴

¹⁰¹ Freedom Train Czech get real, They rode the Rais to freedom, The Globe and Mail, Toronto 26. října 1951, s 17. Viz příloha Dokumenty.

¹⁰² Papírna NARPA, audio a video nahrávka rozhovoru s Vlastou Troblovou, Toronto 10.7.2004.

¹⁰³ Trobl odhadoval, že směrem na Karlovy Vary, rozhovor s Vlastou Troblovou, Toronto, 10.7. 2004.

¹⁰⁴ Audio a video nahrávka rozhovoru s Vlastou Troblovou, Toronto 10.7.2004.

Z celého vlaku to byli pouze výše zmiňovaní, jejich rodiny a ještě tříadvacetiletý student práv Karel Ruml, kdo věděl, že vlak nebude končit v Aši. Karel Ruml se o možnosti utéci ve vlaku dozvěděl den před únosem. S Prahou se loučil s pistolí ukrytou v bundě. Jeho úkolem bylo hlídat ruční brzdu. Tu, jak později uvedl, uhlídal bez újmy na zdraví před taktéž ozbrojeným komunistickým policistou jen díky pomoci cizího cestujícího. Ve vlaku sice bylo jen deset komunistických policistů, ale jak pro noviny prohlásil Ruml, nemohli věřit vůbec nikomu.¹⁰⁵

Mezi ty, kdo nevěděli, že vlak, kterým jedou, míří za svobodou, byl například Ladislav Diviš a jeho žena Lucretia. Jeli do Aše hledat byt k pronajmutí. Během okamžiku se jejich život úplně změnil. Všude najednou plno zbraní a oni se museli rozhodnout, zda zkusí své štěstí za hranicemi. O šest týdnů později se už vyloďovali v Ajaxu v Kanadě. Podobné rozhodnutí museli učinit i dva osmnáctiletí studenti Jaroslav Bureš a Otto Otčenášek.

„...Ten pan Truska na mě namířil zbraň . Zeptal se mě, jestli budeme s nimi, jestli chceme pryč ze země. Říkal, že to je naše jediná šance, jak se dostat ven. Rozhodl jsem se během minuty. Nemám co ztratit. Studenti v naší zemi se dnes nikam nedostanou, pokud nejsou komunisté. Ale doufám a modlím se, aby se nestalo nic mé rodině. Možná se to nikdy nedozvím. Jednoho dne hodláme všichni jet domů. Jednou ten den musí přijít...“

(Otto Otčenášek)¹⁰⁶

Do vlaku nastoupily i dvě studentky. Václava Kiselewska, studentka střední školy, jela za svou tetou do příhraniční Aše. Františka Bublíková, sekretářka v textilní továrně, byla objednaná k doktorovi, taktéž v Aši. Oproti oběma mladíkům se obě slečny rozhodovaly po příjezdu do Německa téměř dva dny. U Václavy zvítězila touha po nalezení otce, kterého od roku 1939 neviděla. Ten měl pobývat někde v Jižní Americe, ale díky tomu, že do zahraničí se přes železnou oponu neměla šanci dostat ani s ním udržovat kontakt jiným způsobem, ztratila o něm jakékoliv zprávy. Rozhodla se zůstat a otce později najít. Poté, co dostali uprchlíci vlak pod svou kontrolou, nařídil Václav Trobl strojvůdci jet největší možnou rychlostí přímo na německou hranici. Pohraniční strážci byli tak překvapeni, že se nezmohli na odpor.

Již prvého dne rozhlasová stanice Svobodná Evropa přinášela rozhovory se strojvůdci vlaku a s ostatními cestujícími. Třetího dne po úniku vlaku spustila komunistická propaganda zuřivou kampaň

¹⁰⁵ The Globe and Mail, Toronto 26. října 1951, s 17. Podrobněji in: Ruml, K. : Z deníku vlaku svobody, Praha 2001.

¹⁰⁶ Tamtéž. Viz příloha Dokumenty.

proti Spojeným státům americkým. Nejdříve přišly z Prahy dvě protestní diplomatické nóty, které požadovaly navrácení strojívdů jako zločinců. To ale americké úřady rozhodně odmítly s poukazem na platnou úmluvu o azylu.

Státní bezpečnost hledala způsob, jak se oběma strojívdům pomstít na jejich příbuzných. Byl proto zinscenován soudní proces, jenž se konal v Karlových Varech 7. až 9. ledna 1953, kde bylo obviněno 11 osob z „velezrádných akcí podle instrukcí amerických teroristických ústředí, ze špionáže o československém hospodářství a armádě a z napomáhání útěku zrádného ministra Petra Zenkla". Jeden z obžalovaných byl odsouzen k trestu smrti, další byl odsouzen k vězení na doživotí, další pak na 18 let, 24 let, 16 let, 22 let, 20 let a 5 let vězení.¹⁰⁷

Dvě věci byly všem z prchající skupiny jasné. Byli připraveni střílet i zabít, za každou cenu dostat vlak za československé hranice. A pak všichni toužili už v den příjezdu do kanadského Ajaxu po návratu domů. V rozhovoru pro noviny uvedli, že pevně věří v návrat do vlasti¹⁰⁸. Karel Ruml prohlásil, že očekávají návrat do Československa jako kanadští vojáci¹⁰⁹.

PŘES KOPEČKY ZA SVOBODOU

Unesení letadla či vlaku patřilo spíše k výjimečným způsobům útěku za hranice, alespoň v prvních letech po převratu 1948. Jednoznačně nejvíce lidí se snažilo utéct pěšky přes některá z pohoří západních nebo jižních Čech, ta tvořila přirozenou hranici s Německem. Na jaká úskalí emigranti při pěší cestě naráželi?

Především problém s orientací mohl znamenat neúspěšný přechod. Mapy tehdy nebyly moc přesné, hlavně v okolí hranice. A jen málokdy měl člověk čas jít si obhlédnout místo předem. Existovala místa, kde se orientace lehce ztrácela a kde se hranice klikatila tak, že nebylo jasné, zda je emigrant v Německu nebo ještě na území Československa. Uprchlíci tak mnohdy mysleli, že už mají vyhráno, ale ve skutečnosti se vraceli zpět na území Československa. Pašeráci a převaděči, které lidé k útěku využívali, dovedli vždy budoucí emigranty jen na určité místo k hranici, ale na samotný přechod přes nejvíce střeženou oblast zůstávali uprchlíci sami se svou odvahou a odhodláním.

¹⁰⁷ Svršek, J.: Železná opona, dostupné na : <http://natura.baf.cz/natura/2000/1/20000105.html>.

¹⁰⁸ The Globe and Mail, Toronto 26. října 1951, s. 17. Podrobněji in: Ruml, K. : Z deníku vlaku svobody, Praha 2001.

¹⁰⁹ Myšlenkou návratu v případě válečného konfliktu mezi Východním blokem a Západem se nezabýval jen Karel Ruml. Jak uvádí ve své knize Emigranti Bořivoj Čelovský, všichni od nejvýznamnějších politických činitelů po posledního studenta, všichni doufali ve vypuknutí ozbrojeného konfliktu mezi Západem a Východem. Čelovský, B. : „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 15; podrobněji in: Ruml, K. : Z deníku vlaku svobody, Praha 2001.

Jednou z takových oblastí byl i vrch Luzný (Lusen) na Šumavě¹¹⁰.

„...28. září 1948 jsme přešli hranice na Šumavě. V té době tam nebyly ještě ostatné dráty. Odcházel jsem se sirem z jednoho malého panství v jižních Čechách, mým bratrem, mou ženou a přítelem Handou Mayerem. Byli jsme tedy čtyři. Měl jsem domluveno s hajným, ke kterému jsem jezdil na Horské Kvildě na Šumavě a který mě dobře znal, že budu přecházet hranice. A on řekl, že nás zavede na hranice, ale neměli jsme tam nechávat automobil. Ten nám tehdy řídil slavný český rytíř Jaroslav Klenka z Vlastimil. Spolu s ním jel ještě syn barona Weselého, Karel Weselý, na svém motocyklu jawa 175.

Noc byla tmavá, provoz žádný, a tak cesta rychle ubíhala. Jak bylo smlouveno, dojeli jsme na křižovatku silnic Kvilda - Horská Kvilda, kde na straně silnice stál obrovský smrk s větvemi zavěšenými až k zemi. Podle instrukcí hajného Blatského měli jsme se schovat pod smrkem a vyčkat jeho příchodu.

Po vyložení zavazadel otáčím vůz do vnitrozemí, když zpoza vrchu od Kvildy se objevila světlá jedoucího auta. Klenka rychle skočil pod smrk a já, s puškou na rameni, stojím přímo u vozu. Když auto přibrzdilo, někdo na mě volá: “Lovu zdar, pane majore.” Odpověděl jsem stejným pozdravem a ještě zahlédl, že poznávací tabulka u auta byla B..., čili policajti. Když vůz zmizel za kopcem, objevil se ze tmy Blatský. Celou tu dobu stál na druhé straně silnice a všechno pozoroval.

Hned jsme vyrazili. Vedl nás neomylně úzkými cestičkami, kudy chodili jenom dřevorubci a hajní. Pochodovali jsme bez zastávky asi do deseti hodin, kdy Blatský zastavil, ukázal na obrovský zarůstající polom na protějším příkrém svahu a řekl, že se s námi musí rozloučit. Zde končí jeho revír, a kdyby ho pohraniční stráž načapala v cizím revíru, mohl by mít nepříjemnosti.

Pokračovali jsme kousek úžlabinou, když jsem náhle uviděl v blátě otisk okované boty s ozuby. Tento druh kování zde nosí pouze lesní personál a pohraniční stráž. Stopa se pomaličku nasakovala vodou a podle mého úsudku nebyla snad ani půl hodiny stará. Otázka byla, kdo zde šel. V tom okamžiku se ozvala z naší pravé strany palba z automatické zbraně. Buď samopal, nebo lehký kulomet. Tři krátké dávky po sobě. Slyšel jsem od hajných, že si naše pohraniční stráže občas zpestří jídelníček kusem zvěřiny, ale nechtělo se mi věřit, že by k tomu používali samopalu. Rychle jsme přešli úžlabinu a vylezli doprostřed polomu. Byla to skutečná tvrz. Obrovské klády smrku a jedlí tvořily přirozený kryt a jenom blázen by se odvážil sem jít. Obrana byla lehká. Usedli jsme mezi dva vývraty a zatímco jeden z nás dával pozor, ostatní spali. Potřebovali jsme to, byli jsme unaveni.

Blatský nám před odchodem řekl, že hned za tímto kopcem je lesní cesta a to že je státní hranice. Krátce po poledni jsme tedy vyrazili. Já šel první, za mnou Handa, za ním manželka a nakonec můj

¹¹⁰ Viz příloha Mapy útěku.

bratr. Všichni jsme byli ozbrojeni pistolemi a rozhodnutí nenechat se zajmout. V lese panoval bohorovný klid. Ani ptáčka slyšet nebylo. Kousek za kopcem jsme přišli na starou lesní cestu - hranice. Nikde jsme sice neviděli hraniční mezníky, ale předpokládali jsme, že když tato část vlasti byla za protektorátu připojena k Říši, mezníky byly odstraněny a nebyly dosud obnoveny.

Popošli jsme tedy kus, pogratalovali si, jak se nám to povedlo, zapálili cigarety a manželka, která měla právě veliký kašel, si mohla zhluboka odkašlat.

Stíny se začaly krátit, museli jsme pokračovat. Neušli jsme příliš daleko, když manželka začala, že jdeme špatně a že musíme více doprava. V ruce jsem měl buzolu, v kapse podrobnou mapu Šumavy a byl jsem přesvědčen, že jsme na správném směru.

Krátce před odchodem jsem v Praze potkal jednoho rotmistra, který sloužil u mé jednotky. Pracoval nyní na ministerstvu vnitra. Moc se podivil, že jsem ještě v Československu a řekl, že jsem na listině lidí, kteří budou v nejbližší době zavřeni. Nemám se tu prý už dlouho zdržovat. Rovněž mě upozornil, že ministerstvo má na výplatní listině několik německých Grenzpolizei a že vyplácí za vráceného uprchlíka 100 marek. To bylo hodně peněz a svedlo to jistě hodně lidí. Mluvil také o tom, že celá řada našich lidí přešla hranice pod Luzným, tam kde Československo tvoří prudký výběžek do Bavor¹¹¹, a nevědomky se vrátili zase zpět na naše území, kde byli chyceni.

Manželka buzolu v životě neviděla, čtení mapy na jejich klasickém gymnáziu neměli, ale zde mluvila zcela suverénně. Co jsem měl dělat? U oltáře jsem slíbil poslušnost, a tak proti veškeré logice, mapě a světovým směrům jsme odbočili doprava.

V domnění, že jsme v Německu, jsme kouřili, mluvili nahlas a chovali se jako parta turistů a ne jako političtí uprchlíci, kterým jde o bytí či nebytí. Ruku z pistole jsem však nesundal. Asi po půlhodině pochodování jsme přišli znovu na lesní cestu, ale tentokrát její okraj zdobily pohraniční mezníky. Tady teprve byla hranice. Veškerý ten pokřik a hluk jsme dělali ještě na území republiky. Jak jsme později zjistili, rady paní choti, které se mně tenkrát zdály nesmyslné, i ten kravál, který jsme dělali, nás pravděpodobně zachránily před dopadením.

Teprve po nějakém čase jsme se dozvěděli, jak to dopadlo s mým autem¹¹².

Na zpáteční cestě chtěl Jaroušek Klenka ušetřit trochu benzínu, vytáhl klíč ze zapalování, sjel z prudkého kopce, a když se snažil pod kopcem klíč zastrčit, nepodařilo se mu to. Vůz se zastavil uprostřed silnice. Když Karel Wessely viděl, že za ním nikdo nejede, otočil se a jel zjistit, co se s Klenkou stalo. Jaroušek stál před autem, v každé ruce pistoli, rozhodnut si to s rudými gestapáky odstrílet. Proti tomu byl

¹¹¹ Viz příloha Mapy útěku.

¹¹² Přesně rok po odchodu Bohumila Moravce se i s manželkou nalodovali v Bremerhafen (SRN) na cestu do Kanady. Několik dní před tím uprchl z Československa Karel Wessely a přijel se rozloučit až na loď. Podrobně jim vyličil, jak to bylo s cestou nazpět do Strakonice.

Weselý. Společně prý přijeli, společně se vrátí domů. Místo aby nechali vůz, kde byl, nebo ho strčili do příkopu, udělali kardinální chybu. Sundali poznávací čísla a hodili je do lesa. Roztlačit Jawičku nebyl problém, Klenka naskočil a šťastně se dostali domů. Bohužel, vracející se hlídka nemohla kolem vozu projet, zjistila, že mu chybí čísla a v postranní kapse našla zmačkaný papírek s dokladem o pojištění na mé jméno. Telefon na velitelství OBZ se rozezvučel. Přímo z ministerstva přišel rozkaz Moravce chytit za každou cenu, a dokonce byla vypsána odměna na dopadení¹¹³. Ze Srní vyrukovala četnická škola a pohotovostní jednotka Bezpečnosti z Krumlova a obsadily neprodyšně hranici až pod Luzný. Podle mapy jsme museli procházet necelých 100 metrů od posledního strážce. Ženská intuice?

Již se smrákalo, když jsme došli ke krásnému, malému jezírku, uprostřed vysokého smrkového lesa. Na břehu stála kamenná čtverhranná prázdná chata, zřejmě přístřeší pro dřevorubce. Dohodli jsme se, že je již příliš pozdě pokračovat a že zde zůstaneme do rána. S těžkými ranci na zádech jsme byli u konce se svými silami. V koutě chaty byla hromada smetí a v ní jsme našli roztrhané legitimace rodné strany¹¹⁴. Uprchlíci to měli pojištěné na obě strany.

Spali jsme jako zabití. Po rychlé snídani, byla ještě téměř tma, jsme se připravovali na cestu, když se z lesa vynořila skupina bavorských dřevorubců. Vlídne nás pozdravili „Gruess Gott“ a když jsem se ptal, kudy se jde do nejbližší vsi, klidně řekli, abychom zde počkali. Každé ráno že sem přijde Grenzpolizei a vyzvedne uprchlíky, kteří přišli včera odpoledne nebo v noci. A taky ano, za chvíli se na pěšině objevil německý celník s obrovským tandemem na jízdním kole a po přátelském „Morgen“, naložil všechny naše věci na kolo a srdnatě ho tlačil až do Finsterau¹¹⁵. Odmítl jakoukoliv pomoc. Přátelské chování těchto Bavoráků jsme si neuměli vysvětlit...“

(Bohumil Moravec)¹¹⁶

Bohumil Moravec a jeho skupina se tedy dostali šťastně na území Bavorska. Problémy s orientací ale trápily i poslance Československé strany národně socialistické Otu Horu. 26. února se chystal uprchnout ozbrojen přímo z parlamentu.

Do poslaneckého klubu se dostala informace, že mu jedno západní velvyslanectví nabízí azyl a že jsou schopni pro něj ihned přijet k parlamentu. Hora ale nabídku nejprve odmítl. Báł se léčky a důkaz spolupráce se zahraničím by v té době znamenal jistý žalář. Po důkladné prověrce se ukázalo, že to léčka nebyla, a tak nakonec Hora úkryt přijal. Připojil se k němu okresní tajemník socialistů Karel

¹¹³ Na Moravce byla tehdy podle jeho slov vypsána odměna 25 000 Kč. Audio a video nahrávka rozhovoru s Bohumilem Moravcem, Toronto 14.7. 2004.

¹¹⁴ KSČ.

¹¹⁵ Viz příloha Mapy útěku.

¹¹⁶ Audio a video nahrávka rozhovoru s panem Moravcem, Toronto 14.7. 2004, Moravec, B.: Pod třemi prapory, koncept, s. 184- 186; Moravec, B. : Kanada stídně- oblačno, koncept., s. 52-59.

Zahrádka¹¹⁷.

Následovalo dva a půl dne schovávání v koupelně na kubánském velvyslanectví.¹¹⁸ Mezitím se Horovi ozval jeho přítel z nacistické okupace Eduard Hauptmann¹¹⁹, majitel řeznického a uzenářského závodu v Praze. Spolu s policisty, kteří zůstali Horovi věrní, začali plánovat, jak ho dostat za hranice. Celá situace se ještě více vyhrotila následující dny. Na Horu byl oficiálně vydán zatykač za protistátní činnost a velezradu.¹²⁰ K jeho přesunutí do jiné skrýše přispěl také pokus o sebevraždu ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny¹²¹. Tentokrát mu jeho pomocníci vybrali úkryt přímo na Václavském náměstí¹²². V následujících hodinách to vypadalo, že Hora bude moci utéct ve skupině ministra Jana Masaryka¹²³. Z toho sešlo, když se zjistilo, že je Masaryk sledován tajnou policií. Hauptmann a Hora se rozhodli 28. února odjet z Prahy. Karla Zahrádka měl vzít Hora přes hranice s sebou, jak mu slíbil 26. února v parlamentu.

„...Asi k šesté hodině večer, 1. března, už za tmy, jsme s Edou vyjeli ze středu Prahy směrem k Plzni. Na pokraji Prahy jsme se zastavili u našeho přítele pro zbraně. Po rozloučení jsme se krátce zastavili u benzinové stanice. Měli jsme smluveno, že jakmile přejede auto určité značky směrem od Plzně, že naše cesta je bezpečná. Po šesté hodině auto kolem nás jelo a v tu chvíli jsme vyrazili k hranicím. Oba jsme byli rozhodnuti, že v případě, že nás zastaví komunistická policie, budeme se bránit, ba i střílet. Vše však probíhalo podle plánu a v noci jsme se dostali do pohraničí, kde jsme se shledali i se Zahrádkou. Přespali jsme z 1. na 2. března v pohraniční obci u spolehlivých lidí a teprve v pravé poledne dne 2. března jsme vyjeli k místu, kde nás očekávala další spojka. Po příjezdu k lesu převzala nás další spojka. Rozloučil jsem se s Edou, který mne ujistil, že mé rodině vše vyřídí a odevzdá a že se setkáme za hranicemi všichni, neboť se pokusí převést svou i moji rodinu. Jeho poslední slova byla: „Zlom vaz!“

Spojka se nás ujala a šli jsme lesem asi půl hodiny, pak se s námi předčasně rozloučila z obavy,

¹¹⁷ Karel Zahrádka, viz odkaz č. 105.

¹¹⁸ Azyl skutečně poskytl Kuba, kde v té době ještě nebyl u moci diktátor Castro.

¹¹⁹ Během druhé světové války působil Eduard Hauptmann v odboji. V dubnu 1948 byl zatčen a odsouzen k deseti letům vězení. Přispěla k tomu i výpověď Karla Zahrádky, se kterým Hora utíkal a který se později z neznámých důvodů do Československa vrátil. Uprchl do exilu z pracovního tábora ve Vykmánově u Karlových Varů. Podrobněji in: Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998.

¹²⁰ V kriminálním věstníku ministerstva vnitra se objevila Horova fotografie 27. února. Obviněn byl z protistátních činů a velezrady. Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 37.

¹²¹ Dr. Prokop Drtina pracoval na postu ministra spravedlnosti v letech 1946-1948. V 50. letech byl odsouzen k 15 letům vězení, propuštěn byl v roce 1960. V únorových dnech se pokusil o sebevraždu skokem z okna. Podrobněji in: Drtina, P.: Československo-můj osud, Toronto 1982.

¹²² Šlo o byt pozdějšího prezidenta Václava Havla v Lucerně na Václavském náměstí. Jak píše sám Hora, doufali, že pod svícnem bude největší tma.

¹²³ Viz odkaz č. 8.

že při pokračování k hranicím by mohla být pohraniční stráž zatčena i s námi. Se Zahrádkou jsme se rozhodli, že každý půjdeme jinou cestou a v Německu se shledáme. Zatímco Zahrádka namířil směrem k hranicím, zůstal jsem v úkrytu ve sněhu pod stromy. Asi za půl hodiny jsem nastoupil cestu k hranicím. Náhle jsem nedaleko spatřil budovu finanční stráže. Nabral jsem dech a přeběhl jsem silnici i louku. Nikdo z budovy nevyšel, nikdo mne nepronásledoval, nikdo po mně nestřílel. Bloudil jsem. Jen zapadající slunce mi ukázalo směr na západ. Spatřil jsem skupinu dřevorubců. Mluvili německy! Stal se zázrak! Když jsem se rozhlížel, spatřil jsem pohraniční kámen. A na kameni čtu na jedné straně "ČS", na druhé "B", tj. Bavorsko. Ted' už nezabloudím! Přešel jsem na stranu ČS a naposled políbil svou milovanou zemi. K mému překvapení na německé celnici byl též Zahrádka. Celníci okamžitě zavolali Američany a za několik minut Američané přijeli na „džípu“ a odvezli nás ke své posádce. Byl jsem na svobodě...

(Ota Hora)¹²⁴

K přechodům emigranti často využívali pašeráků. Ani zde si ale nemohli být jistí jejich spolehlivostí. Lákavé odměny komunistického režimu dělaly z každého převaděče i potencionálního udavače. Pašeráky si zaplatil i Viktor Fic. Ten byl na útěku ze země už podruhé. Jelikož se významně angažoval ve studentském hnutí, jež se v únorových dnech snažilo bránit poslední zbytky demokracie a svobody v Československu, stala se pro něj domácí půda více než horkou. První pokus o emigraci se ale nezdařil. Viktor Fic se s největší pravděpodobností stal obětí komunistické akce „Kámen“¹²⁵, když byl chycen na uměle vytvořené hranici. Následoval trest v podobě nucených prací v dolech v Kladně. Fic po několika dnech z dolů opět prchnul a bylo mu jasné, že setrvat v zemi by se rovnalo smrti.

„...Přijeli jsme do Dejvic, kde jsem měl několik kamarádů, a za tři dny jsem měl pas, občanskou legitimaci a zbraň parabolu browning na přechod. Rozhodli jsme se uskutečnit přechod s pašeráky. Já jsem nechtěl jít s nikým politickým. Mě dali dohromady s pašerákem. Pašerák byl národností Němec, jeho milenka byla sudetská Němka, uměla krásně česky, ale mluvila německy. Říkal jsem mu, že chci do Německa, jsem nepolitický uprchlík a zaplatím. On souhlasil s tím, že pro něj půjde o rutinu, jelikož pašoval nějaké věci pro doktory. Hned jsem ho upozornil: „Mám jednu výhradu. Budu mít velký browning, pistoli. A kdyby se něco stalo a já si myslel, že jste mě zradil, tak zastřelím vás, zastřelím vaši přítelkyni, zastřelím sebe a bude konec.“

Pašerák mě upozornil, že až budeme u hranice, musí nás opustit, protože tam je četnická stanice

¹²⁴ Čelovský, B.: „Emigranti“dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 37-38; Hora, O. : Svědectví o puči, Toronto 1978 s. 486 an; tamtéž, Dvořáková, Z. : Politikové na útěku, Praha 2004, s. 79.

¹²⁵ Viz str. 40-42.

a on musí jít zaplatit podplaceným pohraničním strážníkům, aby vzali pryč psy a my mohli volně projít.

Zeptal jsem se ho, jak dlouho to potrvá. Dostalo se mi odpovědi, že asi 15 minut. Souhlasil jsem pod podmínkou, že jeho přítelkyně zůstane se mnou, a jakmile se nevrátí do 20 minut, tak uslyší výstřely. On říkal, ať se nebojím, že je obchodník a dělá to ten týden už podruhé.

Tak opravdu odešel, podplatil je tam, psi přestali štěkat, my jsme přešli do Německa. Já jsem tu zbraň hodil do vody. A za chvíli přišli opravdoví Němci a začali se mnou mluvit. Takže se nic nestalo. Dokázali jsme to...“

(Viktor Fic)¹²⁶

Převaděči nebývali zdaleka tak spolehliví, jak by se z předchozího pramene mohlo zdát. I když emigrantův útek neměl politický podtext a neměl tím pádem v zádech všudypřítomnou Státní bezpečnost, číhala na uprchlíky mnohá další nebezpečí. Především hrozilo, že se stanou oběťmi akce „Kámen“, kterou začal režim proti emigrantům aplikovat po převratu v roce 1948 a o níž se zmiňuji dále.

Lidský faktor je vždy nevyzpytatelný, a tak se samotný přechod hranice jen těžko plánoval. Pro Vlastu Menšíkovou, která odvážně emigrovala s celou svou rodinou, vše nakonec dopadlo dobře a zvládla přechod i bez převaděče, ten je z obav před výpraskem v noci opustil.

„...V padesátém roce v Tachově jsme měli před sebou 17 km na hranice. Překonávali jsme tu vzdálenost 3 dni. Museli jsme se schovávat. Policie se o nás asi dozvěděla a šla po nás. Šli jsme i s dětmi. Přišel třeba potok a my jsme neměli holínky, jen táta, tak nás převedl. Bylo nás šest, naše rodina s dvěma dětmi. Za hranice jsme se dostávali špatně. Na hranicích se nacházely baráky, kde žili Němci, než byli po válce odsunutí. V těch prázdných barácích jsme se měli na příkaz našeho převaděče schovat a počkat na něj do noci. Když v noci přišel, hlásil nám, že nemůže jít, že by se do rána nevrátil. Byl bitý za to, když se dozvěděli, že někoho převedl. Tak nás tam nechal jen tak.

Celou noc pršelo, ale ráno se rozednilo, svítilo sluníčko a lidi v nedalekém lese káceli stromy. Mezi těmi stromy nás všech šest přešlo. Když jsme překročili hranici, Němci na nás s kulomety. Naštěstí jeden z nás mluvil německy, protože jeho žena byla Němka, tak mohl celou situaci vysvětlit. Divili se, jak jsme mohli přejít, když nás bylo tolik. Pak nás odvezli...“

(Vlasta Menšíková)¹²⁷

¹²⁶ Audio a video nahrávka rozhovoru s Viktorem Ficem, Toronto 16.7. 2004.

¹²⁷ Audio a video nahrávka rozhovoru s Vlastou Menšíkovou, Toronto 5. 7. 2004.

NEÚSPĚCH

Až dosud byly uvedeny pouze útky úspěšné. Emigranti po větších či menších obtížích překročili hranici a čekala je série pohovorů a výslechů , pak deportace do některého z uprchlických táborů. Co se však dělo s těmi, kteří to štěstí neměli? Jak a kde končily osoby dopadené na hranicích?

Komunistický režim samozřejmě útky nenechávaly chladným, a tak se především ministerstvo vnitra, potažmo Státní bezpečnost snažily útek emigrantům všemožně ztížit. Jednou z akcí, která byla proti budoucím emigrantům vytvořena, byl plán „Kámen“. Jakmile bylo u někoho zjištěno, že má v plánu ilegálně uprchnout do zahraničí, byl agenturní cestou podstrčen falešný kanál, ten měl cestu pro tyto osoby připravit. Poté byla v určitém prostoru vytvořena falešná hranice, kam byly tyto osoby dovedeny opět pomocí Státní bezpečností kontrolovaných převaděčů. Řeklo by se: a sklapla past. Komunističtí pohlavárové na ministerstvu vnitra dokázali zajít ještě dál.

Poblíž fingované hranice byli emigranti zadrženi podstrčenou hlídkou Grenzpolizei a odvedeni k výslechu před americkou zpravodajskou službou CIC (Command Intelligence Corps). U výslechů už seděli agenti Státní bezpečnosti převlečení za agenty CIC. Uprchlíci v domnění, že jsou již v bezpečí, vypovídali vše o své protistátní činnosti, o nespokojenosti s režimem. Následně jim bylo oznámeno, že jsou na území Československa a tímto jsou zatčeni. Poskytnutá výpověď pak byla použita proti nim u soudu.

Postupem času se akce Kámen rozrostla do té míry, že se jí začalo zabývat celé jedno oddělení ministerstva vnitra. Po roce 1949 přerostla natolik, že byla vedením Státní bezpečnosti zakázána, jelikož se už nedalo kontrolovat, zda akce neprobíhají na provokačním podkladě¹²⁸.

Zatčení byli deportováni k dalším výslechům. Zde byly mnohdy používány brutální metody. O postupech vyšetřovatelů z let 1949-1950 psal kritickou zprávu JUDr. Jaroslav Zatloukal. Jeho vyšetřování bylo mařeno z nejvyšších postů Státní bezpečnosti a pod tlakem tohoto orgánu nakonec začátkem roku 1954 pozastaveno¹²⁹. Zpráva se ale zachovala.

Spis obsahuje také poznatky o brutálních metodách výslechu Státní bezpečnosti, které hraničí s lidskou důstojností, a tak znovu poukazují, kolik zvrhlosti a nenávisti v sobě komunismus v Československu skrýval¹³⁰.

Emigrace, to byl boj s nepřízní osudu a přežít mohli jen ti nejsilnější. Morálně a duševně

¹²⁸ Čelovský, B.: „Emigranti“dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 37-38

¹²⁹ Kaplan, K.: K politickým procesům v Československu 1948-1954, Praha 1994, s. 74.

¹³⁰ Viz příloha Dokumenty.

nejsilnější. O tom, že ani po zajištění SNB nebylo vždy vše ztraceno, vypovídá příběh Marie Kloudové¹³¹, které se první útěk nezdařil a na hranici musela opustit svou dceru a manžela. Na začátku července 1950¹³² dostala dopis od manžela¹³³, ten už do Německa úspěšně emigroval a přebýval v Hindenburgkaserne v Ulmu¹³⁴, ale stesk po rodině ho přinutil vrátit se zpět pro manželku a dítě.

Kloudová neváhala, sbalila nejn nutnější věci a o pár dní později se v Karlových Varech opět setkala s manželem. Kromě něj v Karlových Varech čekal ještě jeho přítel, který se vrátil do Československa také pro svou rodinu, ale jeho manželka se rozhodla zůstat. Celá skupina se vydala opět přes hranice.

„...Jeli jsme do Nebanic.¹³⁵ Odtud jsme už museli jít pěšky, jelikož to bylo již zakázané pásmo. Vyhýbali jsme se vesnicím. Došli jsme k Františkovým Lázním a byli jsme unavení. Čekali jsme tedy v hustém lese až do úplné tmy. Dcera byla dost trpělivá, nožky už ji bolely a jenom se ptala, kam jdeme tak daleko a proč jsme tady v lese. Řekla jsem jí, že jedeme k babičce a ujel nám vlak, musíme tedy pěšky. Když se pak úplně setmělo, přivázala jsem dcerku manželovi na záda a vydali jsme se všichni na naši osudnou cestu. Náš průvodce pan K. šel napřed, já za ním a muž vzadu. Pokračovali jsme polem, lesem a zase obilím. K. nás vedl a řekl nám: „Když syкну, tak k zemi.“ V jednu hodinu v noci jsme usedli na okraji lesa a odpočívali. Můj muž si ovazoval nohy kapesníky, protože je měl od špatné obuvi celé zkrvavené a k tomu ještě nesl naši dcerku, která vážila 21 kg.

Po chvíli odpočinku šli jsme dál obilím, až jsme dorazili k silnici, kde jezdily hlídky. Třikrát jsme padli všichni k zemi, hlídka přejela. K. skočil přes silnici, já za ním, ale manžel s dítětem nikde!

Čekali jsme asi 5 minut...Nedošel! Vrátila jsem se přes silnici zpět, K. za mnou a zahájili jsme pátrání. Byla už velká tma, sahala jsem po zemi, zda-li tam někde pode mnou snad neleží. Přepadla mě hrůza a smutek. Bála jsem, že se mu udělalo nevolno a leží na moji dcerce, kterou dusí. Náhle opět hlídky...museli jsme z toho místa pryč. Bylo to hrozné, plakala jsem. Ztratila jsem muže i dítě. Šli jsme sami s panem K. obilím, které nás šlehalo do obličeje. Po chvíli jsem padla únavou a bolestí ze ztráty rodiny do pole. Byla jsem celá umáčen a bylo mi zima. Usnuli jsme.

Po dvouhodinovém odpočinku jsem se vrátila na osudné místo hledat muže a dceru. Šla jsem zpět dva kilometry obilím a musela jsem opět dávat pozor, aby mne nikdo, ani z obyvatelů, neviděl. Oni totiž

¹³¹ Marie Kloudová, rozená Raifová v Československu zůstala se svou dcerou.

¹³² 9. července 1950 jí ho doručila neznámá paní z Karlových Varů.

¹³³ Stanislav Klouda, nástrojář z Prahy, byl příbuzný bývalého senátora JUDr. Antonína Kloudy. Po příjezdu do Kanady pracoval v Baťově továrně ve městě Batawy. Čelovský, B.: „Emigranti“dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 125.

¹³⁴ Tábory IRO v Ulmu, viz příloha č. 17.

¹³⁵ Viz příloha Mapy útěku.

měli nařízeno upozornit strážce, když uvidí někoho cizího v tomto zakázaném pásmu. Strachovala jsem se. Došla jsem k tomu nešťastnému místu, muž ani dítě tu nebyli. Riskovala jsem tak, že jsem zašla do hostince, který stál u silnice, koupila si pivo a optala se na první pohled příjemné paní, zda-li tam nebyl můj muž s dítětem. Řekla, že nebyl.

Vrátila jsem se zpět do hustého houští, kde jsme přechodně sídlili, ale K. tam nebyl. Opět se mě zmocnila představa, že mě v tomto nebezpečném místě nechal samotnou a odešel sám. Co dělat?

Čekala jsem do setmění, odhodlána jeden kufr nechat v lese, protože byl těžký, a druhý vzít a jít zpět. Byla jsem hrozně nešťastná. Plakala jsem a šla zpět a najednou - pan K. se pro mě vracel. Schoval se kousek dále, protože viděl, jak kolem chodí strážce s pátracími psy a těch jsme se báli.

Šli jsme zpět do houštin a čekali, až bude úplná tma. Bylo asi jedenáct hodin, když řekl: „Jdeme.“ Šli jsme lesem, přes potok, vodou. Šla jsem za ním krok za krokem. Dostali jsme se až za Hazlov, kde byl pohraniční útvar, pokračovali dál obilím. Pan K. tvrdil, že máme ještě 4 kilometry k pohraničnímu pásmu. Byl hrozně nervózní, až se mu trásl hlas, což na mě působilo též hrozně. Šli jsme tmou a tu a tam nás vyděsil vyplašený pták. Asi tisíc metrů od hraniční silnice pan K. říkal, že to je nebezpečná silnice a až ji přejdeme, máme vyhráno. Usedli jsme, poslouchali, ani nedýchali...

Motocykl jede - čekáme, klid. Pan K. šeptl, rychle přiskočil silnici, já za ním. Bez dechu utíkáme asi 30 kroků od silnice do obilí a vtom tmou zazní: „Ruce vzhůru!“ Padl na zem, já též a opět slyším: „Ruce vzhůru, stůj, střelím!“ byla jsem oslněna reflektorem a v okamžiku už mě šacovali dva příslušníci SNB s automaty. Jeden mladší mě automatem tloukl do zad, abych mu řekla, kdo je se mnou a kde je. Řekla jsem, že nevím. Křikl, že mě rozšrotuje. Cloumal se mnou, abych na toho druhého volala. Volala jsem tedy: „Pepo, prosím Vás, pojdte sem!“ Esenbák řekl tomu druhému, aby střílel. Střílel křížem krážem a volal, ať vyleze ven. Musela jsem stát otočena zády a ruce mít stále vzhůru. Padala jsem bolestí, vždy když do mě vrazil automatem, zatímco druhý stále běhal okolo obilí. Pak přišel, přinesl kufr, který pan K. při útěku zahodil. Řekla jsem, že je můj. Přikázal mi: „Seber to a jdeme!“

Šli jsme kousek do vesnice a hned do prvního statku. Byla jedna hodina v noci, ale tam ještě nespali. Selka něco psala. Esenbák jim přikázal, aby zavolali milici, že jeden lump utekl a mě měli hlídat. „Když se hne, hnáty ji přerazím!“ ujistil sedlák esenbáka.

Asi za půl hodiny pro mě přišli a převezli do nějaké jiné budovy k výslechu. Začali na mě rvát. Podívala jsem se kolem sebe, bylo tam asi osm vyšetřovatelů, psací stůl, psací stroj. Začal hrozný křížový výslech, při kterém na mě všichni najednou i střídavě řvali: „Kdo s vámi šel?“ Řekla jsem, že nevím. Tvrdila jsem, že můj manžel je již dva roky v Německu, psal mně přes Ameriku, abych přijela s dcerkou do Nebanic dne 15. 7. , a tak jsem tam jela. To je rozčílilo, že do mě začali mlátit, až jsem upadla. Jeden zařval, že jestli budu zatloukat, tak si se mnou zatancuje čardáš! Myslela jsem, že mě

určitě zabijí. Bylo mi to už jedno, a proto jsem řekla: „Ztratila jsem muže i dítě, zabijte i mě.“ Zařval, že to se taky stane! Utýranou mě vedli v sedm hodin dolů do jedné místnosti, kde snídali a kde se měnila stráž. Vytahali věci z kufru začali ničit pro mě cenné fotky. Celou dobu mě nenechali si odpočinout. Byla jsem zlomená. Ve dvě hodiny odpoledne mně dali podepsat protokol z předešlé noci a džípem mě převezli do Aše. Rázem jsem se místo na svobodě ocitla za železnými vraty ašské věznice. Předali mě spolu se všemi mými šperky a snubním prstýnkem dozorcí. Ten na mě napsal zatykač a pak jsem poprvé v životě viděla věznicí. Dozorce s velkým kruhem klíčů otevřel celu číslo deset. Vyběhla bachařka, která mě znovu šacovala, dostala jsem deku, lžici a plechovou, rezavou misku a dozorce mě strčil do té cely. Prolétla jsem špalírem, který se skládal z 18 vězeňkyň, také „kopečkárek“, jak nás nazývali. Pamatuji si, že jsem padla na stůl a plakala jsem. Spoluvězeňkyně mě utěšovaly, abych si z toho nic nedělala, že ony všechny jsou tu také pro přechod a jiné pro napomáhání. Působilo to na mě tíživě, seděly jsme všechny po zemi, a když zarachotily klíče, musely jsme všechny, jak když střelí, se postavit na čáru do pozoru jako vojáci a běda, kdyby se některá z nás opozdila. Musela by před dozorcem dělat 50 dřepů.

Asi za tři dny mě opět vezli v džípu na StB k výsledku. Výslech byl v zadní kanceláři u pana Rychtra. Nekřičel na mne, opakovala jsem opět to samé jak v Hazlové. Psal na stroji hrozně dlouhý protokol. Asi za dvě hodiny mě opět odvezli do věznice. To se opakovalo třikrát. Při posledním protokolu jsem jej prosila, aby mně řekl, na jak dlouho budu odsouzena. Řekl, že za přechod je od 1 roku do 5 let a že soud budu mít nejspíš 15. srpna.

To bylo 31. července, pondělí. Byla jsem hrozně nešťastná, modlila jsem se denně a prosila o ochranu pro mého muže a dceru Danu. Vůbec jsem nevěděla, co se nimi stalo, zda-li jsou vůbec naživu.

Nato 1. srpna ve dvě hodiny jsme byly svolány dozorcem do cel a do dvoustupu a vedli nás přes Aš do gymnázia uklízet. Dostali jsme kýble a část nás umývala chodby, část okna. Já jsem umývala okna. Koukala jsem na les i vesničky a zeptala se nepozorovaně jedné paní z Aše, kde je Německo. Dozorce se díval na druhou stranu a ona mi šeptla, že za tím lesem ta vesnice, to už je Německo. V duchu jsem si říkala, jestli tam je můj muž a moje nejdražší dítě, moje Danuška.

Dívám se po dozorcí. Kouří, pozoruje nás všechny, ale pak popochází k ostatním a něco jim povídá, jdu mýt dvěře. Musím je přivřít. Najednou dostanu vnuknutí - rychle skočím na okno a svezu se dolů. Noha bodla, rychle mezi dva ploty. V dálce vidím Benešův Palouček¹³⁶, nejbližší přechod do Německa, ale velmi střežený. Utíkám bez dechu k lesu, opět rychle přes louku a zase do lesa. Srdce prudce buší, dech se mně nedostává, utíkám lesem a dále přes louku, vodu. Proti je strážní budka a pak zase les. Běžím k sedlákovi na poli a pozdravím: „Guten Tag“. On mi také tak odpoví. Ptám se, zda-li je to americká zóna. Říká: „Jawohl.“

¹³⁶ Viz příloha Mapy útěku.

Zde jsem si mohla již volně vydechnout. Rázem jsem byla jako v novém světě. Šla jsem do první vesnice, ale již krokem. Nikdo mě totiž už nemohl honit. Přihlásila jsem se na Grenzpolizei. Tam na mě byli vlídní a nemohli pochopit, jak jsem mohla utéct...

(Marie Kloudová)¹³⁷

Následně byla Kloudová převezena do města Hoff, kde byla podrobena přelíčení a musela si odpykat desetidenní formální trest za nelegální přechod bavorské hranice. Pak už ale následovala dlouho očekávaná cesta do Ludwigsburgu¹³⁸, kde se v jednom z táborů IRO setkala i s manželem a milovanou dcerou Danou.

Stovky osob ilegální přechod hranic nepřežilo. Ještě více jich padlo do spárů Státní bezpečnosti nebo pohraniční stráže. Zdálo by se, že těm, co překročili hranice, už nic nebránilo v tom, začít nový, kvalitní a svobodný život.

Realita však byla jiná a začátky bývaly velmi obtížné...

¹³⁷ Upraveno z Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 122-125.

¹³⁸ O táborech IRO viz dále, str. 47.

V. UPRCHLICKÉ TÁBORY - OČEKÁVANÁ SVOBODA?

O živoření na svobodě

„Táta se zamyslel, sáhl si do úst, vyndal zlatý zubní můstek a nabídl ho „obchodníkovi“. Ten ho potěžkal a dal mu za něj asi tak půl bochníku chleba.“

Emigranti se dostali do fáze, kdy překročili hranici. S notnou dávkou štěstí dokázali nepozorovaně proklouznout všem hlídkám Státní bezpečnosti i pohraniční strážce. V těžkém horském terénu neztratili orientaci a úspěšně se dostali na německé území. Kdo dále nakládal s jejich osudy? Znamenal útek do exilu skutečně osobní svobodu? Splnila se jejich očekávání?

Bezprostředně po ilegálním přechodu byli nejčastěji emigranti zachyceni četnými hlídkami bavorské pohraniční policie. Následný postup nakládání s uprchlíky se měnil a zejména v počátečních týdnech po převratu v Československu měl velmi obecný charakter. První direktiva americkým jednotkám, které byly zodpovědné za styk s uprchlíky, vydal 27. února 1948 Murray D. Van Wagner, Zemský velitel vojenské správy (vlády) v Bavorsku. Podle jeho představ měli nejprve všichni uprchlíci neprodleně absolvovat tzv. screening, tedy jakési protřídění či rozdělení, které zajišťovaly Command Intelligence Corps - CIC. Uprchlíci, kteří prošli touto procedurou, byli dále předáni místním německým úřadům, jež jim zajišťovaly běžnou péči. S IBCs¹³⁹, jak se uprchlíkům v žargonu Američanů říkalo, se nemělo zacházet jako s někým, kdo ilegálním způsobem překročil hranice. Speciální pokyny byly vydány v záležitosti zacházení s určitými prominentními osobami, které byly přihlášeny u Zpravodajské divize vojenské vlády v Bavorsku. Ohledně dalšího nakládání s čerstvými emigranty existovala na straně spojenců velká diskuze, především v prvních měsících po Únoru. O přežití a zajištění uprchlíků z prvních poúnorových týdnů, kteří mnohdy bez jakýchkoliv prostředků byli závislí na pomoci cizích, se zasadila CIC. Ačkoliv podle původního plánu se měla starat jen o uprchlíky prominentní, upozorňovala na problémy „obyčejných“ uprchlíků. Především pak na to, že případná nespokojenost osob, které překročily hranice, by mohla ohrozit celou akci přijímání běženců¹⁴⁰. To vyvolalo ve vojenských i politických kruzích spojenců vášnivou debatu, kdo má vlastně zajišťovat další pobyt uprchlíků v Bavorsku. Situace se vyřešila, až když Zemský velitel Van Wagner na základě úmluvy z 31. října 1945

¹³⁹ Illegal Border Crosses.

¹⁴⁰ „There was evidence of alarm by CIC that if the people coming over were not given preferential treatment, that they might become disgruntled and „blow the operation“.“ Ze zprávy majora Alvina S. Adamse z kanceláře Oddělení bezpečnosti, 2. března 1948. Hoffmann, J.R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s.72.

jasně stanovil, že všichni uprchlíci, kteří překročili bavorské hranice od 21. dubna 1947, nebudou nadále jen pod péčí Organizace spojených národů, ale zodpovědnost za ně převezme také bavorská vláda. 1. června 1947 pak přebrala nad téměř 718 600 uprchlíky ochrannou ruku organizace IRO (International Refugee Organisation). Tato organizace byla oficiální agenturou OSN pro uprchlíky v Evropě.

Ačkoliv byla oficiálně její činnost započata až ke 20. srpnu 1948, fungovala IRO už od 1. června 1947 v podobě Přípravné komise IRO (Preparatory Commission of IRO). K tomuto datu totiž přestávala oficiálně pracovat UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Agency)¹⁴¹ a Mezivládní výbor pro uprchlíky (Intergovernmental Committee for Refugees).

Až do ukončení operací 31. ledna 1952¹⁴² zprostředkovala IRO pomoc pro více než 1 000 000 uprchlíků v evropských táborech, zajistila domov za mořem pro 1 038 750 osob, což celé stálo více než 400 000 000 amerických dolarů. Uprchlíci byli označováni statutem DP-Displaced Person. Šlo o civilisty, kteří se nacházeli vně státních hranic své země, a to především kvůli válce a kvůli tomu, že domů se vrátit nemohli. Dále byli jako DP označováni občané, kteří se domů nemohli vrátit, protože by bez pomoci nenašli domov, nebo ti, kteří by museli být vráceni do nepřátelských nebo bývalých nepřátelských oblastí¹⁴³.

ALASKA HOUSE - ZLATÁ KLEC PRO PROMINENTY

Výše bylo již několikrát uvedeno, že o prominentní osoby bylo postaráno. Po absolvování prvních výsledků byly přemístěny do tzv. Alaska House¹⁴⁴, což byla ubikace patřící CIC na předměstí Frankfurtu nad Mohanem. Po válce sloužila tato luxusní budova k vyslýchání některých nacistických pohlavářů. Po únorových událostech roku 1948 se stala Alaska House spolu s pobočkou v nedalekém Hächstu sídlem československé prominentní emigrace.

Jako by už sám název Aljašský dům navozoval pocit osamění a odtržení a název nebyl od reality daleko. Život v Alaska House nebyl skutečně jednoduchý. Uprchlíci nesměli svévolně opustit areál. Teprve v červenci si u spojenců vydobyli legitimace na vycházky 20 osob denně. Trpěli nedostatkem nových marek, protože staré jim nebyly vyměněny. A tak ti, kteří ještě před několika měsíci tvořili

¹⁴¹ Založena od 9. prosince 1943. Funkční od 9. září 1944. Internet: <http://www.mhsc.ca/index.asp?content=http://www.mhsc.ca/encyclopedia/contents/15877.htm>; <http://www.geschichtsatlas.de/~ga2/iro.htm>.

¹⁴² Po ukončení činnosti přebrala funkci IRO Kancelář Vysokého komisaře pro uprchlíky při OSN (Office of the High Commissioner for Refugees by UN), která byla založena roku 1950. Částečně se na zaopatřování uprchlíků podílel i Mezivládní výbor pro evropskou migraci (Intergovernmental Committee for European Migration), založený roku 1951 díky iniciativě USA.

¹⁴³ Outline Plan for Refugees and Displaced Person, 3.6.1944, internet: <http://www.geschichtsatlas.de/~ga2/dps.htm>.

¹⁴⁴ Viz příloha č. 20.

politiku československého státu a měli vlastní řidiče, najednou museli jezdit v tramvajích a ještě se strachovat, aby je nechytili revizoři, protože neměli dostatek peněz ani na jízdenky. Přebývání v Alaska House bylo objektivně řečeno jistě snazší než pobyt v uprchlických táborech, nicméně život v uzavřené komunitě, ze které nebylo úniku, měl jistě také svá úskalí. V této ubikaci se vystřídaly desítky emigrantů i s rodinami. Právě tady se rodily počátky pozdějšího třetího odboje proti komunistickému režimu v Československu. Někteří prominenti v Alaska House strávili jen několik týdnů, jiní i několik měsíců. Alaska House byl důležitou mezistanicí na cestě do exilu do Anglie, Francie nebo později do zámoří.

TÁBORY IRO

Život v uprchlických táborech byl rozhodně mnohem tvrdší a potvrdit by to mohly i tisíce těch, kteří tábory IRO v Itálii, Německu nebo Rakousku prošli. V lágrech, jak se táborům říkalo, panovaly špatné ubytovací, hygienické a stravovací podmínky. Je třeba uvést, že situace se lišila tábor od tábora.

Například v táboře v Hannoveru-Buchholzi¹⁴⁵ obývaly pokoj 4x5 metrů minimálně 4 osoby. Záchody společné na patře, sprcha pouze o sobotách a nedělích za 50 feniků až jednu marku, společná umyvadla. Lidé jedli nejčastěji chleba - i tvrdý. Ten se rozpékal na pánvi. Kromě toho se k nim také sem tam dostala zelenina vypěstovaná na malých zahrádkách v areálu tábora, především okurky a zelí. Jednou týdně měli v Buchholzi maso z jatek. Zřídka se na jídelníčku objevil králík. Uprchlíci měli možnost jezdit nakupovat, hlavně na kole. V samotném táboře pak byl i malý koloniál a pravidelně tam nabízeli zboží obchodníci se zeleninou, ovocem, vejci a uzeninami. Jednou týdně přijížděl prodejce uhlí. Velmi problematická situace byla s oblečením. Nejčastěji lidé měli nejvýše dvojce kalhoty, popřípadě svetry. Sem tam přicházely balíky s již použitým oblečením. V táboře fungoval také kadeřník, ale jeho návštěvu si mnoho lidí dovolit nemohlo.

V táboře působil i praktický lékař. Protože nebyly téměř žádné peníze, platilo se cigaretami a čokoládou. Obyvatelé táborů využívali ponejvíce přírodních léčebných prostředků. Pojištění byli díky sociálnímu úřadu nezaměstnaní, ale i ten, kdo nebyl pojištěný a musel být například operován, dostával potřebnou péči a léky. Nejpalčivějšími nemocemi byly zápal plic, tuberkulóza. Příčiny šíření chorob byly jasné- válka, nekvalitní strava, hlad, špatné ubytování (netěsnící okna a vlhké a chladné místnosti).

V táborech byly také zřizovány provizorní školy, kostely a kaple. Po válce nebylo pro prchlíky lehké najít práci. Krom německých nabídek byla např. v Buchholzi možnost jít pracovat k armádě spojenců do tzv. MSO (Mixed Service Organisation), což byla organizace pracující pod britskou

¹⁴⁵ Viz příloha č. 13 a č. 14.

armádou, která se snažila hledat místa právě pro DP. Tito lidé pak pracovali třeba jako hlídači. Odměna byla nejčastěji v naturáliích- čokoláda a cigarety.¹⁴⁶

Tábory v každé zemi měly svá specifika. Italské IRO tábory byly pro uprchlíky výhodnější, co se zeměpisné polohy týče. Neapanovaly zde tak kruté zimy, zároveň byla možnost sehnat levněji některé potraviny jako například ovoce a zeleninu. Neexistoval zde také jeden velký problém, který charakterizoval tábory v Německu. Po druhé světové válce bylo z Československa na základě Benešových dekretů odsunuto několik stovek tisíců občanů německé národnosti za mnohdy brutálních podmínek. A pár let po odsunu přechali Čechoslováci do Německa a hledali zde azyl. Z výpovědí a korespondence je zřejmé, že otázka československo-německých vztahů byla tématem ožehavým. Našla se místa a oblasti, kde Němci Čechoslovákům škodili, dokonce je napadali. Zvláště šlo-li o Němce sudetské. Existovalo ale i mnoho případů, kdy se německé obyvatelstvo zachovalo zcela korektně.

„...Němci ? Byli zlí, ošklivě nám nadávali, my jsme chodili s hrníčky si pro oběd, který oni nám vařili. Ti byli hrozní, já jsem se jich bála. Ale hlad jsme neměli. Manžel dostal práci do Frankfurtu. A začal dělat. Každý měsíc nám dali pár centů...“

(Vlasta Menšíková)¹⁴⁷

„...Poté, co nás zatkli Američané, jsme byli zavezeni do jednoho lágru, ale jen přechodně. Tam jsme neměli ani kde spát. Spalo se na zemi. Šlo o sběrný tábor a byly tam různé národnosti. Naštěstí k nám přišel mladý muž, a to byl Oldřich Černý, který teď vede krajský život ve Švýcarsku, a nabídl nám, že jsme čtyři, oni prý taky. Tak že si lehnou po dvou a dají nám k dispozici dvě postele. Takže nám dali dvě postele. Ale ráno přišla nějaká návštěva a on to byl nějaký oficír a neviděl maminku pod peřinou. Začal jí nadávat, potvoro líná, vstávej. A když se maminka zvedla, tak on viděl, že to nejsou ty mladíci, tak se mamince moc omlouval.

Krátce na to jsme šli do nechvalně známého tábora Valka¹⁴⁸. To byl předtím myslím litevský tábor, který pro nás uprchlíky Němci uvolnili. Žilo tam asi dva tisíce lidí.

Nacházely se tam různé charaktery. Slovenští separatisté, zloději, špioni. Bylo tam skutečně mnoho lidí. A my jsem přišli zrovna v prosinci, a jelikož šlo o válečné tábory a jen o dřevěné budovy, tak

¹⁴⁶ Internet: <http://www.geschichtsatlas.de/~ga2/zeitzeugen.htm>, <http://www.geschichtsatlas.de/~ga2/1950.htm>.

¹⁴⁷ Audio a video rozhovor s Vlastou Menšíkovou, Toronto 5.7. 2004.

¹⁴⁸ Tábor Valka byl v roce 1951 s 4300 uprchlíky z 28 zemí největším IRO táborem v Bavorsku. Tábor byl do roku 1949 obýván především Lotyšů a Estonci, a proto dostal název podle lotyšsko-estonského etnického hraničního města Valka, které bylo za 1. světové války násilně rozděleno, ale i nadále sloužilo jako symbol lotyšsko-estonského přátelství. Internet: http://www.bafl.de/template/geschichte/content_gesch_bundesamt.htm. Viz příloha č. 18.

jsme tam museli rovnou předělávat okna. S tím vším nám pomáhali mladší kluci. Dnes to jsou už staří pánové.

Můj tatínek, jelikož měl velké sociální citění, tak se hned začal starat o poměry Čechoslováků. Byl zvolen vedoucím toho lágru, protože uměl německy, anglicky a navíc to bylo v době, kdy už jsme nespádali pod americkou správu, od srpna roku 1949. A on se snažil pomáhat a staral se tam o chod toho tábora. Ale mělo to i své negativní stránky. Slováci ho jednou začali honit s kudlou a volali: „Jdeme na Jerabek“. To byli ti slovenští separatisté, navíc opilí, a tatínek jim údajně rozbil z kamínků udělaný znak, co měli před ubikací. Naštěstí zasáhli Američané. Udělali to nejlepší, co mohli, že nás odstěhovali na tři dny do hotelu, aby se věc uklidnila. Podobná situace se stala ještě jednou.

K opravdovému konfliktu ale také jednou došlo. Byl tam jeden barák, ten patřil sokolům. Tam se nacházela pohotovost. Sokolové vždy chodili na pomoc ostatním, protože se přepadávalo. V blízkosti totiž existoval německý sudetský tábor. V lágru byl domov nebo takový klub žen. A jeden Čechoněmec ty ženy strašně komandoval a vůbec se mu musely poddávat. Tak jednou toho ženy měly dost, zabalily mu kufry a vyhodily oknem. Jeho lidi šli mlátit ty ženy a naši sokolové je samozřejmě šli bránit. Tak došlo k velké rvačce a hromadným potyčkám. A Němci z toho měli velkou radost, protože nás nenáviděli. Tak tam zavolali policii a policisté s koňmi tam jezdili a mlátili obušky i obyčejné lidi. I osmdesátiletého pána zmlátili. A bohužel došlo i k zastřelení šestnáctiletého chlapce, který tam šel ty ženy bránit. Němci ho zastřelili. Emigroval, protože chtěl do legií. Na tu událost si pamatuji, jak ho tam nesli na nosítkách a všichni kolem strašně křičeli.

Ti Němci, co museli opustit Československo, měli kousek od nás taky tábor, takový lepší, a my jsme okolo něj chodili pěšky do Norimberku. Bylo to tam nebezpečné. Oni přepadávali a mlátili naše lidi...“

(Radmila Locher)¹⁴⁹

Radmila Locherová ve svém vyprávění zmínila jméno IRO tábora Valka. Ten patřil skutečně mezi nejproblematictější v celém Německu, Rakousku a Itálii.

Uprchlíci byli registrováni nejprve v tzv. záchytných táborech. Většina Čechoslováků, kteří uprchli do Bavorska, prošla záchytným táborem Goetheschule v Regensburgu. Díky úsilí Dr. Papánka mohli být uprchlíci deportováni do tzv. IRO táborů, tedy do táborů Mezinárodní uprchlické organizace, která fungovala v rámci Organizace spojených národů a jejího programu UNRRA. V těchto táborech byly zachycovány stovky tisíc těch, co nemohli ve Východním bloku déle zůstat. Během screeningu úředníci IRO rozhodovali, zda tzv. DP, tedy Displaced person, dostane status politického uprchlíka.

¹⁴⁹ Video rozhovor s Radmilou Lochem, Toronto 23.7. 2004.

Základní podmínkou bylo, že žadatel uprchl z Čech po 1. únoru 1948, ze Slovenska po 1. září 1947. Konečným datem útěku pro udělení výše zmiňovaného statutu bylo původně 15. října 1948, později byla tato mez posunutá až na 1. října 1950¹⁵⁰.

Tábory spadaly jak pod správu IRO, tak i pod správu německou. Pod dohledem IRO se jednalo o italské tábory Capua, Caserta, Pagani, Bahnili, Senigallia, Jesi, Fermo, Villa Alba, Tran, San Antonio, Ascola a Piceno. V Rakousku byli uprchlíci shromažďováni hlavně v Salzburku a Innsbrucku. Mezi německé tábory patřily Nellingen, Lindau, Wegscheid, Babenhausen, Regensburg, Lechfeld, Eichstätt, Murnau, Ulm, Dieburg, Hannover-Buchholz, Schwäbich Gmünden, Valka a Ludwigsburg. Posledně jmenovaný patřil mezi nejznámější a mezi ty, v nichž se česká komunita nejvíce organizovala. Ludwigsburg byl rozdělen na tři části, a to Jägerhofkaserne, Krabbenlochkaserne a Arsenalkaserne. Kromě Čechů a Slováků zde přebývala i početná polská komunita¹⁵¹. Ludwigsburg se stal centrem českého studentstva v exilu. Byla zde založena Masarykova univerzita, studenti docházeli na přednášky profesorů, kteří také museli opustit rodnou zemi, existovaly indexy a bojovalo se o to, aby studenti byli uznáni i mezinárodně. V Arsenalkaserne bylo například v tzv. Zeleném domě i sídlo Agrární strany v exilu.

„...Ano, byl jsem v Ludwigsburgu, tam byl SS tábor. Stal jsem se funkcionářem ve studentském hnutí, založili jsme Masarykovu univerzitu. Protože tam byli i mnozí profesori, tak jsme měli přednášky. Měli jsme i indexy, fotografie.

V červenci 1949 byla velká mezinárodní studentská konference v Oslu. Očekávalo se, že právě tam přijde na přetřes otázka osudu československých studentů, kteří byli zavřeni či v exilu. Já jsem byl vyslán jako zástupce Svazu československého vysokoškolského studentstva v exilu, jehož jsem byl sekretářem.

V Oslu jsem svedl velký boj o legitimizaci naší zahraniční skupiny s Jiřím Pelikánem. V Československu to byl můj kolega na univerzitě, ale byl předsedou komunistů. My jsme se osobně přátelili a stýkali jsme se, ale on vedl tu komunistickou frakci a já demokraty. V Oslu zastupoval československou vládu a nás chtěl diskreditovat, že jsme reakcionáři, abychom se nikam nedostali.

Nakonec vše dobře dopadlo a já jsem tam nakonec vybojoval uznání, že jsme legitimní studenti, a rezoluci, aby nám studenti ve svobodných zemích pomáhali dostat stipendia, aby nám byl umožněn přechod na zahraniční univerzity...“

¹⁵⁰ Hoffmann J. R.: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996, s.68.

¹⁵¹ Čelovský, B.: „Emigranti“dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 246. Viz příloha č. 23.

Barvitě své putování za československými hranicemi líčil ve svém vyprávění a několika knihách také Bohumil Moravec. Na své cestě prošel sběrným táborem v Regensburgu a téměř rok žil v žalostných podmínkách IRO tábora v Ludwigsburgu.

„...Nás odvedli do sběrného tábora Němců odsunutých z Československa. Šli jsme tam neradi, ale nebylo vyhnutí. Tábor byly dřevěné vojenské baráky, vzorně čisté, lůžka s přesně vyrovnanými pokrývkami a dokonce i s prostěradly. Před dvěma lety jsme tyto lidi od nás vyhnali a teď u nich musíme hledat útulek. Jak budeme přijati?

Obavy to byly zbytečné. Přivítal nás vedoucí tábora, německy, ale velmi srdečně a přátelsky. Omluvil se, že už nemluví česky a až si uložíme věci, máme přijít do společné jídelny na čaj. Přidělil nám malou místnost, kde budeme sami. Pocity jsme měli všelijaké. V jídelně jsme dostali čaj z jablečných šlupek. Vedoucí se moc omlouval, že pravý čaj viděli naposled někdy v roce 1942. Bylo to tak hezké, že jsem jim dal celou plechovku Earl Grey čaje, který z mně neznámého důvodu Jiřina¹⁵³ zabalila do mého batohu. Radost, kterou jsem tím těmto lidem udělal, byla téměř nepředstavitelná.

Druhý den jsme dostali jízdenky na vlak do Regensburgu, kde jsme se měli hlásit v Goethe škole, IRO sběrném táboře pro naše uprchlíky... Bohužel na nádraží došlo k nepříjemnosti. Nějaká ženská, asi Sudeťáčka, když nás slyšela mluvit česky, se na nás vrhla a častovala nás těmi nejsprostšími nadávkami. Vedoucí tábora, který nás doprovázel, ji musel násilím odvést. Bylo mu to trapné a moc se omlouval.

Cesta přeplněným vlakem trvala dlouho. Nikdo z nás přirozeně Regensburg neznal a já byl jediný, kdo mluvil německy. Ta Goethe škola byl unikátní podnik. Kdo to vedl, nevím, byli jsme tam jen pár dní, ale vzpomínám na to s nechutí. Všude špína, po chodbách se válely odpadky, bordel nepředstavitelný. Jakýsi chlápek v kanceláři nás zaregistroval a jen řekl, že neví, kde nás uloží. V tom se za mnou ozve: „Hele, Bob Moravec, co tu děláš? “ Byl to Ing.Prantl z ČKD¹⁵⁴. Úsměv od ucha k uchu. Obrátil se na toho úřadu a řekl, že se o nás postará. Tím mi spadl kámen ze srdce, ale jen do chvíle, než nás dovedl do místnosti, kde budeme spát.

Normální školní třída, ve které leželo na zemi dobře dvacet lidí. Hlavně ženy s dětmi. Byla tam i Prantlova manželka, lékařka se dvěma malými dětmi. Hned vedle dveří bylo trochu místa a Prantl navrhl, abychom je hned okupovali, lepší že tu neseženeme. Jak jsem později zjistil, měl pravdu. Okna byla hermeticky uzavřená, aby se batolata čerstvým vzduchem nenastydla, a vzduch k nedýchání. O

¹⁵² Audio a video nahrávka rozhovoru s Viktorem Ficem, Toronto 16.7. 2004.

¹⁵³ Manželka B. Moravce.

¹⁵⁴ Známý Moravce, podle jeho slov jeden z nejlepších tankových odborníků. Emigroval do Austrálie, později do Egypta.

stravě nebudu raději mluvit. Byli tam lidé, kteří byli za války v koncentráku a tvrdili, že tam se jedlo lépe než zde. Já spal rovnou na zemi a oblečen. Prantl se mě zeptal, zda nechci něco pod hlavu a přinesl mi jakýsi bílý, měkký pytel. Přijal jsem to s povděkem, ale když jsem si na něj položil hlavu, nemohl jsem pro divný pach usnout. Ráno jsem zjistil, že to je pytel, do kterého paní Prantlová dává špinavé pleny svých potomků, prát prý je může jen jednou týdně.

Druhý den jsem byl svědkem něčeho, co do dnešního dne uniká mé představivosti. V koutě na chodbě měl nějaký „podnikatel“ malý krámk. Na stole vyložený špek, americkou slaninu, čokoládu, bonbony a americké cigarety. Prodával jen za americké dolary, zlato, šperky a podobně. Chtěl jsem si koupit balíček cigaret, ale když mi řekl cenu, odmítl jsem to platit. Ke stánku přišel člověk s asi pětiletým klukem. Kluk řval na celé kolo, že má hlad. Otec¹⁵⁵ se obrátil na "obchodníka" a prosil, zda by mohl zaplatit v korunách, ale ten to odmítl s poznámkou, že bud' dolary nebo zlato. Otec na to: „Vždyť jsem vám včera dal poslední prstýnek.“ Na to odpověděl, že není žádný dobročinný spolek. A kluk řval, jako když ho na nože bere. Táta se zamyslel, sáhl si do úst, vyndal zlatý zubní můstek a nabídl ho „obchodníkovi“. Ten ho potěžkal a dal mu za něj asi tak půl bochníku chleba. Musel jsem odejít, jinak bych se byl asi neudržel a toho ničemu přerazil.

V Regensburgu jsem se také sešel s naším slavným a populárním komikem, Járou Kohoutem. Přišel s rodinou do Regensburgu a neměli ani ten příslovečný kartáček na zuby¹⁵⁶. Za několik dní se formoval transport do stálého uprchlického tábora pro naše lidi v Ludwigsburgu. Nevím, či zásluhou jsem byl jmenován velitelem transportu asi šedesáti mužů, žen a dětí. V Ludwigsburgu nás odvedli do starých kasáren Wehrmachtu, Arsenalkaserne¹⁵⁷. Když jsme přijeli do Ludwigsburgu, doufali jsme, že situace bude lepší. Následovalo další zklamání.

Arsenalkaserne měl být původně studentský tábor, a dokonce se uvažovalo vést ho jako prozatímní universitu. Bylo tam tehdy i několik našich univerzitních profesorů. Studentský tábor to byl ale jen naoko. V Ludwigsburgu byly ještě dva další tábory našich uprchlíků, ale ty byly tak přeplněny, že v Arsenalkaserne byli ubytováni i nestudenti¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Šlo o pana Dubského, známého brusiče lékařských nástrojů, který později emigroval do USA a měl velmi dobře placené zaměstnání. Z korespondence, in: Moravec, J.B.: Kanada střídavě oblačno, koncept, s. 35-37.

¹⁵⁶ Jára Kohout před druhou světovou válkou natočil přes 60 filmů, hrál hlavní role v úspěšných muzikálech, natočil přes 100 gramofonových desek, byl autorem zdařilých divadelních her a populárních písní, vydal sedm knih. Na přechod se pečlivě připravil. Najal spolehlivého průvodce a připravil divadelní vystoupení pro pohraničníky v jednom místě blízko hranic. Sál byl pochopitelně naplněn, program byl úspěšný. Kohout sršel vtipem a nakonec přišel na jeviště v noční košili, v ruce držel rozsvícenou svíčku, otočil se k publiku a řekl: „Já chci taky fouknout. Co říkáte, mám fouknout?“ Sál prý zaburácel smíchem a soudruzi křičeli: „Foukni, foukni!“, a tak Kohout fouknul, svíčku zhasl a ještě ten večer přešel s celou rodinou hranice. Bohužel se přechod neobešel bez potíží. Z převaděče se vyklubal zloděj, který Kohoutovým všechnu věci zcizil. Tamtéž; internet: <http://www.czechia.com/zvon/200412.htm#Jára%20Kohout>.

¹⁵⁷ Viz příloha č. 15 a č. 16.

¹⁵⁸ Ze známých jmen např. generál Vlček s rodinou, JUDr. Pospíšil, olomoucký starosta s rodinou, pražský policejní ředitel Diviš s rodinou, Dr. Richard Svátek, známý plzeňský historik a další. Tamtéž.

Ubytovali nás v místnosti, kde už bylo sedm lidí. Byl tam taky mladý hoch, povoláním kominík, který docela pravidelně chodil na černo do Československa a za pár halířů s sebou nesl vzkazy pro rodiny uprchlíků. V místnosti, kde jsme byli ubytováni, byly sice železné postele, ale prázdné slamníky..

Začali jsme si zvykat na spaní na holých prknech. Každá postel měla US Army přikrývku a prázdný polštář. Jidelna nebyla, jedlo se na světnicích, ale každý si musel obstarat svoji jídelní misku a to byl problém. Měl jsem sice pár dolarů, ale utratit je za nádobí pro čtyři lidi se mi nechtělo. Skládací příbor jsme měli s sebou. Poradil mi Dr.Pospíšil, že za rohem je velitelství CIC a ti hoši vyhazují všechny konzervy na hromadu na dvůr. Americké konzervy prý jsou ve všech tvarech a velikostech, a tak jsem tam jednu našel, pořádně to vymyl a měl provizorní es-šálek.

V táboře panoval hlad. Strava byla naprosto nedostačující. Dojídali jsme se paběrkováním brambor. Chodili jsme na pole, klackem rozhrabávali zbytek brázd a vždycky našli trochu brambor. Umyli, rozčtvrtili a pekli v troubě v kuchyni. V alejích kolem polí jsme paběrkovali zbylá neotrhaná jablka. Občas se nám podařilo chytit holuba. Na ty jsme lícili udící s háčkem a uvařeným hrachem.

Z Norska jsme dostávali sudy rybiho oleje, ale co s ním? Snažili jsme se z toho dostat rybí zápach, ale marně. Celý lágr smrděl rybinou. Proč nám to ti hodní Norové poslali, je u Boha. Použít se to nedalo.

Jednou týdně jsme měli společné sprchy. Typická kasárenská koupelna, do které se vešlo asi 15 lidí najednou. To samozřejmě nestačilo, a tak, kdo oplýval ještě nějakým šesťákem, chodil do městských lázní. No a protože jakékoliv sexuální radovánky byly v místnosti, kde spalo 12 lidí, nemyslitelné, chodilo se do lázní do „double bath“. Ti lázeňští to jistě věděli, ale trpěli to se zamhouřenýma očima.

Začátkem prosince 1948 dostala Jiřina velikou bouli na krku. Mě to vyděsilo. Doktor prohlásil, že to není jediný případ, že to je následkem podvýživy, a když ji nebudu pořádně krmit, že to může mít vážné následky...“

(Bohumil Moravec)¹⁵⁹

¹⁵⁹ Audio a video nahrávka rozhovoru s Bohumilem Moravcem, Toronto 16.7. 2004.

VI. VSTRÍC ZEMI JAVOROVÉHO LISTU

na cestě k novému domovu

„Oba jsme se museli svléci donaha, postavit se vedle sebe, dělat dřepy, ukazovat svaly a zuby“

Asi všichni emigranti by se shodli, že život v táborech byl nesnesitelný. Stále stejná jednostranná a mnohdy nekvalitní strava. V zimních měsících mráz a zima, nedostatek ošacení, problémy s Němci, dlouhé dny plné stereotypu a stále častěji se dostavující pocity marnosti a beznaděje...

Každý uprchlík se snažil najít cestu, jak se dostat z této tíživé situace. Obraceli se na své vlivnější známé v zahraničí, žádali u uprchlických organizací, apelovali na emigrační úřady. Pro ty vlivnější bylo rezervované místo v USA, případně v Londýně. Pro obyčejné politické uprchlíky se však záhy cesta do USA uzavřela, když americké úřady oznámily, že nebudou uprchlíky z Československa dále přijímat. Možností, jak dál, existovalo mnoho, v rámci této práce je však důležitá emigrace do Kanady.

Kanada rozhodně nepatřila mezi zvlášť vyhledávané destinace. U emigrantů byly na prvním místě USA. Poté, co se emigrace do USA stala pro většinu nereálnou, byla nejčastěji nabízena jako alternativa buď Austrálie nebo Kanada. Pro ty uprchlíky, kteří utíkali s celými rodinami, dokonce s malými dětmi, byla představa více než měsíční plavby do země klokanů nereálná. A tak čistě pragmaticky zvítězila Kanada.

Austrálie tedy sloužila někdy jako třetí volba. Jan Trávníček, bývalý předseda torontského MMI¹⁶⁰, neměl také moc na vybranou. Utíkal sám, nečekaly na něho žádné děti ani manželka, a tak se rozhodl pro Kanadu. Bylo mu však oznámeno, že jelikož nemá žádného sponzora, tedy nikoho, kdo by jeho cestu zaplatil, musí hledat jinde. Trávníček se rozhodl odjet do Austrálie, kde jednu polovinu cesty uhradila australská vláda a polovinu musel Trávníček v Austrálii odpracovat, k čemuž se musel zavázat před odjezdem. Po pěti letech se ale do Kanady stejně dostal, už s australským pasem. Jako občan Austrálie už neměl jediný problém s odchodem do Kanady¹⁶¹. I takto spleťtá mohla být cesta do země javorového listu.

Zájemci o emigraci do Kanady museli mnohdy dlouhé měsíce čekat. Světlou výjimku tvořili uprchlíci z vlaku svobody, kteří se do Kanady dostali během několika týdnů, snad i díky tlaku mezinárodních medií¹⁶².

¹⁶⁰ Masaryk Memorial Institute Inc. Jan Trávníček byl předsedou až do roku 1995.

¹⁶¹ Audio a video rozhovor s Janem Trávníčkem, Toronto 4.7. 2004.

¹⁶² Viz str. 30.

Obecně je zřejmé, že systém vybírání lidí do Kanady nebyl vždy úplně „průhledný a jasný“, minimálně do fáze přijímacího řízení. Kanadská vláda brala poučivé uprchlíky na práce na farmách¹⁶³ a nebo v lesích na severu země. Zájemci o lodní lístek do Kanady museli projít náročnými prohlídkami před komisí, která rozhodovala, zda jsou pro Kanadu „dost dobří“. Samotné procedury bývaly na hranici etiky. Zájemci nesměli být moc staří, museli být fyzicky ve velmi dobré kondici. Například už i vážnější oční vady, silnější brýle, mohly znamenat konec nadějí na cestu do zámoří. Posuzovatelé se uprchlíkům, kteří před komisí museli předstupovat nazí, koukali i na ruce, aby poznali, zda emigranti budou schopni zvládat těžkou fyzickou práci a jestli už něco podobného v Československu vykonávali.

„...My jsme v lágru nechtěli sedět a čekat, my jsme chtěli emigrovat. Ale trvalo to rok, než jsme emigrovali. Manžela vzali do Kanady předem, mě nechali ještě nějakou dobu v Německu. Za tři měsíce jsem dostala oznámení, že můžu za mužem do Kanady.

Manžel se tedy dostal do Kanady dřív, kácet dříví, ale nemohl tam dlouho vydržet, onemocněl, dostal žloutenku a utekl jim odtamtud. Když jsem mohla do Kanady, tak mi hlásili, že já jdu do Toronta. Můj muž že tam na mě čeká... „

(Vlasta Menšíková)¹⁶⁴

Do Kanady se nejčastěji odjíždělo ze severoněmeckých přístavů Hamburk, či ještě častěji Breitenhafen. Odtud vyplouvaly pravidelně zaoceánské lodi vstříc zemi javorů. Také zde existovaly tábory IRO, ve kterých lidé čekali na svou vytouženou cestu. V tomto místě už naposledy navažme na vyprávění Bohumila Moravce, který se svou manželkou přežíval v Ludwigsburgu v táboře IRO, stejně jako tisíce dalších Čechů. Díky kontaktům z války se však záhy dostal přímo do Brém, kde vykonával funkci velitele místního tábora, v němž bývali shromažďováni uprchlíci několik týdnů před cestou do zámoří.

„...V Arsenalkaserne na nás čekal telegram: Zjistěte, zda B. J. Moravec je ten Moravec, který za války sloužil u kulometné roty v Kinetonu. Podepsán Gary Galko¹⁶⁵. Odpověděl jsem okamžitě: Ano, to jsem já, a za dva dny přišel lístek na vlak II. třídy pro mne a Jiřinu s rozkazem hlásit se na velitelství IRO v Camp Grohn v Bremen. V Bremen byl rovněž hlavní tábor IRO, odkud odjížděli uprchlíci do USA. Vedoucím byl bývalý major americké armády a Gary Galko jeho pravou rukou. Brzy se však ukázalo, že

¹⁶³ Viz dále str. 56, vyprávění Bohumila Moravce - akce Zeleného hrachu.

¹⁶⁴ Audio a video rozhovor s Vlastou Menšíkovou, Toronto 5.7. 2004.

¹⁶⁵ Gary Galko sloužil u kulometné roty. Pracoval na štábu britského vojenského atašé Bariera. Slovák, který v roce 1939 a 1940 pomáhal Čechoslovákům na cestě do Jugoslávie a mnohé zachránil před kriminálem. Tamtéž.

tábor na takové množství lidí nestačí, a byl proto zřízen v bývalých kasárnách Kriegs Marine další tábor pro uprchlíky odjíždějící do Kanady. Část tábora, jmenoval se Tirpitzkaserne¹⁶⁶, byla značně poškozena válkou, ale okna kupodivu byla v pořádku. Tábor byl organizačně dobře vybaven.

Velitelem musel samozřejmě být "International Officer", čili stálý zaměstnanec IRO dosazovaný zeměmi Spojených národů (OSN-UN)). Tito lidé měli všechna privilegia americké okupační armády, byli placeni v dolarech a v markách a byli automaticky členy všech amerických klubů včetně AMEX a PX¹⁶⁷.

O tom, kdo tábor povede, rozhodovala hlavní kancelář IRO ve Švýcarech. Ta rozhodla, že velitelem bude Nor, ale nikdo nevěděl, kde právě je a kdy se své funkce hodlá ujmout. Tábor byl v desolátním stavu a bylo nutno ho dát do pořádku, aby mohl fungovat. Tím jsem byl pověřen já. Dostal jsem dokonce i malý plat, část v dolarech, část v markách, a byl konec bídy...

... Představitelé kanadských emigračních úřadů mě odmítali zařadit do jakéhokoliv transportu do Kanady. Náš tábor, Camp Tirpitz, je prý nejlépe vedený emigrační tábor v Evropě a dělám prý větší práci pro Kanadu zde, než bych mohl dělat tam.

Nepovolil jsem a denně je otravoval se žádostí o udělení viza¹⁶⁸. Bylo mi lhostejno, pod jakou fangličkou do Kanady pojedu, jen abych už jel. V Kanadě jsme měli dobré známé ze Strakonic, rodinu Ehrmanových, kteří odjeli do Kanady v roce 1947 na židovskou kvotu. Napsal jsem jim, zda by nám mohli v Kanadě sehnat nějakého sponzora. Odpověď přišla obratem. Bude nás sponzorovat pan Rudinský, Slovák, majitel továrny na drátěné košíky pro samoobsluhy. Sponzorování je samozřejmě jenom teoretické a zaměstnání si budu muset najít sám. S tím jsem souhlasil.

Byli jsme předvoláni před kanadskou emigrační komisí do Fallingbostle v britské zóně Německa, kde jsme vyplnili hromadu různých formulářů a prošli další lékařskou prohlídkou. Oba jsme se museli svléci donaha, postavit se vedle sebe, dělat dřepy, ukazovat svaly a zuby. Pan doktor si nás pozorně prohlížel, hlavně manželku, a nakonec jsme byli oba uznáni za vhodný lidský materiál pro Kanadu. Byli jsme zařazeni do tzv. Pea Green Scheme, (Akce zeleného hrachu) pro nábor zemědělských dělníků.

Odjížděli jsme rádi-nerádi. Zanechali jsme za sebou hodně dobrých přátel, hlavně Garyho Galka a jeho manželku, kteří nám nesmírně pomohli. Co na nás čeká v Kanadě, jsme nevěděli. Jiřina odjížděla velmi nerada. V Německu se jí líbilo a bála se, jaké to bude v Kanadě.

Tenkrát, v roce 1949, se ještě nelítalo a to ukrutné množství emigrantů bylo přepravováno loděmi. Naše se jmenovala Samaria¹⁶⁹. Za války přepravovala armádu, a tak byla vybavena i na

¹⁶⁶ Viz příloha č. 21 a č. 22.

¹⁶⁷ Na tyto karty pak jejich držitelé mohli nakupovat zboží ve specializovaných obchodech za zlomek ceny, která byla na běžném trhu. Často šlo o nedostatkové zboží a artikly jako cigarety, čokolády, nylonky aj.

¹⁶⁸ Cestovní doklady, viz přílohy č. 1 - 10.

¹⁶⁹ Viz příloha č. 27.

přepravu emigrantů. Cestující spali v podpalubí v sítích, „hammocs“. Cesta trvala tři týdny. Manželka ji protrpěla, protože měla mořskou nemoc.

Pak už se objevila Kanada, náš nový domov...“

(Bohumil Moravec)¹⁷⁰

¹⁷⁰ Audio a video nahrávka rozhovoru s Bohumilem Moravcem, Toronto 14.7. 2004.

ZÁVĚR

Během několika málo měsíců změnil komunistický režim život více než 260 000¹⁷¹ občanů Československa. Zatímco před nedávnem si užívali pohled na klidně tekoucí Vltavu z Karlova mostu, teď se pod nimi vzdouvalo rozbouřené, ledové moře a den za dnem se přibližovali nespoutané a nekonečné kanadské divočině. Den za dnem se také vzdalovali rudé tyranii, kterou nemohli déle snášet. Tam za mořem byla vytoužená svoboda. Zároveň se však míli za mílí vzdalovali svým rodičům, dětem, sourozencům, manželům, milým, příbuzným a přátelům. Tisíce kilometrů je teď dělilo od těch, které milovali a měli rádi. Většinu už nikdy v životě neviděli. Mnoho z těch, co s obavami vyhlíželo na přídi Samarie zemi javorového listu, se už zpět do Československa nikdy nepodívalo.

Spolu s těmito lidmi odcházely z Československa také znalosti, know-how, morálka, etika a demokracie. S následky odlivu všech právníků, lékařů, politiků, vědců i obyčejných lidí, kteří se nebáli ozvat a bojovat za svou pravdu, se podle mého názoru potýkáme až dodnes. Snad právě tady se nachází jedna z příčin našeho neustálého údivu nad stavem české společnosti a fungováním elit.

Během výzkumu jsem poznal, že krajané v Kanadě na Československo skutečně nezapomněli. Výpovědi všech emigrantů se až na pár nepřesností vždy shodovali s popisem historie, jak ji popisuje odborná literatura. Výzkum v Kanadě však odhalil, že množství témat, např. pobyt v táborech IRO, rekonstrukce samotných útěků, by potřebovala podrobnější průzkum. Interview archivované na audio a video páskách jsou jistě cenným historickým materiálem a mohly by sloužit jako dobrý základ právě k dalšímu výzkumu v této oblasti.

Metoda oral history se vzhledem k věrohodnosti výpovědí a k časové náročnosti celého výzkumu jeví jako nejvhodnější. Domnívám se, že právě tato metoda by k historii mohla „přitáhnout“ množství mladých lidí, kteří mají mylnou představu, že historik pracuje pouze v archivech.

¹⁷¹ Poúnorová emigrace představovala odsun asi 260 tisíc obyvatel Československa. Paukertová, L.: Několik základních údajů o odchodech z Československa, 1948 - 1991 in: Hrubý, K., Brouček, S.: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století, Praha 2000, s. 27.

VII. LITERATURA A PRAMENY

LITERATURA

- Bubeníčková - Kuthanová, Milena: Vybledlá fotografie, Praha 1991
- Bulletin XI. slet sokolské župy kanadské, Toronto 2004
- Centrum pro studium československé exilové politiky: Prameny k dějinám III. odboje, Olomouc 1995
- Cílek, Roman: Čas triumfu, čas pomsty, Třebíč 1997
- Čapka, František; Dokulil, Miloš; Vaculík, Jaroslav: Vybrané kapitoly z nejnovějších čs. dějin pro posluchače občanské výchovy I., Brno 1992
- Čapka, František: Čítanka ke studiu nejnovějších dějin Československa, Brno 1992
- Čelovský, Bořivoj: Emigranti, dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998
- Čermák, Josef: It all started with prince Rupert, Luhačovice 2003
- Drtina, Prokop: Československo, můj osud, Toronto 1982
- Dvořáková, Zora: Politikové na útěku, Praha 2004
- Feierabend, Ladislav: Pod vládou Národní fronty, Washington D.C. 1968
- Feierabend, Ladislav: Politické vzpomínky III., Brno 1996
- Filípek, Jan: Odlesky z dějin československého exilu, Praha 1999
- Gebhart, Jan: Rok zkoušek a zklamání, Praha 1990
- Gebhart, Jan; Kulík, Jan: Druhá republika 1938 - 1938, Praha 2004
- Hejl, Vilém; Kaplan, Karel: Zpráva o organizovaném násilí, Toronto 1986
- Hodaň, Bohuslav: Sokolství a současnost, Olomouc 2003
- Hoffman, J. Roland: Die Anfänge der Emigration aus der Tschechoslowakei 1948, Praha 1996
- Hora, Ota: Svědectví o puči, Toronto 1978
- Hrubý, Karel; Brouček, Stanislav: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století, Praha 2000
- Jirásek, Zdeněk: Československá pounorová emigrace a počátky exilu, Brno 1999
- Kaplan, Karel: Československo v letech 1948 - 1953, Praha 1991
- Kaplan, Karel: K politickým procesům v Československu 1948 - 1954, Praha 1994

- Kaplan, Karel: Největší politický proces, Praha 1995
- Kaplan, Karel: Někřavá revoluce, Praha 1993
- Kaplan, Karel: Stát a církev v Československu 1948-1953, Brno 1993
- Kavka František: Bílá hora a české dějiny, Praha 2003
- Kocián, Jiří: Poválečný vývoj v Československu 1945 - 1948, Praha 1991
- Kratochvíl, Jan a kol.: Český a slovenský exil 20. století - 1. katalog, Praha 2002
- Kratochvíl, Jan a kol.: Český a slovenský exil 20. století - úvodní katalog, Praha 2002
- Kuklík, Jan; Kuklík, Jan: Dějiny 20. století, Praha 2000
- Kvaček, Robert: České dějiny II., Praha 2002
- Mencl, Vojtěch a kol.: Křížovatky 20. století, Praha 1990
- Moravec, Bohumil: Kanada střídavě - oblačno, koncept
- Moravec, Bohumil: Pod třemi prapory, koncept
- Novotný, Jan: Sokol v životě národa, Praha 1990
- Paleček, Pavel: Exil a politika, Tišnov 2004
- Pernes, Jiří: České dějiny v datech, Praha 1998
- Ripka, Hubert: Únorová tragédie, Brno 1995
- Rupnik, Jacques: Dějiny Komunistické strany Československa, Praha 2003
- Sborník studentských prací UP v Olomouci: Studie z dějin emigrace, Olomouc 2003
- Šedivý, Zdeněk: Jan Masaryk, Vimperk 1998
- Šolc, Jiří: Smrt přála statečným, Praha 1995
- Špetko, Jozef: Líšky kontra ježe, Bratislava 2002
- Týc, Pavel: DC-3 (Dakota) C-47 v Československu Cheb 1999
- Vegs, J. Robert; Ladrech, Robert: Evropa po roce 1945 Praha, 2002
- Zenkl, Petr: Mozaika vzpomínek, Olomouc 1997
- Žaloudek, Karel: Encyklopedie politiky, Praha 1996

INTERNET

<http://www.bafl.de>

<http://www.cssk.ca>

<http://www.czechia.com>

<http://www.dpcamps.org>

<http://www.dp-camp-wildflecken.de>

<http://www.divadloschod.cz>

<http://www.encyklopedia.com>

<http://www.geschichtsatlas.de>

<http://www.greatships.net>

<http://www.immigrantships.net>

<http://www.konnetcions.com>

<http://www.libri.cz>

<http://www.mifamilyhistory.org>

<http://www.mhsc.ca>

<http://www.sokol-cos.cz>

<http://www.totalita.cz>

<http://www.virtualfighters.net>

VIII. PODĚKOVÁNÍ

Aleši Březinovi

Bohumilu Moravcovi

Daně Janoudové

Eduardě Ottové

Ivoi Syptákovi

Janu Gollovi

Janu Trávníčkovi

Janu Waldaufovi

Jerry Formánkovi

Josefu Čermákovi

Julii Novotné

Ladi Horákovi

Lucii Pivrnec

Markétě Slepčikové

Martinu Rejzkovi

Miku Troyovi

Mili Syptákové

Miloši Šuchmovi

Pavlovi Vidlákovi

Radmile Locherové

Věře Rollerové

Viktoru Ficovi

Vlastě Menšíkové

Vlastě Troblové

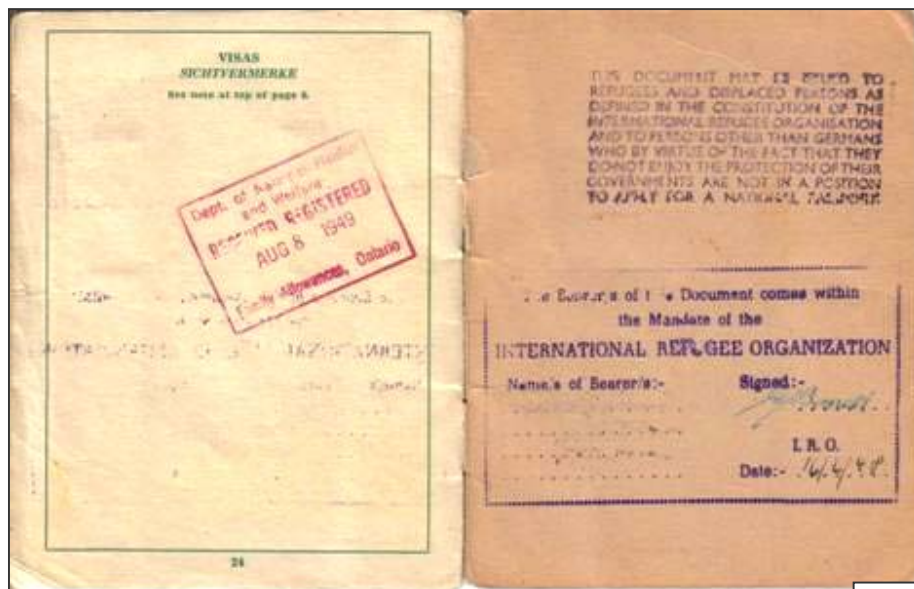
a dalším...

IX. PŘÍLOHY

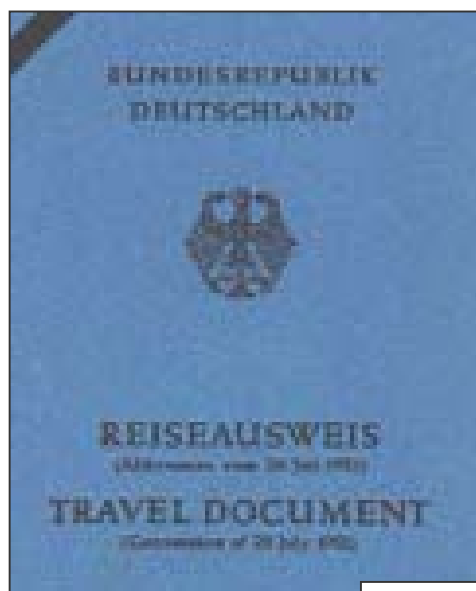
mapy, fotografie, dokumenty

FOTOGRAFIE

FOTOGRAFIE- CESTOVNÍ DOKUMENTY

Obr. č. 1

Obr. č. 3

Obr. č. 2

<p>VISAS SCHIFFVERMEREKE</p> <p><small>N.B. The name of the holder of this document should be reproduced in each visa.</small></p> <p><small>Le nom du titulaire de ce document doit être reproduit dans chaque visa.</small></p> <p><small>Das Name des Schiffebesitzer dieses Antrages ist in jedem Visabogen zu wiederholen.</small></p> <p><i>certif 3/c</i></p> <p><i>Condensed Feb. 13/48</i></p> <p><i>W. K. Salzen</i></p> <p><i>W. K. Salzen</i></p> <p>11/2/48</p> <p>LONDON</p> <p>CANADA</p> <p>55</p>	<p>MILITARY EXIT PERMIT PERMIS MILITAIRE DE SORTIE MILITÄRISCHE AUSREISE-ERLAUBNIS</p> <p>Name _____ Nom _____</p> <p>This permit is valid for Ce permis est valable pour Diese Erlaubnis ist gültig für</p> <p>one single journey un seul voyage aller eine Hinreise</p> <p>from à partir de von</p> <p>13 FEB 1948</p> <p>to jusqu'à ou bis</p> <p>13 AUG 1948</p> <p>Destination <i>Canada</i></p> <p>Place of issue <i>Bad Salzungen</i></p> <p>Date <i>13 FEB 1948</i></p> <p>Fee <i>116 39,-</i></p> <p>Tax <i>116 39,-</i></p> <p>Gebühr _____</p> <p>Issuing Officer _____</p> <p>E. S. S. BRANCH 17 FEB 1948 100 H.Q. C.O.D. M.A.G.P. MILITARY EXECUTIVE OFFICE</p>
---	---

Obr. č. 4

B SECOND CABIN AND TOURIST CLASS Imm. 182

IMMIGRATION IDENTIFICATION CARD

THIS CARD MUST BE SHOWN TO THE EXAMINING OFFICER AT PORT OF ARRIVAL

Name of passenger.....

Name of ship.....

Name appears on Return, sheet..... *55* line *18*

Medical Examination Stamp

LANDED IMMIGRANT

Civil Examination Stamp

CANADIAN IMMIGRATION

FEB 18 1948

HALIFAX, N.S.

22

(See back)

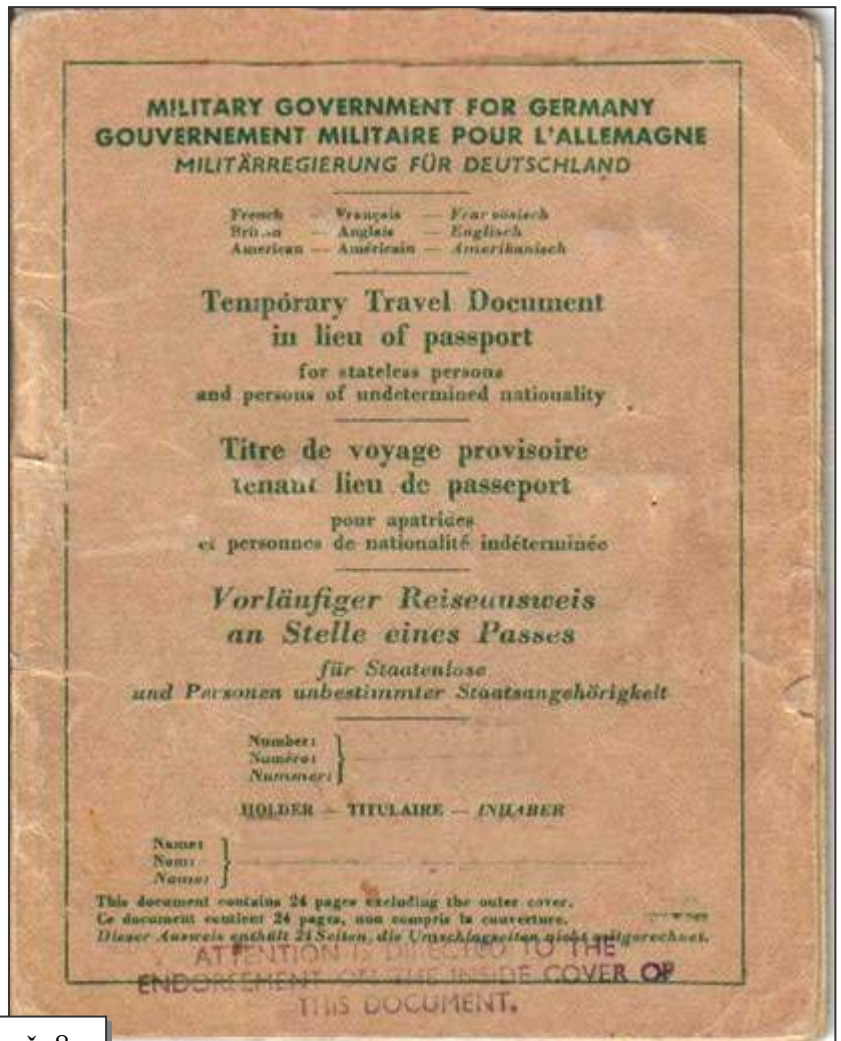
Obr. č. 5

Obr. č. 6

Obr. č. 7

Obr. č. 8

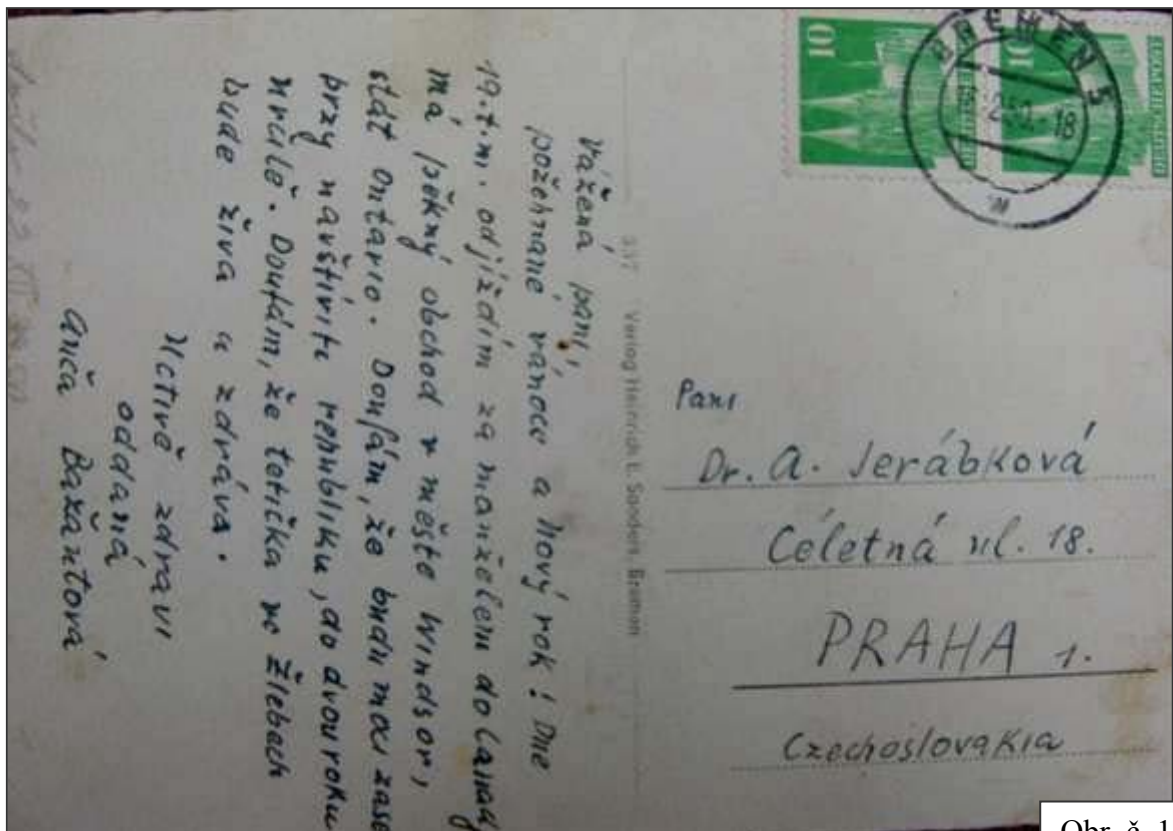
Obr. č. 9

Obr. č. 10

Obr. č. 11

Obr. č. 12

Příloha č. 1 a č. 2

Oficiální průkazy uprchlíků registrovaných v IRO (1948)¹⁷²

Příloha č. 3

Cestovní povolení (1948)¹⁷³

Příloha č. 4

Vojenské povolení k cestování po Německu (1948)¹⁷⁴

Příloha č. 5

Imigrační karta do Kanady z parníku Aquitania (1948)¹⁷⁵

Příloha č. 6 a č. 8

Provizorní pasy uprchlíků IRO (1948)¹⁷⁶

Příloha č. 7

Pracovní karta (1948)¹⁷⁷

Příloha č. 9 a č. 10

Víza do Kanady (1948)¹⁷⁸

Příloha č. 11 a č. 12

Pohlednice: „Poslední pozdrav z Brém“, zasílaná těsně před odplutím do zámoří. Na druhé straně se dá z textu vyčíst, že emigranti věřili v brzké uklidnění situace doma. Dopis je adresován babičce Radmily Locher, paní Jeřábkové do Československa. Její matka, za svobodna také Jeřábková, se záměrně podepsala jako Bažantová, aby nezpůsobila potíže svým nejbližším v Československu. (1948)¹⁷⁹

¹⁷² Internet: www.dpcamps.org/dpcamps/immigrationpapers.html.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

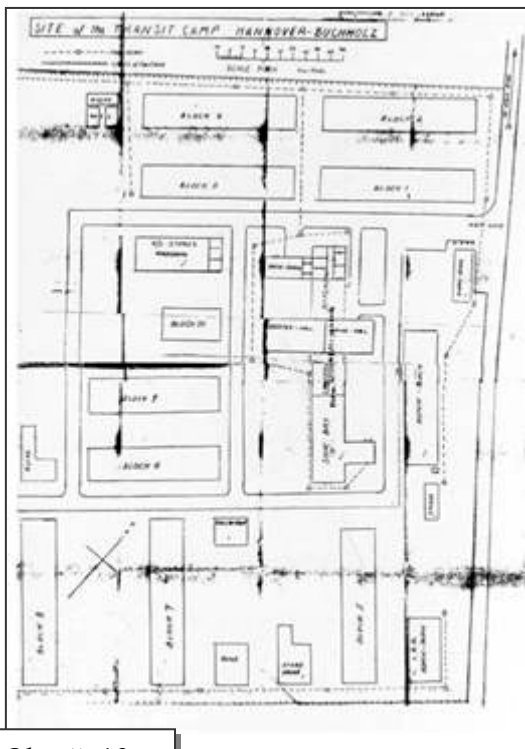
¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Z osobních dokumentů Radmily Locher.

FOTOGRAFIE - Z TÁBORA IRO

Obr. č. 13

Obr. č. 14

Obr. č. 15

Obr. č. 16

Obr. č. 17

Obr. č. 18

Obr. č. 19

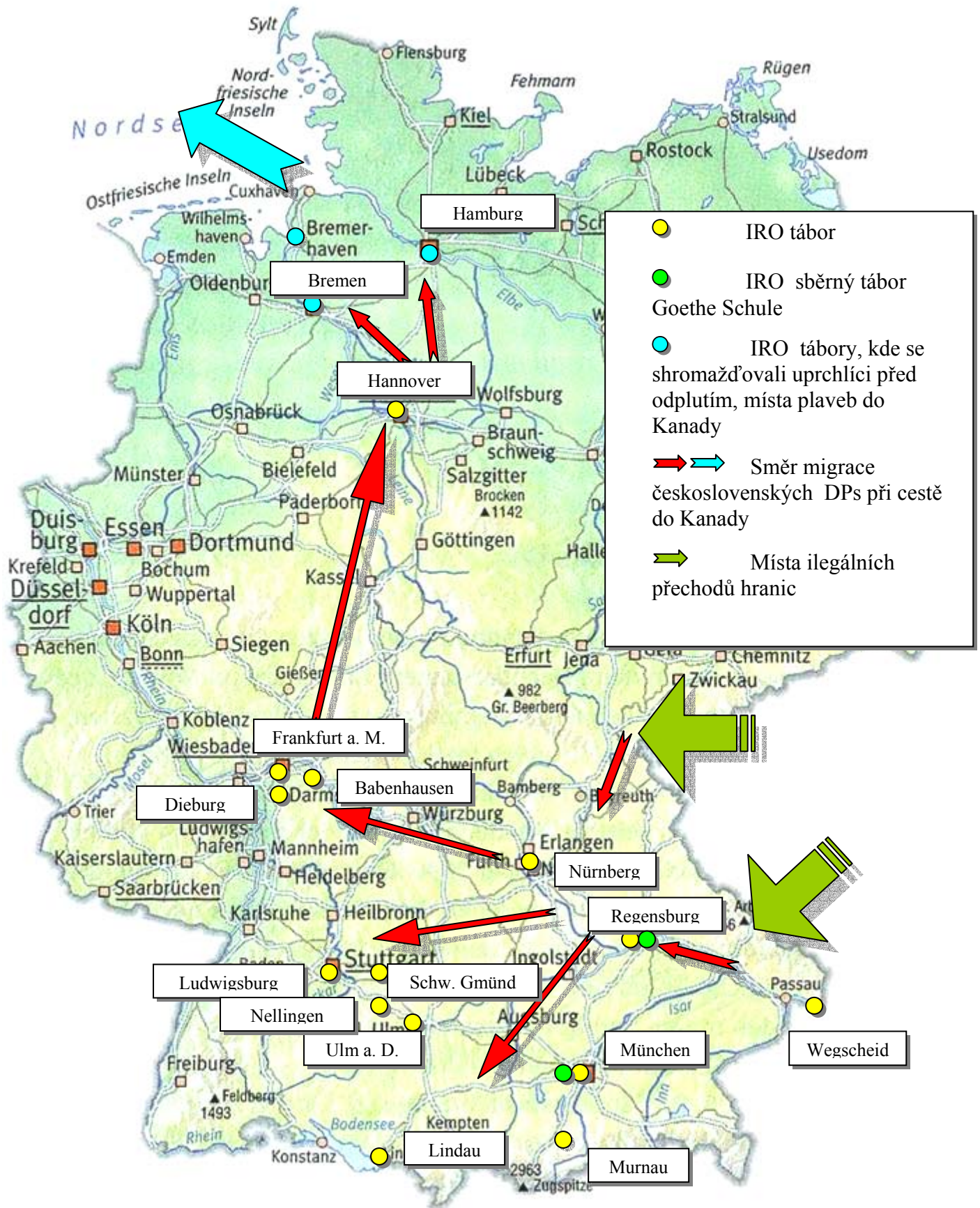
Obr. č. 20

Obr. č. 21

Obr. č. 22

Obr. č. 23

Příloha č. 13 a č. 14

Plánek a letecká fotografie tábora Hannover - Buchholz (1957)¹⁸⁰

Příloha č. 15

Areál budoucího tábora IRO Arsenalkaserne v Ludwigsburgu (počátek 20. století)¹⁸¹

Příloha č. 17

Areál bývalého tábora IRO Arsenalkaserne v Ludwigsburgu dnes. V areálu v současné době sídlí státní archiv.¹⁸²

Příloha č. 17

IRO tábor Ulm am Donau, Hindenburgkaserne (1948)¹⁸³

Příloha č. 18

IRO tábor Valka poblíž Norimberku (1953)¹⁸⁴

Příloha č. 19

Pohled do školy v uprchlickém táboře ve Wildeflecken (1948)¹⁸⁵

Příloha č. 20

Areál Alaska House v Höchstu u Frankfurtu nad Mohanem. Dočasné útočiště československých prominentů.¹⁸⁶

Příloha č. 21

Areál tábora Tirpitzkaserne Bremen Gröpelingen (1948)¹⁸⁷

Příloha č. 22

Areál bývalého tábora v Bremen dnes (2004)¹⁸⁸

Příloha č. 23

Mapa IRO táborů v sektorech Německa pod velením spojeneckých vojsk kolem v 50. letech.¹⁸⁹

Babenhausen, Dieburg (Realschule), Frankfurt a. M. (Alaska House), Hannover - Buchholz, Lindau, Ludwigsburg (Arsenalkaserne, Jägerhofkaserne, Krabbenlochkaserne), München

¹⁸⁰ Internet: <http://www.geschichtsatlas.de/~ga2/grundrisse.htm>.

¹⁸¹ Internet: <http://www.kasernen-ludwigsburg.de/index.php?bereich=areale&kapitel=arsenalkaserne&seite=1>.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Internet: <http://www.dpcamps.org/dpcamps/ulm.html>.

¹⁸⁴ Internet: http://www.bafl.de/template/geschichte/content_gesch_bundesamt.htm.

¹⁸⁵ Internet: <http://www.dp-camp-wildflecken.de/bilder3/unclemikeclassroom.jpg>.

¹⁸⁶ Převzato z Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 246.

¹⁸⁷ Internet: <http://www.mifamilyhistory.org/dpcamps2/5PersonalAlbums.htm>.

¹⁸⁸ Fotografie pořízená autorem, Bremen září 2004.

¹⁸⁹ Zdroj tamtéž, s. 333.

(Luitpoldkaserne), Murnau (Panzerkaserne), Nellingen (Hlavní velitelství IRO v Německu), Schwäbisch Gmünd (Artilleriekaserne), Ulm a. D. (Hinderburgkaserne)

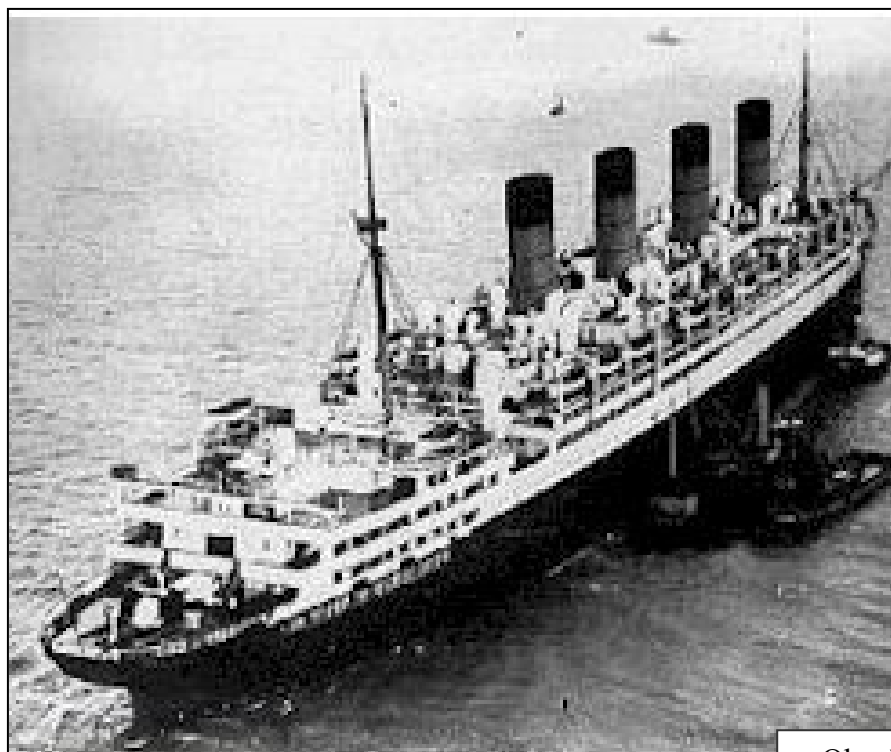
FOTOGRAFIE - OSTATNÍ

Obr. č. 24

Obr. č. 25

Obr. č. 26

Obr. č. 27

Obr. č. 28

Obr. č. 29

Obr. č. 30

Obr. č. 31

Obr. č. 32

Příloha č. 24

Z osudného sokolského sletu 1948¹⁹⁰

Příloha č. 25

Sestřelený letec Šťastný nehodu přežil¹⁹¹

Příloha č. 26

Zaoceánský parník Aquitania¹⁹²

Příloha č. 27

Zaoceánský parník Samaria¹⁹³

Příloha č. 28

Památník obětem komunismu na Masaryktownu v Torontu, jehož vznik inicioval klub K-231¹⁹⁴

Příloha č. 29

Příjezd k Masaryktownu¹⁹⁵

Příloha č. 30

Masaryktown v pozadí s Prague restaurant, centrum krajanského života v Torontu¹⁹⁶

Příloha č. 31

O přítomnosti českého elementu svědčí i názvy okolních ulic. Zde Palackého ulice¹⁹⁷

Příloha č. 32

Starý vývěsní štít Pražské restaurace¹⁹⁸

¹⁹⁰ Internet: http://www.sokol.logis.cz/historicke_foto.htm.

¹⁹¹ Internet: http://forum.virtualfighters.net/album_pic.php?pic_id=333.

¹⁹² Internet: http://www.immigrantships.net/newcompass/ships/ship_files/pix_a.html.

¹⁹³ Internet: <http://www.greatships.net/samaria2.html>.

¹⁹⁴ Fotografie pořízená autorem, Toronto červenec 2004.

¹⁹⁵ Fotografie pořízená autorem, Toronto červenec 2004.

¹⁹⁶ Fotografie pořízená autorem, Toronto červenec 2004.

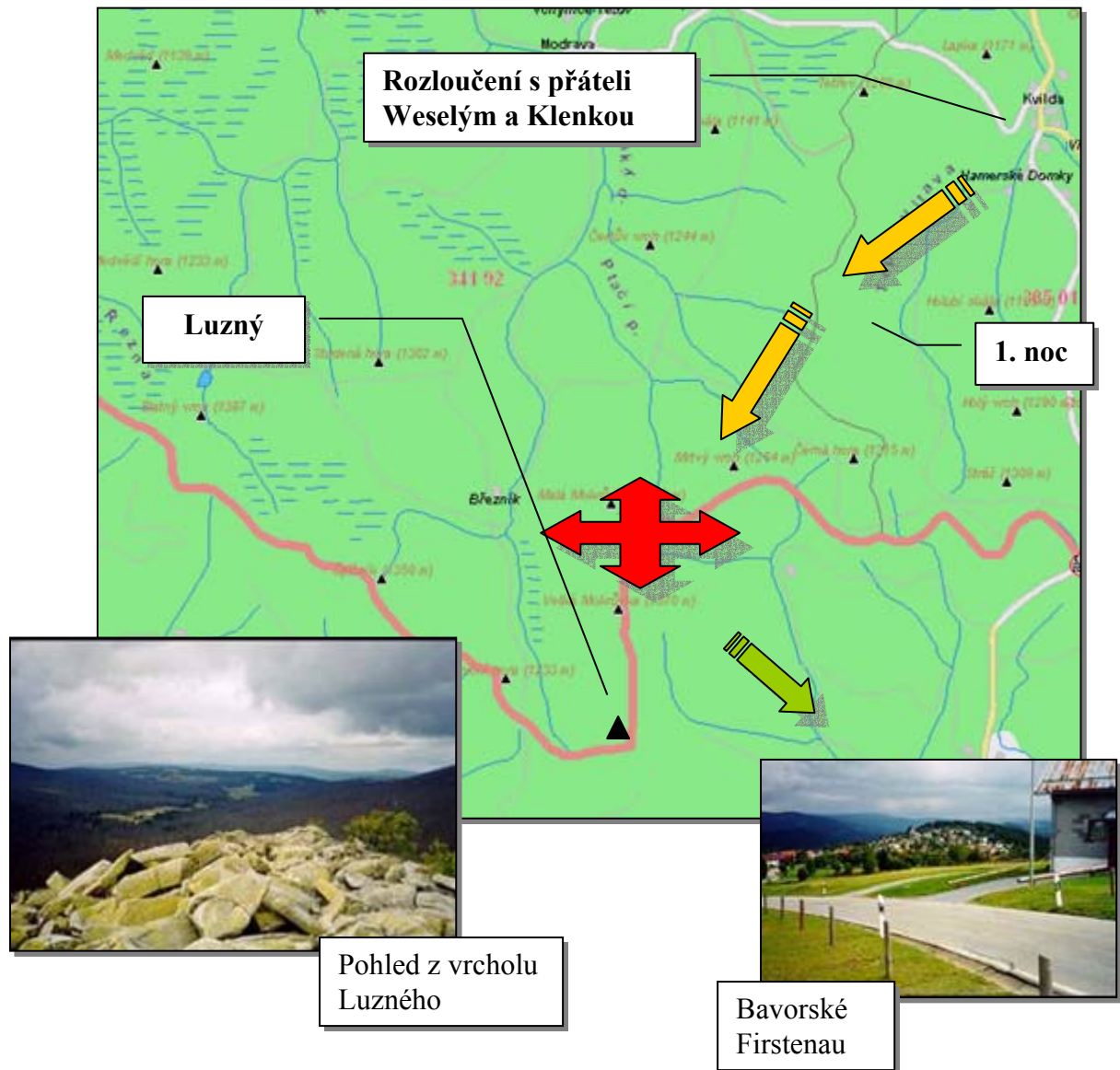
¹⁹⁷ Fotografie pořízená autorem, Toronto červenec 2004.

¹⁹⁸ Fotografie pořízená autorem, Toronto červenec 2004.

MAPY ÚTĚKU

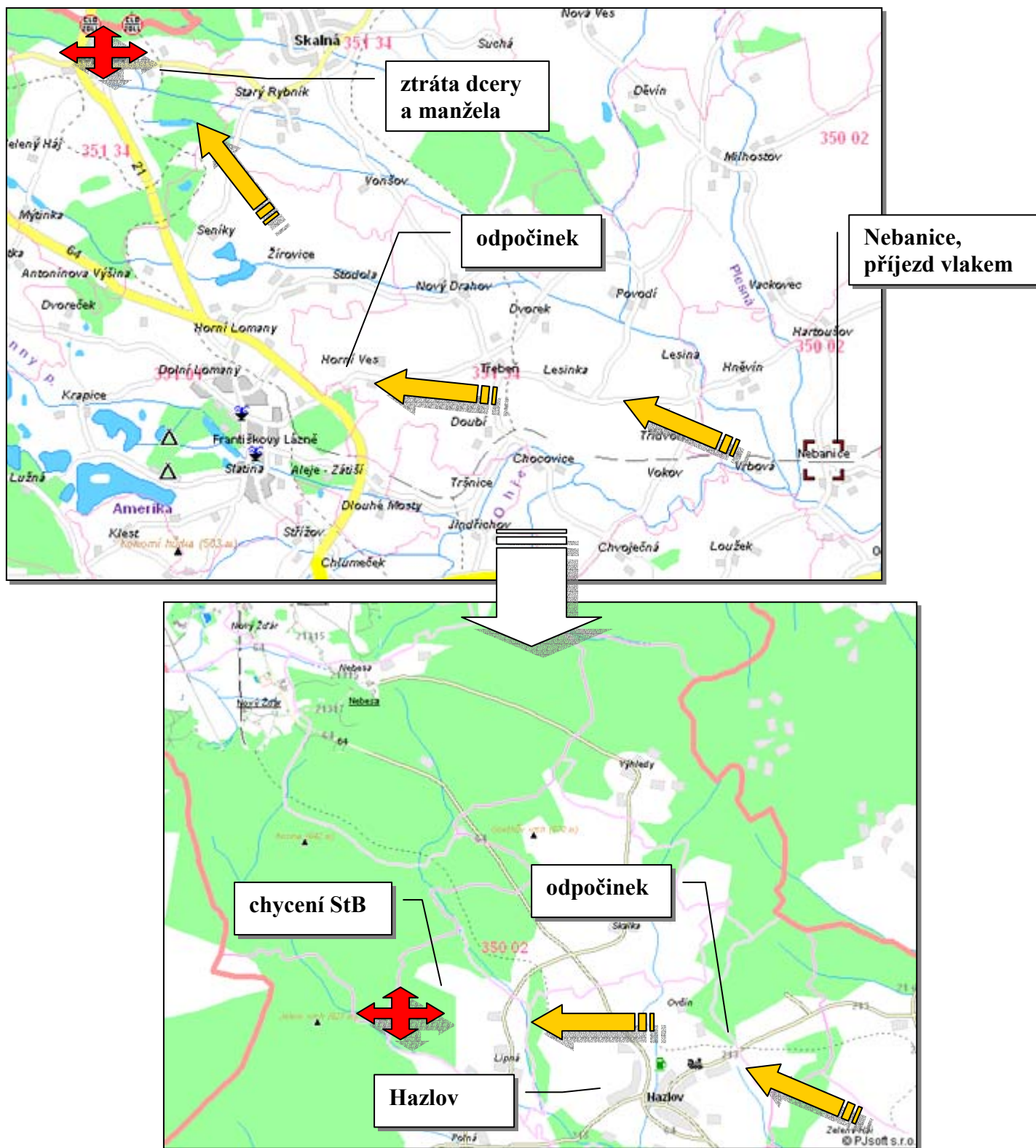
Rekonstrukce cesty přes hranice podle vyprávění některých emigrantů.

BOHUMIL MORAVEC¹⁹⁹

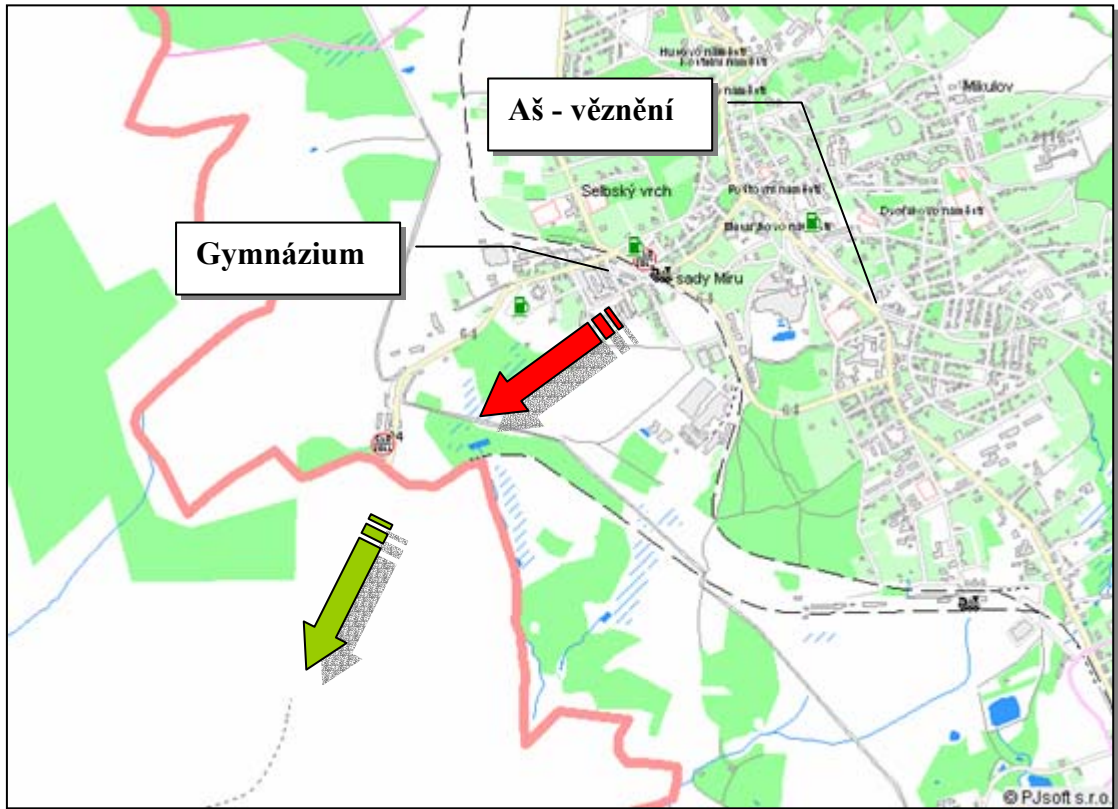

¹⁹⁹ Internet: <http://www.mapy.cz>, <http://images.google.com/images?q=Kvilda&hl=cs&lr=&sa=N&tab=wi>.

MARIE KLOUDOVÁ²⁰⁰

²⁰⁰ Internet: <http://www.mybox.cz/hazlov/>, mesta.obce.cz/scripts/vismo/obce/galerie2.as.

Okolí Aše

Pole u Hazlova

ČLÁNEK Z KANADSKÝCH NOVIN O VLAKU SVOBODY²⁰¹

Freedom Train Czechs Get Near

11 Arrive In Ajax
Left Their Leaders
To Aid Others' Flee
To Aid Others' Flee

By MARILYN BELL and TOM WILLIAMS
Telegram Staff Reporters

Ajax, Oct. 25—A daring dash for freedom that began six weeks ago in Communist-ruled Czechoslovakia ended here today in this town, near Ontario village—and the 11 men, women and children who rode the famous Freedom Train ended in on their tickets to liberty.

The 11, who were part of the group of 31 Czechs who started the word more than a month ago by staging one of the most spectacular escapes from tyranny in modern history.

Their story is the almost fantastic tale of stealing a Communist train at gunpoint and highballing it from Prague's Woodrow Wilson Station right into the lap of Allied soldiers in Wiltmarsh in West Germany.

READY FOR NEW LIFE

Today this handful of people who organized in Czechoslovakia, Karel said, "It was dangerous for me to stay much longer in the country."

Several months before, Karel had been picked up by the Communists and undergone a grueling five-hour session of questioning.

He heard about the train to free up the Canadian countryside with 23 other refugees who arrived in the U.S. last year.

They found that word of their escape—and contradiction of it—had gone before them and they were treated as heroes by everyone they met.

OTHERS COMING

Twelve others who escaped on the stolen train will join their companions in a matter of months. The remainder were screened by intelligence officers and refused admission into this country.

The two men who were fugitives in the past—Karel Traska and Jaroslav Kovalevka, both railroad workers and underground members—were not in the group which arrived today.

They have valuable information that intelligence officers would like to hear about life under the Communists.

Of the 11, only two knew where the train was actually headed, Karel said. One was a young student and the other was a law student, both from Prague.

Jubilant are the laughs of Mrs. Vaclav Trobl and her son Zdenek, and happy is the smile of her husband, on arrival at Ajax, today. Their journey to Canada—and safety and hope—began when they boarded the famed "Freedom Train" which crained the Iron Curtain as they fled Communist-controlled Czechoslovakia.

HAD NO IDEA

Ladislav Divis and his plump, attractive wife, Turcrista, had no idea that when they boarded the train they would wind up in Canada.

Two handsome students—Jaroslav and Zdenek—were looking for an apartment and hoped to find one in the city.

With another student from their school, they had been looking for a place to live in the city.

NOTHING

Nothing of the kind was in their minds when they boarded the train.

The three students thought it over in their heads and decided to go.

They had no idea that they were about to start a new life in a new country.

YES, KAREL

Yes, Karel, the plan to return to the country was a good one.

He had no idea that he was about to start a new life in a new country.

²⁰¹ Zapůjčeno od Vlasty Troblové, Toronto 2004.

READY FOR NEW LIFE

Today this handful of people who hated Communism and risked their lives to prove it, arrived at the immigration shelter in Ajax.

They are now ready to start life anew in Canada as laborers, domestic and farm workers.

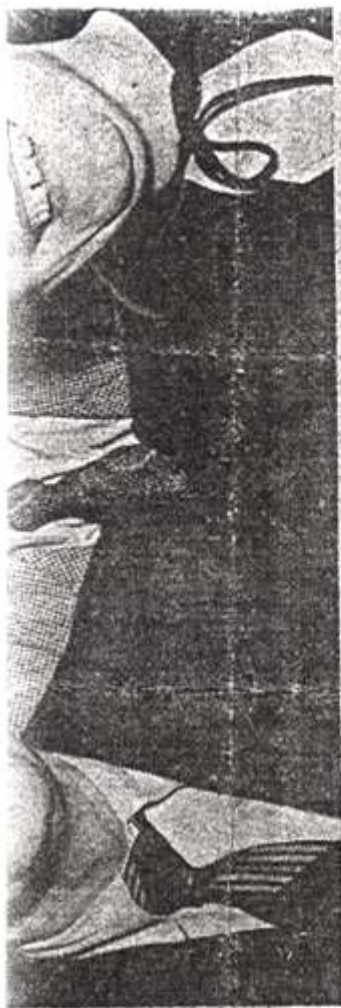
The Freedom Train riders pushed through Canadian countryside with 250 other refugees who arrived on the Gays two days ago at Halifax. They found that word of their escape—and admiration of it—had gone before them and they were treated as heroes by everyone they met.

OTHERS COMING

Twelve others who escaped on the stolen train will join their comrades in a matter of months. The remainder were screened by intelligence officers and rebuffed admission into this country. The two men who were fireleaders in the plot—Karel Truska and Jaroslav Kouvalinka, both railroad workers and underground members—were not in the group which arrived today.

They have valuable information that intelligence officers would like to hear about life under the Communists.

Of the 11, only two knew where the train was actually headed; Karel Ruml, 23-year-old law student, and Vaclav Trobl.

Jubilant are the laughs of Mrs. Vaclav Trobl and her son Zdenek, and happy is the smile of her husband, on arrival at Ajax today. Their journey to Canada—and safety and hope—started when they boarded the famed "Freedom Train" which crashed the Iron Curtain as they fled Communist-controlled Czechoslovakia.

much fears what may have happened to them as a consequence of his escape.

HAD NO IDEA

Ladislav Divis and his plump, attractive wife, Locretia, had no idea that when they boarded the train they would wind up in Canada. The much in love—were looking for an apartment and hoped to find one in Arch.

"Suddenly there were men with guns around us," Mrs. Divis said with excited gestures. "They said they had taken over the train and were leaving oppression behind."

They asked everyone to come aboard if they wanted.

"Everything we have is back home," her husband joined in. "We set out for a new home and here we have one. We are going to be domestic for a while, then we shall start our life over again without that fear we once had."

Two handsome students—Jaroslav Bures and Otto Ocensek—also were surprised to find themselves heading across the border.

With another student from their school in Eger the boys were traveling home from their studies. Karel Ruml and the grim-faced railroading team of Truska and Kouvalinka look

over the train from the Communist conductors and engineers.

Startled, at first frightened, the three youths asked what was to be done if it was a Communist train. "This must be a Communist train," Otto said, "I've asked me if we were with him and whether we wanted out of the country. He said it was the only chance for freedom we would get."

The three students thought it over—and announced their decision "in less than a minute."

"We decided to go along with it," Jaroslav said. "We had nothing to lose. Students don't get anywhere in the old country unless they are Communists. But we hope and pray nothing happens to our families."

Karel Ruml, the only Freedom Train rider that spoke English, translated for the group. And they understood his words—foreign though they were—when he told reporters that "some day we will all be going home."

FIGHT FOR FOOD

Karel told of the numerous underground organizations devoted to continual struggle against their Communist overlords. He told of the struggles of his people, half home-

"Yes," Karel plan to return to do it as a Communist."

Neither of the group, then unusual, the day train, Vaclava school student, visit her aunt Boblikova, seen plant, was told in her home for

Unlike other they should do camp in Western

For Vaclava, personal dream

Her mother is a seen her father knows is that

TO ME

In 1934, the were living in left to join the before, the war

Iron Curtain in

TO ME

But right no

But right no

They Rode the Rails to Freedom

1.část

Making their first acquaintance with Canada, four veterans of the widely-publicized Freedom Train escape from Czechoslovakia step aboard another Freedom Train, this one at Halifax. In the group are Vaclav Trobl, his wife and son and Karel Rumi. Trobl was one of the engineers of the plot by which the crack Asch Express was commandeered last month for a dramatic dash into West Germany. Rumi, a 20-year-old student, assisted the conspirators.

Rumi has his passport checked by an inspector at the Halifax office of the Canadian Immigration Service. He arrived aboard the refugee ship Goya from Europe and hopes to find employment in Canada.

Matter of Procedure
Rabbit or Committee
to Guide Tax Changes

By WARREN BARKWYN
 Ottawa, Oct. 24 (AP)—The House of Commons today voted to refer to a committee the tax changes proposed by Finance Minister Abbott. The bill contains two major principles which the House would be called on to approve when it is up for second reading. The first principle is the payment of the pension. The second is the imposition of the new taxes. The official opposition is now in a minority in the House. It is expected that the committee will have no opportunity of recording its opposition separately on the budget, and the budget deal is on the finance ministers' side. It is expected that the House will vote in favor of the bill.

Among the 11 Freedom Train passengers who landed in Canada were: Jaroslav Bures, Vaclava Kiselevska, Otto Ocermscek, Frantiska Byblikova and Voltech Pepiscek. All are 18 years of age. None took part in the train theft plot. They decided, upon reaching West Germany, not to return home.

Former Queen
Of Portugal
Dies Aged 86

Paris, Oct. 23 (AP)—Queen Amelita of Portugal, 86, one of the tragic figures of European royalty, died here today from a heart ailment after a month's illness. The Government of Portugal announced that the country and its colonies will observe three days of public mourning to mark the Queen's death.

Queen Amelita was a Bourbon princess, great-granddaughter of Louis Philippe, last reigning King of France, who was deposed in 1830. She was born at Twickenham, Surrey, England.

POZNATKY JUDR. ZATLOUKALA O PRÁCI STB²⁰²

Zatloukalova zpráva obsahuje následující obvinění:

- Při výsleších bylo vesměs používáno fyzického násilí, a to i v poslední době.
- V několika případech došlo následkem tvrdého postupu při výslechu k smrti vyslýchaných osob (poslední zjištěný případ v květnu nebo červnu 1951).
- Tyto metody byly nepříznivě kritizovány i veřejností, jako například personálem nemocnice v Karlových Varech.
- Vyšetřující orgánové v řadě případů prováděli výslechy v podnapilém stavu.
- Při domovních prohlídkách a při zajišťování podezřelých osob rozkrádali orgánové majetek těchto osob, i když měl eventuelně připadnout státu.
- Orgánové StB pod rouškou zpravodajské činnosti, využívající možnosti pohybovat se na státní hranici, obohacovali se pašováním předmětů do Německa a zpět, (příklad: cigaretové papírky - výtěžek jednoho přechodu 80 000.- Kčs).
- Nové dělnické kádry StB byly zanedbávány a odstavovány na vedlejší kolej.
- V ÚO-KSČ-KV-StB byla potlačována vnitrostranická demokracie a politicko-výchovná a stranická práce vůbec.
- Mezi příslušníky Sta navzájem panovala naprostá nekázeň, která vyvrcholila i nerespektováním rozkazů ministra z dubna 1950, kterým bylo zakázáno používání fyzického násilí při výsleších.
- Orgány StB nezodpovědně nakládaly se zpravodajským paušálem a zneužívaly ho k soukromým účelům.
- Orgány StB záměrně zamlžovaly pojem státního tajemství, pod který často skrývaly i vlastní trestní činnost.
- Všemi vyslechnutými byly vysloveny žádosti, aby pro své výpovědi nebyli vydáváni orgánům StB ze strachu před výslechovými metodami, které jsou jim známy z jejich vlastní zkušenosti.

²⁰² Převzato z Čelovský, B.: „Emigranti“ dopisy politických uprchlíků z prvních let po „Vítězném únoru“ 1948, Ostrava 1998, s. 368.

Tento spis také obsahuje poznatky o výsledkových metodách StB":

- Zavazování očí, černé brýle, případně s vatou na očích, aby vyslýchaný neviděl, kdo a kde ho vyslýchá, nebo týrá.
- V ústech, případně přes celý obličej, mokrá ručník, aby vyslýchaný nemohl křičet a neviděl.
- Následující metody byly používány za účelem vynucení doznání nebo svědecké výpovědi.
 - Dělání dřepů.
 - Fackování s případnými následky.
 - Kopání do těla, když vyslýchaný upadl na zem.
 - Používání gumových obušků.
 - Bití přes chodidla obuškem nebo rákoskou.
 - Několikadenní temná komora s probuzením každé půl hodiny - na dveřích píchací hodiny.
 - „Truhly“, tj. vězeň leží v úzké bedně, má vystrčená jen chodidla, přes která je bit.
 - Vazba v úzké cele, do které se vejde jen stojící člověk, bez pláště takto držen několik dní bez stravy a bez možnosti jít na záchod.
 - „Síta“ - úzké cely, ve kterých se pohybují drátěná síta nahoru a dolů v úhlech asi od 30 stupňů, takže vyšetřovanec je nucen stále se ohýbat.
 - Vyhrožování trestem smrti.
 - Pálení hořícími cigaretami.
 - Elektrické vložky do bot a elektrické dráty na ruce.
 - Insultační skupina Sta - asi šest orgánů, kteří odváděli vyšetřovance od výsledkových orgánů do jiné místnosti, kde je týrali a pak opět vrátili k výslechu.
 - Týrání - případy, kdy vyšetřovanci se potom stěží drželi na nohou, případně bylo na nich znát použití násilí.
 - Injekce pravdomluvnosti - Skopolamin.
 - Pytlová metoda: a) vyšetřovanec daný do zavázaného pytle je ponořen do vody, aby si myslel, že má být utopen b) vyšetřovanec v zavázaném pytli je položen na koleje v blízkosti jezdících vlaků, aby se domníval, že má být přejet vlakem.

- Vrážení špendlíků pod nehty a strhávání nehtů - prováděly prý hlavně příslušnice StB.
- Ruský mluvící orgán Sta - vyhrožování deportací do Sovětského svazu - působení na vyšetřovance strachem ze sovětských zpravodajských orgánů.
- Mačkání varlat.
- Ztýrání a utlučení - případy, které skončily smrtí.
- Pokusy o sebevraždu, případně dokonané sebevraždy jako následek používání fyzického násilí při výsleších.

STRUČNÝ PŘEHLED UDÁLOSTÍ V ČESKOSLOVENSKU

V LETECH 1948 - 1953

1948²⁰³

19.2. – přilet náměstka sovětského ministra zahraničí V. A. Zorina (předtím velvyslanec v ČSR), tlumočil sovětské obavy o vývoj v republice a Stalinovo naléhání, aby komunisté využili současné krize ke konečnému střetnutí, dal Gottwaldovi pokyn, aby požádal sovětskou vládu o vojenskou pomoc (v tomto případě Gottwald neuposlechl s tím, že strana ovládá situaci včetně kontroly vojenských sil)

20.2. – podali všichni ministři ČSNS (Československá strana národně socialistická), ČSNL (Československá strana národně lidová) a DS (Demokratická strana) demisi, k demisi se nepřipojili ministři SD (Sociální demokracie), z 26 ministrů podalo demisi 12 (bezprostřední příčina – počátkem února 1948 se komunistický ministr vnitra V. Nosek odmítl podřídit usnesení vlády ve věci výměny vedoucích důstojníků SNB (Sbor národní bezpečnosti))

22.2. – konal se sjezd závodních rad (sjezd kategoricky podpořil požadavek přijetí demise, na jehož podporu vyhlásil 1 hodinovou generální stávkou, přijal usnesení o znárodnění všech průmyslových podniků nad 50 zaměstnanců) a byly založeny ozbrojené lidové milice (LM – nová ozbrojená organizace vzniknuvší bez jakéhokoliv právního podkladu, součást KSČ, hlavním velitelem nejvyšší představitel strany, příslušníci vesměs členové KSČ)

23.2. – založen Ústřední akční výbor, jehož jednání se zúčastnili i představitelé armády v čele s ministrem obrany L. Svobodou

25.2. – Klement Gottwald na Staroměstském náměstí vyhlásil „porážku reakce a vítězství pracujícího lidu“

26.2. – arcibiskup Josef Beran vydal pastýřský list Arcibiskupe, nemlč, nesmíš mlčet (J. Beran jmenován arcibiskupem 8.12.1946 K. Gottwaldem, jeho list reakcí na ofenzivní útok komunistů od poloviny r.1947 proti představitelům DS – představitelům katolicismu) – výzva k dodržování právního řádu

27.2. – prezident E. Beneš přijal tzv. vládu obrozené NF (Národní fronta) a opustil pražský Hrad, nevyužil možnosti vypsání nových voleb nebo jmenování úřednické vlády, podlehl nátlaku komunistů a v obavách před násilím jmenoval novou vládu podle návrhu KSČ

²⁰³ K vytvoření následujícího přehledu použity zdroje: Pernes, J.: České dějiny v datech, Praha 1998; Žaloudek, K.: Encyklopedie politiky, Praha 1996; Kaplan, K.: Stát a církev v Československu 1948-1953, Brno 1993; Kaplan, K.: Některé revoluce, Praha, 1993; Mencl, V. a kol.: Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách, Praha 1990.

27.2. – noviny ČSNS Svobodné slovo otiskly provolání akčního výboru této strany, jež požadovalo očistu této strany od „reakce“, název strany byl změněn na ČSS (Československá strana socialistická)

28.2. – v Praze proběhlo jednání sjezdu rolnických komisí, které vyhlásilo podporu nové Gottwaldově vládě a požadovalo urychlené provedení pozemkové reformy

29.2. – v Praze se konalo 1. zasedání ČSS, předsedou zvolen Emanuel Šlechta, 1. místopředsedou Alois Neuman

1.3. – v Praze se konalo zasedání předsednictva ČSL, předsedou zvolen Alois Petr, místopředsedou Alois Plojhar

3.3. – generální tajemník Ústředního akčního výboru Národní fronty Alexej Čepička jednal s arcibiskupem J. Beranem a žádal na něm, aby římsko-katolická církev v Československu veřejně vyhlásila svůj kladný poměr ke komunistickému režimu

4.3. – v Brně se biskupská konference zabývala požadavkem na vyjádření kladného poměru ke komunistickému režimu a zamítla jej

10.3. – za dosud nevyjasněných okolností zahynul ministr zahraničních věcí Jan Masaryk (vražda nebo sebevražda)

11.3. – 230 poslanců ze 300 členů Národního shromáždění schválilo vládní program a tím také novou Gottwaldovu vládu, 11 poslanců opustilo před hlasováním sál a tak vyjádřili svůj nesouhlas, proti nehlasoval nikdo

13.3. – v Praze se uskutečnil státní pohřeb J. Masaryka, čs. veřejnost jej využila jako příležitost k vyjádření odporu vůči zřizovanému nedemokratickému režimu

18.3. – na schůzi představenstva ČSD se funkce předsedy vzdal. B. Laušman, na jeho místo byl zvolen Zdeněk Fierlinger

21.3. – Ústavodárné národní shromáždění (ÚSN) schválilo 6 zemědělských zákonů, které KSČ prosazovala ještě předtím, než se chopila moci, nejvýznamnější byl zákon o pozemkové reformě nad 50 hektarů

10.4.-14.4. – v Praze se konal sjezd národní kultury, který měl komunistické vládě ve státě vyjádřit podporu také ústy kulturních pracovníků

21.4. – arcibiskup J. Beran zaslal kněžím své arcidiecéze dopis, v němž zakazoval politickou činnost duchovních, podobné dopisy napsali také arcibiskupové v Brně a v Olomouci

28.4. – ÚSN schválilo zákony o dalším znárodnění – do rukou státu přešly podniky s více než 50 zaměstnanci

9.5. – ÚSN schválilo novou ústavu ČSR, v té se již promítala skutečnost, že veškerou moc měla nyní KSČ, obsahovala některá ustanovení, která byla v rozporu s demokratickými zásadami, proto ji Beneš nepodepsal

28.5. – v Londýně se konala schůze 35 poslanců čs. Národního shromáždění, kterým se podařilo uniknout za hranice, vydali prohlášení, v němž odmítli komunistickou diktaturu

30.5. – konaly se volby do Národního shromáždění, poprvé byla postavena tzv. jednotná kandidátka NF, tzn., že jednotlivé politické strany kandidovaly společně, pod dohledem KSČ, v Česku se pro kandidátku NF vyslovilo 87,12%, na Slovensku 84,91%

7.6. – prezident E. Beneš odstoupil

14.6. – Národní shromáždění zvolilo prezidentem republiky předsedu KSČ Klementa Gottwalda

15.6. – Gottwald jmenoval novou vládu, předsedou Antonín Zápotocký

19.6.-27.6. – v Praze se konal XI. všesokolský slet, který se stal projevem nespokojenosti nejširší veřejnosti s komunistickým režimem

27.6. – v pražské Lucerně se konalo slučovací shromáždění KSČ a ČSDS, soc. dem. přestala existovat jako samostatná politická síla

16.8. – v Nitře se konala konference biskupů římsko-katolické církve, která vyjádřila obavy z porušování náboženské svobody v zemi a odmítla obvinění z vyvolávání napětí mezi církví a státem, naopak sama obvinila vedení státu z útoků na katolickou církev

20.8. – v Kroměříži se konala zemská konference ČSL, její účastníci odmítli nové vedení strany a vyslovili nespokojenost s podřízením strany KSČ

3.9. – zemřel bývalý prezident E. Beneš

8.9. – pohřeb E. Beneše se stal příležitostí, aby veřejnost dala najevo svůj odpor vůči vládě KSČ

29.9. - KSS se sloučila s KSČ v jednu stranu, KSS územní organizací KSČ, předsedou strany Klement Gottwald, generální tajemník Rudolf Slánský

6.10. – Národní shromáždění schválilo zákon č. 231/48 na ochranu republiky, který komunistickému režimu umožnil posílit pronásledování jeho kritiků a odpůrců

17.10. – katoličtí biskupové vydali pastýřský list, ve kterém vyzvali věřící k věrnosti církvi a k jednotě s kněžími a biskupy proti tlaku státu

27.10. – Národní shromáždění schválilo první pětiletý plán na léta 1949-1953, úkoly pětiletky sestaveny tak, aby jejich splněním prošlo hospodářství hlubokou přestavbou, stanovené cíle nebyly uskutečnitelné

listopad – v tajné složce policie, Státní bezpečnosti, vytvořeno církevní oddělení

1949

1.1. - vstoupil v platnost zákon o krajském zřízení, zrušeno zemské zřízení (existující takřka 1000 let – Země české, moravskoslezské a Krajina slovenská), rozvoj byrokracie, těžkopádné vyřizování úředních záležitostí

5.1. – v Moskvě byla založena RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci), která sdružovala evropské komunistické země a zajišťovala jejich spolupráci (Československo zakládajícím členem)

leden – vedle dosavadního lístkového systému byl zaveden také trh volný, na němž si občané mohli kupovat zboží jen za peníze a v neomezeném množství (ale za mnohem vyšší ceny)

19.1. – prezident K.Gottwald přijal delegaci římsko-katolické církve vedenou arcibiskupem olomouckým Josefem Karlem Matochou, která mu předala memorandum s 10 požadavky, jejichž splnění považovala za základ pro další jednání, prezident vyslovil ochotu v dalších jednáních pokračovat

7.2. – předsednictvo ÚV KSČ podmínilo jednání s katolickou církví splněním čtyř podmínek, které by vlastně znamenaly vyslovení podpory komunistickému režimu

20.2. – v USA vznikla Rada svobodného Československa jako vrcholný orgán československého exilu, který měl připravovat III. odboj směřující k osvobození Československa od komunistické nadvlády. Následně se utvořily Oblastní sbory Rady svobodného Československa v Londýně a Paříži, prvním sídlem Rady byl Washington, v r. 1974 přesídlila do New Yorku

23.2. – Národní shromáždění schválilo zákon o zakládání JZD (jednotných zemědělských družstev) i přesto, že KSČ před politickým převratem v únoru 1948 slibovala, že ke kolektivizaci v zemědělství nedojde, a naopak zemědělcům rozdělovala půdu velkých hospodářství

4.3. – byl založen Svaz československých spisovatelů jako výběrová organizace pro autory, kteří svým dílem podporovali politiku KSČ, předsedou Jan Drda (omezení kulturního života)

22.- 23.3. – účastníci biskupské konference římsko-katolické církve, která měla jednat o čtyřech podmínkách vlády, odhalili odposlouchávací zařízení a přerušili konferenci i další vyjednávání s režimem

4.4. – ve Washingtonu bylo založeno NATO (Severoatlantická obranná organizace), která měla chránit státy před útokem světového komunismu, jednou z příčin vzniku i nastolení komunistického režimu v Československu

13.4.-24.4. – v Praze vytvořena jednotná mládežnická organizace – ČSM (Československý svaz mládeže) a PO (Pionýrská organizace), ostatní mládežnické a dětské organizace přestaly existovat

25.4. – při ÚV KSČ byla ustanovena tzv. církevní komise (tvrdý kurs v církevní politice)

29.4. – biskupové římsko-katolické církve na biskupské konferenci v Olomouci schválili stanovisko arcibiskupa Josefa Berana přerušit jednání s vládou a oběžník o protiústavnosti postupu vlády proti církvi

25.5.-29.5. – se konal IX. sjezd KSČ po komunistickém převratu, formuloval tzv. generální linii výstavby socialismu v ČSR závaznou na další desetiletí

10.6. - z popudu KSČ založena tzv. Katolická akce, která měla přimět vybrané duchovní ke kolaboraci s novým režimem

19.6. – státní úřady zakázaly číst pastýřský list, který vydala římsko-katolická církev k politickému vývoji, zákazu uposlechli duchovní, kteří se zapojili do Katolické akce

21.6. – v Praze byl popraven generál československé armády Heliodor Píka (komunistické úřady jej nespravedlivě obvinili ze zrady republiky a špionáže pro západní mocnosti)

14.10. – Národní shromáždění schválilo zákon o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem (snaha zbavit církev samostatnosti a dostat ji do naprosté závislosti na státu)

1950

20.3. – římskokatoličtí biskupové a církevní hodnostáři byli nuceni složit slib věrnosti republice

13.4. – v noci na 14.4. obsadila policie kláštery římsko-katolické církve a mnichy soustředila do tzv. „centralizačních“ a „internačních“ klášterů, kde museli žít v podmínkách takřka vězeňských

25.4. – generál Ludvík Svoboda byl odvolán z funkce ministra národní obrany, na jeho místo usedl komunistický funkcionář Alexej Čepička

23.5. – v Československu bylo zřízeno ministerstvo národní bezpečnosti (naplňování směrnic o zostřování třídního boje, prvním ministrem jmenován Ladislav Kopřiva)

31.5.-8.6. – v Praze proběhl soudní proces se skupinou bývalých činitelů stran NS a LS a dalšími osobnostmi (vůdčí postavou bývalá poslankyně NS Milada Horáková), obžalovaní byli násilím a mučením přinuceni vypovídat ve svůj neprospěch, k smrti odsouzeni Milada Horáková, Jan Buchal, Oldřich Pecl, Závaš Kalandra, ostatní k dlouholetému žaláři (protesty světové veřejnosti, o milost pro M. Horákovou žádal mj. i Albert Einstein)

7.6.-11.6. – v Praze se konal I. celostátní sjezd ČSM (tato organizace měla za cíl vychovávat mládež v duchu politiky KSČ, asi 1 mil. členů), předsedou zvolen Zbyněk Hejzlar

4.7. – poprvé zaznělo vysílání rozhlasové stanice Svobodná Evropa

1951

21.2.-24.2. – na zasedání ÚV KSČ bylo oznámeno zatčení tajemníka brněnského výboru strany Otty Šlinga a některých vrcholných činitelů KSČ, byli obviněni ze špionáže ve prospěch „západních imperialistů“, z nacionalismu a dalších zločinů proti politice KSČ, byli ze strany vyloučeni, zbaveni poslaneckých mandátů, uvězněni a postaveni před soud

1.5. – z Mnichova začala vysílat československá redakce Rádía svobodná Evropa (prvním šéfredaktorem Pavel Tigríd)

2.7. – v obci Babice u Moravských Budějovic neznámí pachatelé zastřelili tři představitele MNV (místního národního výboru) a jednoho těžce zranili, ze spáchání obviněna skupina občanů z obce a okolí, z nichž bylo 7 popraveno a další odsouzeni k dlouholetému vězení, příbuzným zabaven majetek a úředně vystěhováni do pohraničí (pozdější vyšetřování prokázalo, že všichni odsouzení byli nevinní, stali se předmětem teroru komunistické policie)

11.7. – Národní shromáždění schválilo zákon o ochraně státních hranic (postupně podél celé republiky byla vybudována soustava drátěných zátarasů a minových polí, hranice hlídány ozbrojenou Pohraniční stráží)

6.9. – ÚV KSČ podrobil ostré kritice generálního tajemníka strany Rudolfa Slánského, odvolal jej z funkce a její výkon přenesl na předsedu KSČ Klementa Gottwalda

20.11. – vláda rozhodla o zrušení tzv. vánočního příspěvku, který byl dosud každoročně vyplácen, toto opatření vyvolalo masové projevy nespokojenosti s režimem zejména v Brně a okolí

27.11. – Státní bezpečnost zatkla Rudolfa Slánského, který byl po odvolání z funkce generálního tajemníka náměstkem předsedy vlády

1952

8.2. – vyšlo poslední číslo Lidových novin, nejvýznamnějšího československého deníku, jejich nástupcem se měl stát nově založený týdeník Lidové noviny

4.7.-5.7. – v New Yorku došlo k reorganizaci Rady svobodného Československa (snaha zapojit do činnosti co nejvíce exilových pracovníků)

20.11.-27.11. – v Praze probíhal proces s Rudolfem Slánským a dalšími obžalovanými, dříve vysokými činiteli KSČ (nepravdivě obviněni z buržoazního nacionalismu, trockismu, zrady

ČSR a socialismu a dalších vykonstruovaných zločinů, Slánský a deset dalších obviněných bylo odsouzeno k smrti a popraveno, dva odsouzení na doživotí)

1953

14.3. – zemřel prezident K.Gottwald (jeho smrt prohloubila stále zřejmější krizi hospodářského a politického systému komunistického Československa)

21.3. – novým prezidentem republiky byl zvolen Antonín Zápotocký, jmenoval novou vládu, jejímž předsedou se stal Viliam Široký

1.6. – proběhla měnová reforma spojená s výměnou peněz v poměru 5:1, vyšší částky se měnily v poměru mnohem nevýhodnějším, zavedeny nové maloobchodní ceny a zrušen trh na lístky (na mnoha místech republiky vyvolala odpor a vedla k vyhlášení stávek - Plzeň, Ostrava, Strakonice, Vimperk, docházelo k zatčení nespokojených lidí a jejich odsouzení k dlouholetému vězení)

1.8. – prezident Antonín Zápotocký pronesl projev na klíčavské přehradě, vyslovil nesouhlas s násilnými způsoby získávání rolníků do JZD a prohlásil, že vláda nebude bránit nikomu, kdo chce z JZD odejít (výraz snahy o zavedení tzv. nového kursu politiky KSČ, pro odpor většiny vedoucích činitelů KSČ se nedokázal v čs. podmínkách prosadit)

14.9. – bylo zrušeno ministerstvo národní bezpečnosti (jeho pravomoci přešly na ministerstvo vnitra)

15.9. – předseda Národního shromáždění Oldřich John na základě doporučení politického sekretariátu ÚV KSČ odstoupil z funkce, jeho nástupcem se stal Zdeněk Fierlinger

Jakub Hodbod'
Gymnázium F. X. Šaldy
Partyzánská 530/5
Liberec
460 11
tel: +420 775 120 428
e-mail: jakub.hodbod@evropane.org
2004